

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Dette er en digital kopi af en bog, der har været bevaret i generationer på bibliotekshylder, før den omhyggeligt er scannet af Google som del af et projekt, der går ud på at gøre verdens bøger tilgængelige online.

Den har overlevet længe nok til, at ophavsretten er udløbet, og til at bogen er blevet offentlig ejendom. En offentligt ejet bog er en bog, der aldrig har været underlagt copyright, eller hvor de juridiske copyrightvilkår er udløbet. Om en bog er offentlig ejendom varierer fra land til land. Bøger, der er offentlig ejendom, er vores indblik i fortiden og repræsenterer en rigdom af historie, kultur og viden, der ofte er vanskelig at opdage.

Mærker, kommentarer og andre marginalnoter, der er vises i det oprindelige bind, vises i denne fil - en påmindelse om denne bogs lange rejse fra udgiver til et bibliotek og endelig til dig.

Retningslinjer for anvendelse

Google er stolte over at indgå partnerskaber med biblioteker om at digitalisere offentligt ejede materialer og gøre dem bredt tilgængelige. Offentligt ejede bøger tilhører alle og vi er blot deres vogtere. Selvom dette arbejde er kostbart, så har vi taget skridt i retning af at forhindre misbrug fra kommerciel side, herunder placering af tekniske begrænsninger på automatiserede forespørgsler for fortsat at kunne tilvejebringe denne kilde.

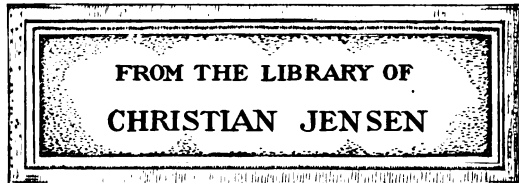
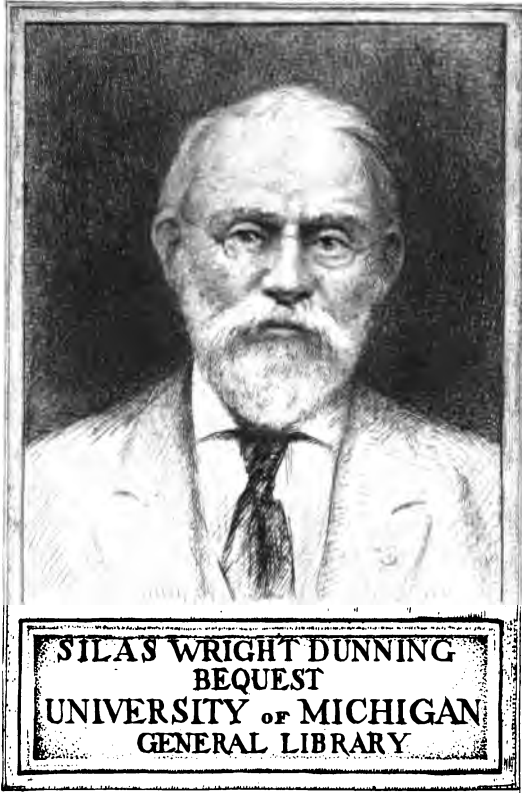
Vi beder dig også om følgende:

- Anvend kun disse filer til ikke-kommercielt brug
Vi designede Google Bogsøgning til enkeltpersoner, og vi beder dig om at bruge disse filer til personlige, ikke-kommercielle formål.
- Undlad at bruge automatiserede forespørgsler
Undlad at sende automatiserede søgninger af nogen som helst art til Googles system. Hvis du foretager undersøgelse af maskinoversættelse, optisk tegngenkendelse eller andre områder, hvor adgangen til store mængder tekst er nyttig, bør du kontakte os. Vi opmuntrer til anvendelse af offentligt ejede materialer til disse formål, og kan måske hjælpe.
- Bevar tilegnelse
Det Google-"vandmærke" du ser på hver fil er en vigtig måde at fortælle mennesker om dette projekt og hjælpe dem med at finde yderligere materialer ved brug af Google Bogsøgning. Lad være med at fjerne det.
- Overhold reglerne
Uanset hvad du bruger, skal du huske, at du er ansvarlig for at sikre, at det du gør er lovligt. Antag ikke, at bare fordi vi tror, at en bog er offentlig ejendom for brugere i USA, at værket også er offentlig ejendom for brugere i andre lande. Om en bog stadig er underlagt copyright varierer fra land til land, og vi kan ikke tilbyde vejledning i, om en bestemt anvendelse af en bog er tilladt. Antag ikke at en bogs tilstedeværelse i Google Bogsøgning betyder, at den kan bruges på enhver måde overalt i verden. Erstatningspligten for krænkelse af copyright kan være ganske alvorlig.

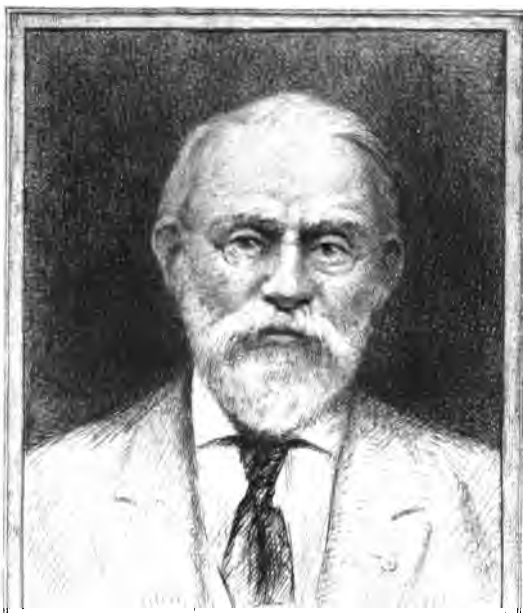
Om Google Bogsøgning

Det er Googles mission at organisere alverdens oplysninger for at gøre dem almindeligt tilgængelige og nyttige. Google Bogsøgning hjælper læsere med at opdage alverdens bøger, samtidig med at det hjælper forfattere og udgivere med at nå nye målgrupper. Du kan søge gennem hele teksten i denne bog på internettet på <http://books.google.com>

B 443228

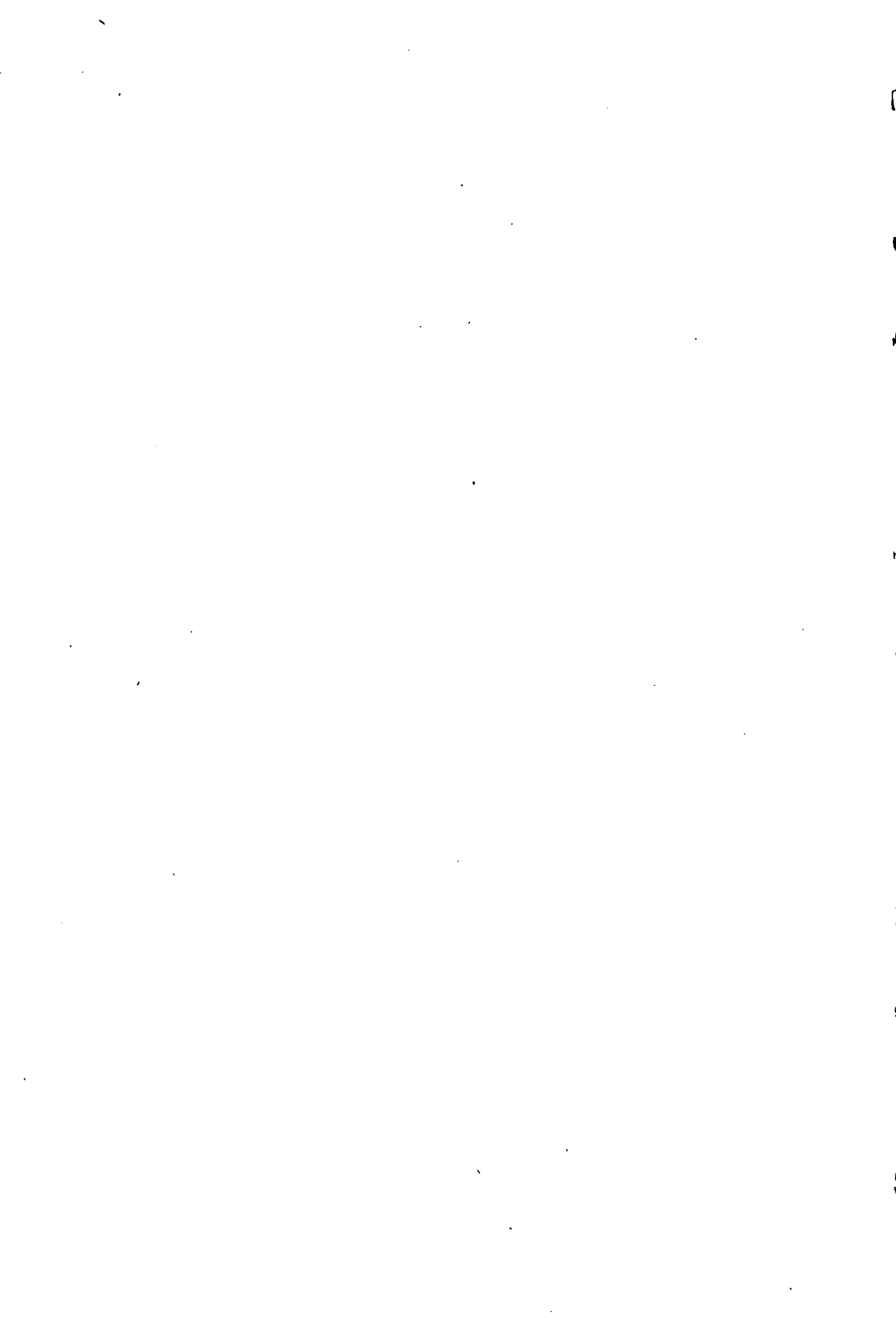
DL
971
.L 2
R 22

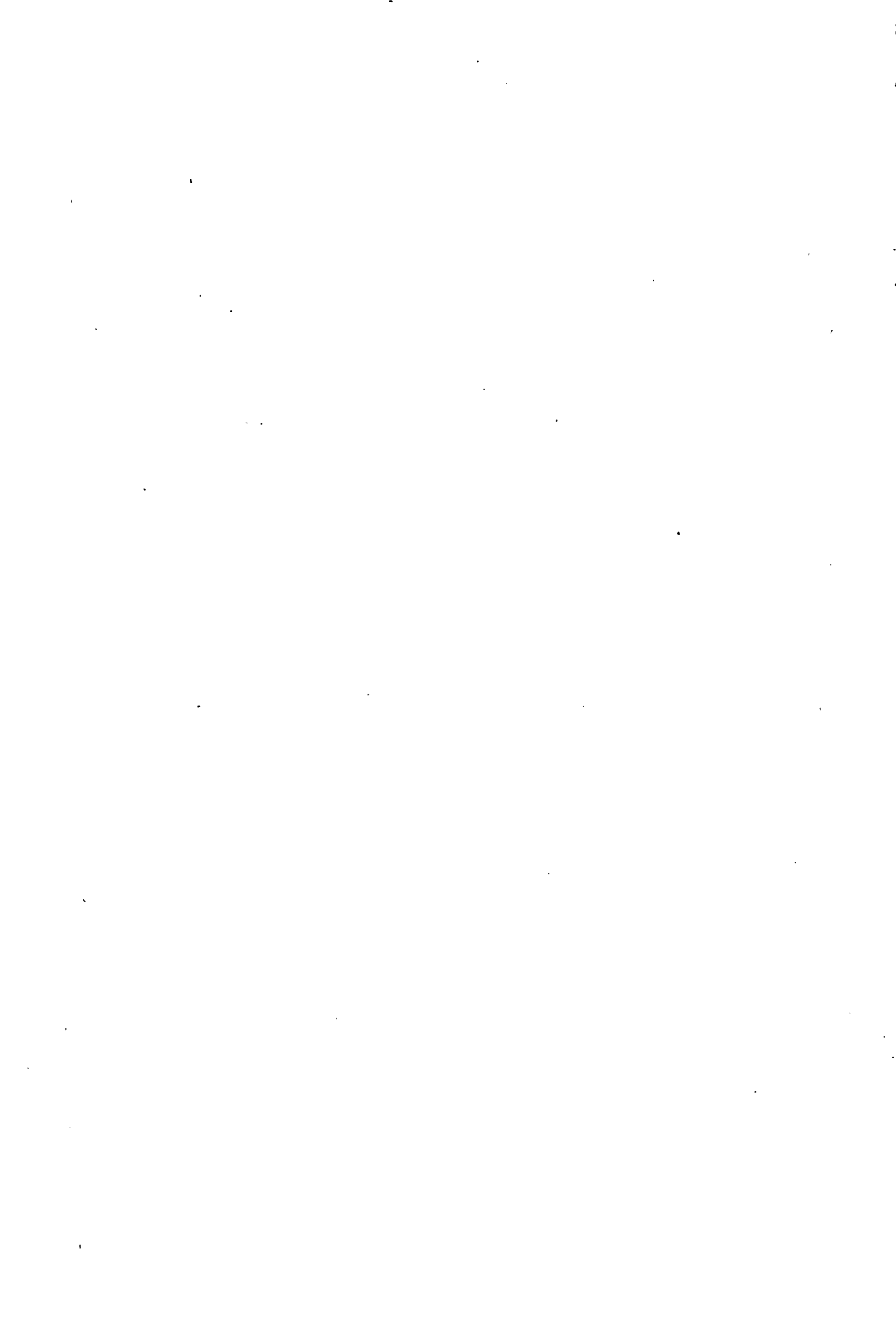

SILAS WRIGHT DUNNING
BEQUEST
UNIVERSITY OF MICHIGAN
GENERAL LIBRARY

FROM THE LIBRARY OF
CHRISTIAN JENSEN

DL
971
.L2
R22

KNUD RASMUSSEN

LAPLAND.

GYLDENDALSKE BOGHANDEL · NORDISK FORLAG

KNUD RASMUSSEN
LAPLAND

1894
KNUD RASMUSSEN

LAPLAND

*2-222
3*

MED TEGNINGER AF
ALEX. LANGLET OG HARALD MOLTKE

KJØBENHAVN OG KRISTIANIA
GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG

FORLAGETS BOGTRYKKERI

1907

24

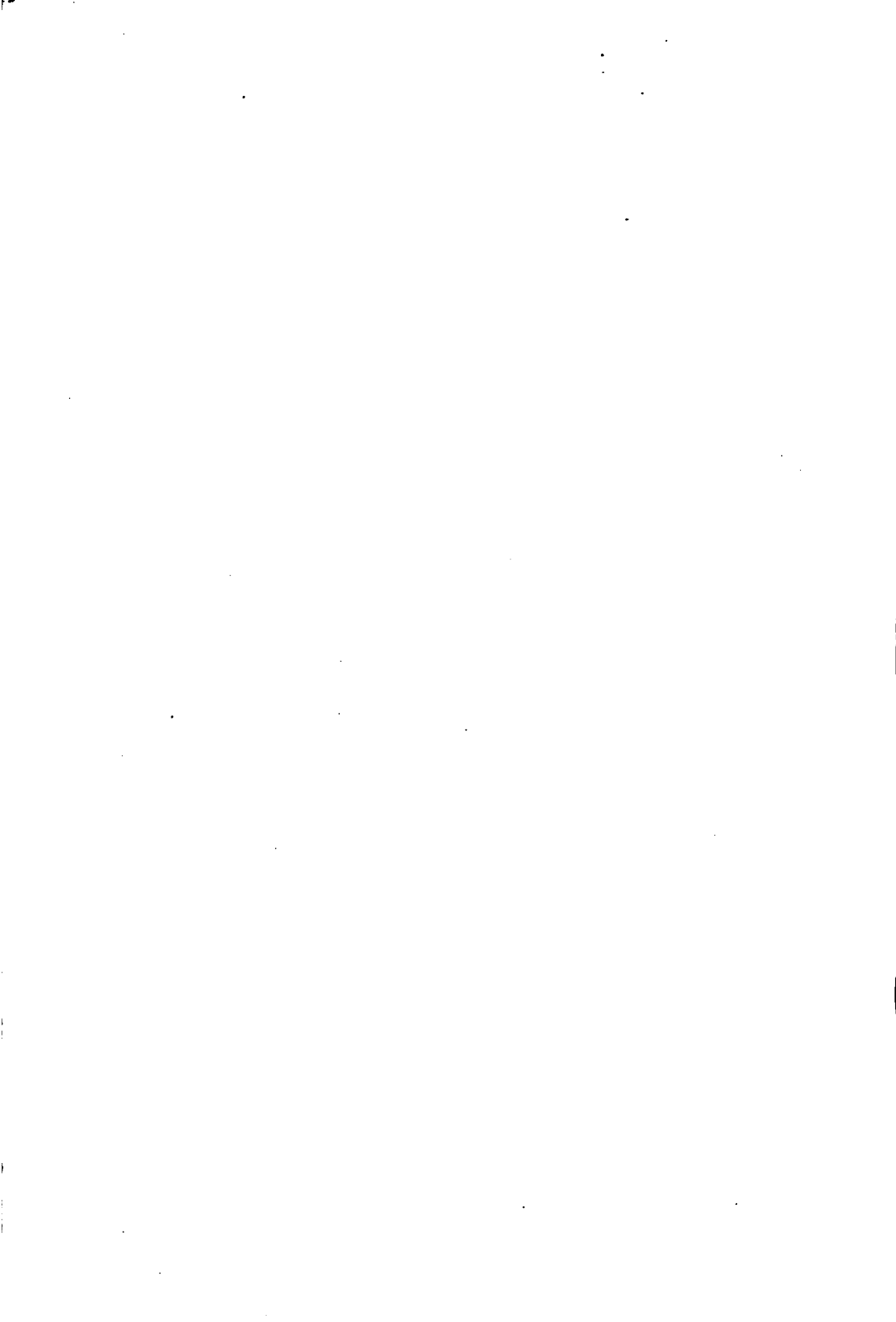
IND OVER LAPMARKEN

DUNNING
HILL
12-14-39
39883

INDHOLD

	Side
MOD VINTER.....	1
ØDEMARKSKROEN	13
SNESTORM	17
SWONNI FUNDEN	23
EN NAT HOS TUORMINEN	28
TELTLEJREN	34

„Hov! Silock! Si-i-ilo-o-ock!! Kløften, den blanke Elv, Snestyrtingerne — Silock! Kan vi staa nedover?“

„Hold dig tæt op mod Fjældet! Hop over Elven, hvor den svinger!“

Paabindingerne knagede i den skarpe Skraastilling, og Sneskorpen peb, vigende for de slanke Vesterbotten-Ski. Silocks Renskindskofter foldede sig i Fald om hans Lænder, og Tophuen piskedes i Vejret som af en Kastevind. Han drejede til venstre, bremsede Sneen i Røg op om sig, satte Farten op igen i et Tilløb, sank

lidt i Knæ, tog Afstød ved en Styrtning, kastede sig ud over Elv og Ur og forsvandt gennem Kløften.

Jeg fulgte efter, og da vi stod Side om Side ved Foden, var vi hvide som Fjældet selv.

Silock var en Lap, jeg havde truffet paa en lille Lapmarkskro, og da han vilde søge Arbejde ved et Malmbrud, jeg ogsaa skulde besøge, havde vi slaæet Følge; og vi blev gode Venner undervejs. Han var lille, men tætbygget, rask og smidig i halsbrækkende Stormløb; Ansigtet var sort af Baalrøg og Solbrand, og det lange Haar flagrede som forpjuskede Ravnefjer om Øjne og Øren. Naar han stod ned over de stejleste Fjælde med fremludende Hoved og løftede Arme, næppe synlig i Snehvirvlen, saa han ud som en Fugl, der sejlede med Vinden. Hen over Sletterne slog han Skistavene skiftevis ned i Sneen og lo ubehersket af Glæde over det fortræffelige Føre. Engang søgte han sig den bratteste Skrænt ud, spændte sin ene Ski af og styrtede sig ned paa eet Ben under en Latter, som fik selve de gamle Grundfjælde til at ryste.

Vi skulde naa Malmberget inden Aften, og for hver ny Fjerdingsvej satte vi Farten op. Der var underlig dødt omkring os. Vi hørte ingen anden Lyd end Skienes Sang i Frostsneen; Dyrespor, et lille fattigt Nybygge eller en ensom Lapkaate var alt, hvad vi fandt af Livstegn paa vor Vej. Ingen af os havde løbet den før, og det begyndte allerede saa smaat at blive mørkt.

„Nu er vi der snart,“ sagde Silock pludselig. „Kan du ikke høre noget langt borte?“

Jeg kunde intet høre, og vi løb videre en halv Times Tid endnu uden at tale til hinanden.

Men med eet var det, som om Skovene gav sig til at skælve og ryste Snepudderet af sig.

„Ser du nu Lysene?“ spurgte Silock.

Jeg saa intet, men hørte langt borte fra en buldrende Torden; det *døned* gennem Fjældene, og Ekko skreg gennem de tavse Skove. Det var Mennesket og Dynamitten, som tog Vildmarken i Besiddelse.

Nu sprang vi sansesløst af Sted; en Times Løb endnu, det sidste Fjæld krydsedes op, og saa stod vi ud over den sidste Bakke i susende Fart med Sneen flygende om os. — — —

Jeg kom fra en længere Tids omstreffende Liv blandt Lapper. Vi havde rejst sammen, sovet sammen, spist sammen, døjet ondt sammen; og det forekom mig, at jeg havde oplevet meget mærkeligt sammen med disse Naturbørn, hvis eneste Livsbetingelse netop er de store Vildmarker, som Civilisationen endnu ikke har lagt under Aaget.

Det havde været dejligt at fare med disse smaa, nøjsomme Mennesker, der elskede deres Midnatssol og deres Nordlys, deres Rener og deres lune Skove højere end Hus og Hjem. Den havde været æventyrlig, min Rejse deroppe; og netop som Skiene bar mig ned over det sidste Fjæld til en larmende By, syntes jeg, at Æventyret kulminerede. En straalende Række moderne Administrationsbygninger, op ad Fjældskraaningerne Direktør- og Ingeniørboliger knejsende som smaa Jagt-

slotte, foran Stationsbygningen malmbelæssede Jernbanevogne, en Forvirring af Smalsporbaner, Rutschebaner og Traadbaner, Dresiner oppe, paa og inde i Bjerget, et elektrisk Værk med hvæsende Kæmpemaskiner, elektriske Lastvogne og Bue- og Glødelamper som straalende Glorier om Fjæld og By.

Og en eneste lille Bakke var Skellet; i faa Sekunder fløj man fra vildeste Ødemark ind i en mægtig Civilisations Center; -- et eneste Hop, og man kastedes ind i en ny Verden.

*

*

*

Dagen efter vor Ankomst til Malmberget søgte jeg min Ven Silock op. Det varede længe, før jeg fandt ham; paa et Logi havde han ikke engang været om Natten, han havde ligget fuld i en Snedrive lige siden den foregaaende Aften. Det var Ilddaaben til det nye Liv blandt de nye Kammerater. Han sad i Sneen og lo fjottet og dumt op imod mig; hans Øjne var røde, og Koften modbydelig overspyttet.

„Inte brådtom, inte brådtom,“ (ganske langsomt) vrængede han ustandseligt hen for sig.

Det var Resterne af min raske Kammerat fra Fjældene og de store Snemarker, — Silock, der kunde flyve som en Fugl og springe som et sultent Rovdyr.

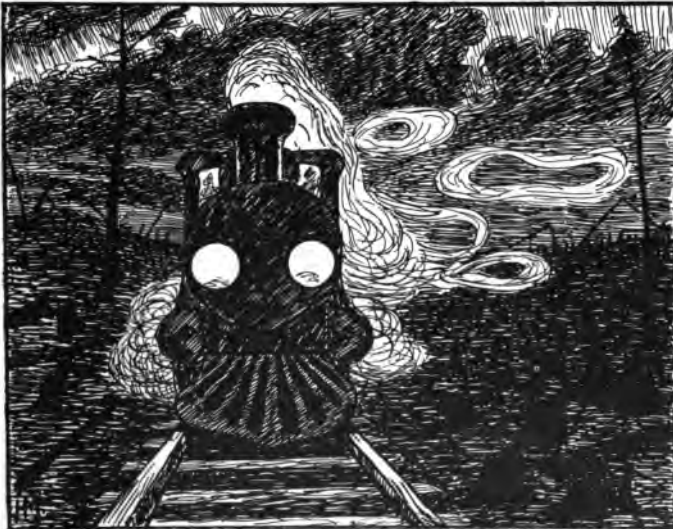
Og med eet var det, som om Gaarsdagens straalende Æventyr brast. Nu forstod jeg Introduktionen til Malmbergsbyens Virvar: Vildmarkernes Ekkoskrig, da DYNAMITTEN tordnede sin Dødsdom ud over Lappernes Land.

„Inte brådtom.“ Nej, kære Silock; men det vil ske lidt efter lidt; Renflokkene vil svinde, og dine Venner vil dø sammen med deres Ødemark. Silock, dit Folk er dødsdømt ...

Der er Krig nu i Lapmarken, og de kæmpende er to Kulturer. Og det nye maa sejre, fordi det bærer Fremtiden i sig.

Men enhver Sejr gaar over Lig. Lapperne vil trænges i deres eget Land og vige med de dødsdømtes stille Resignation for de nye Mennesker, der stormer frem med Jernbaner og Dynamit.

Og de vil dø lige saa stille og ubemærket, som de altid har levet deroppe

MOD VINTER

Den, som ikke elsker Vinteren, har aldrig oplevet den.

Ved Vinter forstaar man ikke en Smule Sne, som smelter, før den endnu har faaet Jorden dækket; ikke en tynd Isskorpe, som lægger sig over Søerne, bare for at Politiet kan slaa Plakater op om, at „Isen er usikker“; ikke bundløst Føre og klam Frosttaage, som gør Menneskene endnu mere kedsommelige, end de er fødte; ikke en Tid, man slæber sig igennem, udelukkende i Haabet om en bedre Tid, der skal komme, i Længselen efter Foraaret, der skal komme med mere Lys og mere Varme.

Den, som kender Vinteren, ved, at det er en Aars-tid, hvor man glemmer alle andre; og den, som i Sandhed har oplevet den, kan aldrig glemme den. Han kommer til at føle den i Slægt med det stærke i sig selv; og kommer han Syd paa, hvor man ikke ved noget af Vinter, vil han en skønne Dag slaa alle Hindringer over Ende og styrte Nord over; og han hviler ikke, før han er naaet op til Nordlysene og Fjældene, Sneen og den stærke Kulde.

Tilbage staar maaske en Skare Venner og ler ad den gale; men det er alle sammen Mennesker, som ikke aner, hvad det er, de ler af.

* * *

En frisk Vinterdag stod jeg i den By i Lapmarken, hvor Jernbane og Civilisation stopper op. Det var Vinterlængsel, som havde drevet mig hjemmefra, og nu var jeg, hvor jeg vilde. Og jeg følte det haandgribeligt nok: Det stærke, hvide Lys sved i Øjnene, Frosten bed min Næse hvid, og et fejende Snefog, der skjulte Omegnen i Byger, fik mig til at snappe efter Vejret. Slæder, forspændt med smaa Nordlandsheste og Renner, for forbi mig, og alle de Mennesker, jeg mødte, var klædt i mærkelige Dragter. Alt virkede saa nyt og fremmed, og dog maatte jeg sunde mig lidt, før jeg rigtig kunde begribe, at jeg virkelig var Norden for Krebsens Vendekreds. Det var dog kun tre Døgns Jernbanerejse fra København.

Jeg drev op gennem Byen uden at ville noget bestemt. Husene dukkede sig mellem opkastede Snedriver, der næsten var højere end de selv, og tykke Islag paa Ruderne syntes ganske at stænge Lyset ude.

Imidlertid faldt det mig endelig ind, at jeg jo maatte opsøge Gæstgivergaarden, og jeg henvendte mig derfor paa Svensk til to Bønder, jeg mødte.

Da de havde givet mig de Oplysninger, jeg ønskede, spurgte den ene mig, hvorfra jeg var.

„Fra København,“ svarede jeg.

Der gled et vemodigt Smil over hans Ansigt.

„Nej virkelig?“ svarede han hjerteligt. „Min salig Fader havde ogsaa været i Amérika.“

Og da vi skiltes, hørte jeg den ene af de brave Mænd falde i Forundring over, at Kammeraten forstod saa godt — Engelsk!

Saa søgte jeg fornøjet mit Logi op; for nu havde jeg erfaret, at jeg var langt fra Danmark.

*

*

*

Folk, der har rejst, vil have gjort den Iagttagelse, at de ofte, naar de følte Forventningerne om det nye stærkest, maatte spærre sig inde en lille Tid for at faa sig samlet sammen. Saaledes gik det mig den første Dag i Lapmarken. Jeg blev siddende inde ved mit Vindue den meste Tid og kunde ikke blive træt af at se ud over det hvide Landskab med Fjældene og Skovene.

Det føg dygtigt; Snehvirvlerne paa Bjergtoppene stod

helt op i Skyerne, og mellem Vindstødene skimtede man kun Skovene gennem et tyndt Flor af skinnende Snestøv.

En Del Lapper drog forbi, men jeg søgte dem ikke op; i Øjeblikket var jeg alt for forventningsspændt til at kunne foretage mig noget.

Mine Værtsfolk er fulde af Omsorg for mig og meget bekymrede over, at jeg allerede vil forlade dem i Morgen. Konen forsikrer, at det aldrig vil gaa mig godt, om jeg vover mig paa Rejse sammen med Lapper alene. For Resten kom jeg ikke til at bo paa Gæstgivergaarden, som var overfyldt i Anledning af et Ting, der skulde holdes næste Dag; og i min Raadvildhed blev jeg fisket op af en driftig Skrædder, som tog mig med sig hjem. Nu bor jeg hos ham sammen med tre underligt udseende handelsrejsende i et lille, usselt Værelse.

„De Herrer maa hjælpe sig, som de kan,“ sagde Skrædderen, da han førte mig ind til dem; „thi der er jo ikke Rum i Herberget!“

Skrædderkonen søger at paavirke mig; hun kaldte mig ud i Køkkenet og pegede demonstrativt paa sin Brændekasse.

„Se, vil Herren virkelig op til saadanne Mennesker?“ sagde hun hovedrystende. Paa Kassen sad en gammel Fattiglap og gnavede en Brødskorpe i sig. Han forstod intet af, hvad vi sagde til ham, men pegede blot paa sin Mund, der var uden Tænder; han vilde have mere Mad. Der stod en frygtelig Stank om hans Pjalter, hans rynkede Ansigt var fuldt af sorte Frostpletter, og de gamle, stive Ben rystede under ham.

Da jeg kom ind igen til mine handelsrejsende, lo de mig ud og spurgte, om jeg virkelig troede, at der var Forretninger at gøre mellem den Slags Folk.

* * *

Forberedelser i Langdrag er altid af det onde paa en Rejse. Da jeg paa en Handelsbod fik at vide, at en Lap, Ole Jonsson Swonni, der skulde forstaa lidt Svensk og Norsk, netop den foregaaende Dag var rejst mod Skovene i Vitangi-Jukasjärvi-Eggen, bestemte jeg mig straks til at forsøge paa at indhente ham for at slaa Følge med ham.

Jeg var snart rejsefærdig: En kort, russisk Skindpels, et Par lodne Lapstøvler og en Skindhue var Kostumet. Over Ryggen slængte jeg en Rypsæk med lidt Uldtøj, Chokolade, Figner, finske Tobaksblade, korte Snadder, brogede Tørklæder og Mundgodt til vordende Venner og Veninder. Og saa blot mine Ski.

I min arktiske Udrustning gik jeg nu op til Byens Lensmand, som straks ved min Ankomst havde vist mig den største Forekommenhed; han havde nemlig forvekslet mig med en anmeldt Menageridirektør, over hvis Komme den lille By var geraadet ud i stor Nervøsitet.

Jeg forklarede, at det nu var min Hensigt at løbe en vis Swonni op paa Ski; man havde fortalt mig, at han rimeligvis med sin Karavane skulde overnatte i Muorjeware Kro, som jeg antog, jeg kunde naa ud paa Natten.

„Det er jo første Gang, De besøger Lapland?“

„Jo!“

Lensmanden brast i Latter.

„Og saa mener De, at De straks skal begynde med at tage ganske ene ud i Vildmarken?“

„Der var jo ikke saa langt til Muorjeware,“ mente jeg og trak mit Lommekort frem.

„Jamen, bedste Mand! Tror De da, at vi holder Vejvisersten med Inskription i Ødemarksskovene? Hvordan vil De klare den, om De farer vild? Kan De Finsk?“

„Nej!“

„Kan De Lappisk?“

„Nej!“

Lensmanden lo igen, og jeg begyndte at se dum ud.

„Og saa vil De endda paa Ekskursioner efter en Karavane, der skal være et Sted borte i en Skov langt herfra! Skal det lykkes Dem, maa De nok lade mig reformere Deres Rejseplan en Smule.“

Vi blev enige om at sende Bud efter Bonden Söderberg; kunde vi faa ham til at køre for mig, mente Lensmanden nok, at jeg i Løbet af et Par Dage kunde faa indhentet Lappen, der allerede havde halvanden Dags Forspring.

Det bankede ganske sagte paa Døren, og før der endnu blev svaret, stod den bankende allerede inde i Stuen; det var Söderberg. Han blev staaende i ærbødig Afstand, idet han af og til slog Overkroppen ned over sine Ben for at tilkendegive os sin Respekt.

„Söderberg, De kender jo Vejen til Muorjeware?“
Söderbergs smaa runde Øjne løb i Vand over Udsigten til at tjene Penge, og han kunde næppe faa sit Svar frem for Iver.

„Herr Länsmand, jag känner alla vägar i Lappland.“

„Vil De paatage Dem at skytse denne Herre?“

„Hr. Länsmand, har inte jag skjutsat både Herr Länsmanden själf och Landshöfdingen och domaren?“

„Det er godt, Söderberg. Vil De saa have Køretøjet rede om en Time; De skal indhente en Lap, Swonni, og hans Karavane. Kender De Swonni?“

„Om jag känner Swonni? Herr Länsmand, jag känner alla Lappar!“

Saa var den Sag afgjort. Lensmanden hentede sin krasseste Cognak og skænkede en dygtig Dram til Söderberg. Og saa drak vi alle tre paa et lykkeligt Udfald af Jagten.

En Time efter suste jeg i Slæde ud af Byen med Söderberg ved min Side.

ØDEMARKSKROEN

En lille Kro ude i det store Øde. Hesten blev træt af at trave gennem den dybe Sne, og saa maatte vi tage herind. Der er langt til næste Kro, og vi har nu kørt hele Dagen.

Udenfor løber en hæsliig Kvinde med en kort Snadde i Munden og skændes med en Bonde. Det er Kromadammen; hun er halvgal og fortrukken. Skønt enhver Kro heroppe naturligvis skal staa aaben for de vejfarende, maatte vi love hende Brændevin for at faa Lov til at komme ind i Gæstestuen. Nu er hun overstrømmende imod os og har oven i Købet lovet os kogt Renkød. Vi var ogsaa slemt forkomne af Kulde, ganske stive i Lemmerne, da vi skulde rejse os af Slæden.

Gæstgivergaarden ligger paa en Skrænt; man har Udsigt til alle Sider over Skove, Sletter og hvide Fjælde.

Solen gaar ned, og Skyerne lægger røde Skygger over Sneen. Men det begynder at blæse, og Vinden tager stærke Tag i det lille Hus.

Man har vist os ind i Stadsestuén, hvor Kong Oscar pranger i tysk Farvetryk midt imellem Udvisningen af Paradis og Syndfloden. Stuens hele Inventar er et langt Bræddebord med Bænke om; i et Hjørne af Stuen staar en umalet Løjbænk af Fyrretræ.

Vi har ingen Lampe; det behøves heller ikke, et stort, hvidt Fyrsted lyser hele Stuen op. Store Birke- og Granstykker kastes ind paa det aabne Baal; vi sidder barfodede og stirrer ind i Ilden, den knitrer og knalder saa fornøjeligt. En tyk Gren ligger glødende og straal-ler af Varme; saa er Ilden ved at dø hen, hele Baalet styrter sammen; men nyt Ved kastes paa, og det be- gynder forfra med Smaaeksplosioner og en Regn af Gnister.

Nu fyger det ude; Vinden tager til. Hunden begyn-der at tude. Paa et Øjeblik er det blevet mørkt udenfor.

Granerne vaander sig i Stormen, og Huset knager i Fugerne. Men det store Baal i Stuen knitrer muntert hen for sig; gennem Ruden kaster det sit røde, flakken- de Skær ud mellem Granstammerne, og Snefoget hvirv-ler op ad de lyskastende Ruder som kælne Flammer.

Man bliver saa stille i en saadan Stemning; det er, som om alt det stumme om en fik Mæle. En Sneklump, der ryger mod Ruden, kan faa en til at fare sammen, og man kommer til at holde af den fremmede, som de-ler Ensomheden med en ...

Nu kom der flere Gæster til Kroen: En finsk Nybygger og en norsk Bjergværksarbejder. De var hvide af Sne, og deres Skæg var frosne til Is. Det er nu et forrygende Vejr.

Og vi, som skal køre hele Natten!

*

*

*

Der var Glæde over Maden. Vi fik de nyankomne ind til os, og det dampende Renkød jog øjeblikkelig al Træthed bort.

Det blev bragt os i et stort Lerfad, og vi langede til det med Fingrene. En sad paa Bordet ved Siden af Fadet, en anden havde anbragt sig paa Hug henne ved Fyrstedet; de øvrige gik tyggende og smaasludrende op og ned ad Gulvet.

Saa snart Mætheden var over os, fandt Nordmanden ud af, at vi burde slutte med en skandinavisk Dram. Det var ikke saa dumt heller, for vi havde virkelig faaet hele Skandinavien repræsenteret i den lille Ødemarkskro: Finland, Sverige, Norge og Danmark. Han gik ud i Køkkenet og kom tilbage med Husets største Kaffespølkumme og — Husets Herskerinde.

Det var Finnen, som sad inde med en privat Spritforsyning, thi Brændevin er en forbuden Vare paa alle Lapmarkskroer, Spølkummene blev „randede“, og Giveren slog i Bordet og raabte:

„Hej, Brødre! Saa skolder vi Tarmene ud!“

„Den Sup var Norden værdig!“ skreg Svenskeren og smed sin Spølkum hen ad Bordet.

Og som Drikkelaget skred frem, steg ogsaa Stemningen. Fin-Kællingen begyndte at tage Dansetrin paa Gulvet, og Finnen og Nordmanden kom i Klammeri. De raabte højt og talte hurtigt i Munden paa hinanden; men da det var Finsk, forstod jeg intet deraf. Naturligvis trak de Kniv til sidst, men da de var for fulde, vilde der ikke rigtig komme Gang i Slagsmaalet.

Kromadammen især nød Klammeriet; hun var gledet ned paa Gulvet. Rødøjet, fuld og spyttende frem for sig var hun gribende i sin Hæslighed.

Paa dette Stadium af det skandinaviske Symposion bad jeg Söderberg om at gøre Slæden rede. Og saa fortsatte vi vor afbrudte Jagt efter Swonni.

„Herren förstår väl, hvarfor dom slog's?“ spurgte Söderberg, da vi var komne ud paa Vejen.

„Ja, de var jo fulde,“ svarede jeg.

„Ja, det förstås. Men nu gälder det allt nattkvarteret; krögaren här brukar få nöja sig med golfvet! Men kärringa — — — hæ, hæ, hæ!“

Endnu et Stykke hen ad Vejen kunde vi høre dem raabe og skændes deroppe. Men snart døvede Stormen vore Øren, og Sneen fæg ind over os og tvang os i Ly under Renskindene.

SNESTORM

Söderbergs gode Humør sank betydeligt, efterhaanden som Natten skred frem. Han havde ikke mere sine utallige naive Spørgsmaal og Svar paa rede Haand, og han begyndte saa smaat at slaa paa, at en Slædetur heroppe i Snestorm gik paa Liv og Død. Der var ikke et Nybygge i mange Mils Omkreds, og halvfjerde Mil havde vi til næste Kro -- hvis vi da ikke skulde vende?

Vi kørte et lille Stykke videre, og saa standsede han Hesten. Om da Herren ikke syntes, at det var bedst at vende? Men den gode Söderberg, som havde rost sig af at kunne finde Vej overalt i Lapmarken med lukkede Øjne, maatte atter fortsætte. Vi skulde jo indhente Swonni og maatte frem. Men intet Sted havde man set ham, og Snefoget havde slettet ethvert Spor.

Stormen hærgede ind over Skovene som Svøbeslag,

der strakte Stammerne hen over Jorden. Naar Vindstødene kastede sig frem, mødtes Himmel og Jord i Røg. Snemasser hvirvledes hen over Sletterne, og Hesten, der havde Vinden imod sig, rejste sig paa Bagbenene og vrinskede.

Øverst oppe paa Fjældene tog Uvejret sine Stormløb, og der var mange Træer, som den Nat blev pløjede op af Sneen.

Vi stred os ganske langsomt frem gennem Snemasserne; det blev overladt til Hesten at finde Vej, selv dukkede vi os ind under Slædetæppet.

Laplandsslæderne er fortrinlige paa en saadan Færd; de er varme og lune som Senge og minder om grønlandske Soveposer, der er indrammede i Træ og sat paa Meder.

I Begyndelsen havde det moret mig at se paa det fejende Vejr; men da det frøs en Snes Grader, lagde Snefoget sig som Is over Ansigtet, og da man stadig maatte være optaget af at tø Isen af for ikke at faa Frostskaar, blev Nydelsen efterhaanden af en saa tvivlsom Art, at jeg foretrak at følge min Skytskarls Eksempel. Vi kravlede ned i Bunden af Slæden og forsvandt i Høet og Skindene; her laa man lunt og godt og hørte blot, hvorledes Snebølgerne brødes over vor lille, overdækte Slæde.

Hesten vadede gennem Sneen, skød sig prustende gennem Driverne og satte i Luntetrav, naar vi kom lidt i Læ. Lydløst gled Slæden hen over den nyfaldne Sne, og de bløde, ensformige Bevægelser vuggede mig til sidst i Søvn.

Hvor længe jeg havde sovet, ved jeg ikke, men pludselig fik jeg en Følelse af, at jeg fløj gennem Luften. Jeg vilde gnide Øjnene, men fik Næse og Mund fyldt med Sne; og da jeg søgte at rejse mig op, fandt jeg ingen Bund, intet at gribe fat i, alt om mig veg og gled bort. Med stort Besvær fik jeg dog endelig rejst mig op, men stod saa i Sne lige til Halsen.

Vi var væltede i en Snedrive, og Kusken havde faaet sig en Dukkert Mage til min; af Hesten saa man kun Hoved og Hale. Den snøftede og prustede, og Söderberg raabte og bandte højt i Raseri. Og han kunde, som han havde pralet af, bande baade paa Svensk, Finsk og Lappisk!

Vi fik Hesten spændt fra og trukket op af Driven, og langt om længe blev Slæden gravet ud og halet frem.

Vejret havde imidlertid bedaget sig. Det sneede ikke mere, var fuldstændig stjerneklart og føg kun oppe i Højderne. Hesten lod til at være forfrisket af Snebadet og satte i lystigt Trav hen ad Vejen.

Føret var udmærket. Sneen bar, og kun hist og her havde der samlet sig Driver, som hæmmede Farten. Jeg var kravlet ud af Soveposen og saa paa det Land, vi for igennem.

Vi var ikke mere inde i de store, lukkede Skove, nu gik det hen over hvide Sletter og gennem unge, aabne Skove. Der var noget let og friskt over Landskabet. Hesten pilte af Sted, og det varede ikke længe, før Moskojervi-Kroens Lys skød frem af Skoven som en skælvende lille Stjerne.

Der skulde være Marked i Nærheden, og hele Gæstgivergaarden var overfyldt af vejfarende; udenfor var der fuldt af Slæder. Hestene vrinskede og rykkede utaalmodigt i Tøjret, og Bjældeklang blandede sig med Raab og Latter.

Der var en Larmen og højrøstet Forvirring, der virkede voldsomt og øredøvende efter den lange, natlige Færd gennem øde Stilhed.

Vi svingede for Døren i Galop, og Kromandens Datter tog imod os. Hun var en bredhoftet, fladnæset Kvinde med skæve, søvnigt godmodige Øjne.

„Swonni! Swonni! Ole Jonsson Swonni!“

Ja, han var kørt gennem Moskojervi ved Middagstid og havde ikke sagt noget om, hvor langt han agtede sig.

Söderberg spændte uden nærmere Forespørgsel He-

sten fra, og da jeg selv var baade træt og sulten, gik jeg ind i Krostuen sammen med Pigen.

Lapper og Finner laa kastede om mellem hverandre paa Gulvet og snorkede i sund Søvn. De laa fuldt paa-klædt med Pels og Hue paa, tæt sammenstuede, næsten oven paa hverandre, Sidemand med Sidemand som Hovedpude. Der var kvælende hedt i Stuen, og en stærk Lugt af Sved og vaadt Skindtøj tog næsten Vejret fra en.

Som altid heroppe var den store, hvide Arne eneste Lys; og det urolige, blafrende Baal, der kastede sit stærke Skær ud over de sovende, gjorde Interiøret endnu mere ejendommeligt.

Finnepigen satte straks Renkød over Ilden; og mens hun kogte Kødet, og jeg sad ved Baalet for at faa en Smule Varme i Kroppen, forsøgte vi at underholde os med hinanden. Hun kunde nogle svenske Brokker, og jeg hjalp til, naar det kneb, med Tegn og en og anden finsk Glose.

Men da Kødet omsider stod dampende foran os i et stort Lerfad, var vi ikke kommen længere i vort Bekendtskab, end at jeg havde faaet at vide, at hun hed Aina, og at jeg havde Aina's fulde Foragt, siden jeg kunde forlade mit gode, lune Hjem der langt Syd paa, blot for at stifte Bekendtskab med en sølle Lap; — „for Lapperne, de var nu bare nogle dumme Svin.“

Vi skulde blot sove nogle faa Timer, mens Hesten pustede ud. Det var langt ud paa Natten, og Klokkeren fem skulde vi være paa Farten igen. Næppe havde jeg

faaet sluttet mit Maaltid, før jeg hørte Söderberg snorke et lille Stykke fra mig; saa lagde ogsaa jeg mig til at sove. Min Hovedpude var en Mandsling med smaa tobaksgødede Skægstubbe, langt, sort Haar, røgsværtet Hud, flad Næse, buskede Øjenbryn og en bred, halv-aaben Mund, der viste hvide Tænder, naar han drog Vejret.

Ganske tidligt paa Morgenen vækkedes jeg af Larm udenfor. Døren blev revet op, og min Ven Nordmanden tumlede ind, fuld og skældende.

Finnen var altsaa gaaet af med Sejren!

Söderberg blev vækket, Aina kom med Kaffe og Renkød, og saa sad vi et Øjeblik efter atter paa Slæden.

SWONNI FUNDEN

Solen staar højt paa Himlen, og jeg har fundet Swonni.

Söderberg er hjemsendt, og min sidste Kontakt med Civilisationen er brudt.

Da jeg saa min Slæde forsvinde i Skoven, fik jeg pludselig en underlig Fornemmelse af, at jeg med eet blev sat Aarhundreder tilbage i Tid og Udvikling. Jeg var alene med Lapper, og jeg skulde nu forsøge at leve deres Liv.

Men det var uden Højtidelighed, at jeg rystede den dyrekøbte Kultur af mig, og det var med et Smil, at jeg kravlede ud af de gamle Vaner. Værdierne blev med eet Slag helt andre. Et Par kraftige Arme og Ben og en fast Tillid til, at man i dem havde, hvad man behøvede — det var alt!

Frigjort hilste jeg Skovene og den tavse Vildmark, lykkelig over, at jeg kunde spænde mine Ski under Fødder og løbe fra Andegaardskævlet derhjemme ...

Swonni smilte mistroisk, da jeg spurgte, om jeg maatte slaa Følge med ham. Han sad med korslagte Ben paa Gulvet og holdt Frokost, rørte sig ikke af Stedet,

røbede ikke den mindste Smule Overraskelse, men tyggede blot uforstyrret videre paa sin Mad.

„Du er jo en fin Herre fra en stor By,“ sagde han og saa undersøgende op og ned ad mig, „du kan ikke følge med mig. Se her den Mad, vi spiser,“ tilføjede han leende og viste mig et muggent Stykke vindtørret Renkød, der var haardt som Sten. „Det er fjorgammelt, men vi maa spise det alligevel. Husk ogsaa,“ fortsatte han efter et lille Ophold, „at jeg ikke har noget Hus at bo i. Du maa ligge i et tyndt Lærredstelt ude i den bare Sne. Det kan du ikke holde ud i en 40 Graders Kulde. Opgiv du det hellere!“

Han rejste sig og pakkede sit tørrede Kød sammen, fuldt overbevist om, at jeg var omstemt. Men da jeg fortalte ham, at jeg straks havde hjemsendt min Slæde, maatte han leende opgive sin Modstand.

„Naa ja, som du vil,“ sagde han i en helt anden Tone; „du kan jo forsøge, og saa skal vi gøre for dig, hvad vi kan.“

Ole Jonsson Swonni var et halvhundrede Aar, lille og bredskuldret, med et for Lapper usædvanlig skarpskaaret Ansigt, der var halvt dækket af Haar og Skæg. Smuk var han ikke. Forhaaret hang ned som Gardiner paa begge Sider af Næsen, helt ned til Munden omtrent; hans ene Øje var blindet, Kinderne indfaldne og magre, og Panden foldede sig op i Rynker som Bølgeblik. Men der var noget saa kammeratligt og godmodigt i hans Maade at behandle mig paa, at jeg hurtigt kom til at synes om ham.

Det Nybyggersted, hvor vi havde truffet hinanden, hed Sandojervi; Nybyggeren var paa Rejse, og hjemme var kun Konen og to smaa Børn.

Man var netop i Færd med at lave Kaffe, da jeg kom, og vi lejrede os i en Rundkreds omkring Fyrstedet. Samtalen tog livlig Fart efterhaanden. Der var over den fattige, renskurede Stue en saadan Hygge, at man selv fik Lyst til at være hyggelig. Og jeg maatte fortælle omstændeligt om, hvorledes der saa ud „dernede Syd paa“, som de udtrykte sig. Hvor Danmark egentlig laa, havde de ingen klar Forestilling om. Swonni, der var den eneste, som kunde forstaa mig, optraadte som Tolk.

Naar Lapperne skal overnatte paa en Rejse, slipper de bare Renerne løs i Skoven; der maa de saa grave sig Føden op, til Rejsen fortsættes. Deres Indfangst volder ofte meget Besvær, thi de bliver aldrig rigtig tamme som andre Husdyr.

Da vi efter en Del Søgen havde fundet Hjorden, satte jeg mig paa en Træstub og saa til, mens de blev lagt i Sele.

Lapperne fo'r hujende og skrigende efter de opskræmte Dyr; Lassoerne hvislede gennem Luften, og den lille Vogterhund halsede gennem den dybe Sne og søgte at holde Renerne inden for Lassoens Rækkevidde. De sprang omkring, ind i hverandre, over hverandre, forvirrede og stumme i deres Angst. Og naar de saa til sidst følte det susende Rebs faste Greb i deres Takker, sank de skælvende i Knæ, lukkede de store, melankolske Øjne til og lod sig uden Kny lægge i Selen.

Karavanen bestod af 16 vellastede „Kerres“, og da den satte af Sted, sprang jeg efter paa mine Ski.

Swonni sad i den forreste Pulk, der blev trukken af den største og rappede Tyr; bagefter ham kom saa alle de lastede Slæder i en lang, bugtende Linie, hver Kerres trukken af sin Ren, der saa igen var fastbunden

til den foregaaende Kerres — en Forholdsregel, der skal forebygge, at den enkelte Ren bag sin Herres Ryg skal tage sig en lille Afstikker til Skovs, om den fik Lyst.

Hen over flade Sletter og store Søer styrede Swonni nu sin „Raido“. Stormen havde føget Sneen haard, og Slæderne slingrede pibende fremefter uden at volde Renerne noget Besvær. Kun inde i Skovene, hvor Sneen adskillige Steder havde taarnet sig op i vældige Dri-
ver, maatte Dyrene lægge Kræfterne i.

Den lille, pelsklædte Lap blev næsten borte i sin Sne-

baad; man saa blot den store, toppede Mössa stikke af mod Sneen, der perlede rundt om Pulkens Stævn.

Renerne sprang tavse af Sted med de tunge Takker svingende i Luften; deres dampende Aande lagde sig som et Rimdække over deres Pels, og Solen kastede glitrende Glans over de isvundne Haar.

Mod Aften gjorde vi Holdt i en Skov, og Renerne blev slupne løs. Swonni brød nogle store Grangrene af og tændte et Baal op i Sneen. Brændestykkerne blev stukne sammen i en Pyramide, hvis øverste Ende antændtes; saa smeltede Sneen ikke bort under den. Kaffe-kedelen blev sat over, og det tørrede Renkød kom frem. Dagsrejsen havde givet god Appetit. Lejrstedet var omgivet af tætstaaende Træer, der ganske tog af for Vinden. Ilden flammede derfor roligt og klart op mod Aftenhimlen og kastede Skær langt om sig. Strejflysene faldt helt ind over den bedende Renflok.

Da jeg var stærkt ophedet af det lange og hurtige Løb, raadete Swonni mig til at søge Nattely i et Nybygge i Nærheden; og det gjorde jeg.

Næste Morgen tidligt fandt jeg ham sovende i Sneen ved Siden af det udbrændte Baal.

EN NAT HOS TUORMINEN

Dagen igennem havde vi faret hen over Snemarkerne. Det lod til, at baade Swonni og Renerne havde faaet Hjemlængsel. Farten øgedes altid hen mod Aften; og naar det kneb med at vinde med paa Skiene, bandt jeg mig fast med et Reb til den sidste Slæde og lod mig slæbe med.

Da Stjerner og Nordlys tændtes over os, slap vi Renerne ud i en Skov og søgte ind til en gammel Eneboer, som Swonni kaldte Tuorminen.

Gennem en lille isblomstret Rude faldt der ud over Sneen en smal Lysstrime, som viste, at den gamle endnu var oppe. Vi bankede paa Vinduerne, men da der ikke svaredes, rystede vi Sneen af os og brød Døren op.

Vi kom ind i et lille sodet og lavloftet Rum med Lergulv og uhøvlede Bræddevægge; Loftet var spækket med Avispapir, der hang ud af Sprækkerne som røgsværtede Tjavser. En indestængt, muggen Luft slog os i Møde, og gennem Halvmørket og Ovnrøgen skimtede vi Husets Herre, der sad paa en Briks ved Sengen. I Skødet havde han en stor, hvid Blok, som han ivrigt

bearbejdede med en flad Sten; hver Gang en lille Flis røg af, puttede han den graadigt i Munden og knaste den mellem Tænderne. Først da vi kom helt hen til ham, saa vi, at det var en Sukkertop, han delikaterede sig med.

Da han saa os, fik han travlt med at putte den i en Sæk, som han hængte op under en Loftsbjælke, flov som et Barn, der overraskes i et Spisekammer.

Tuorminen lignede en Bjergtrod. Hans Ryg var kroget som en Tøndestage, Benene var korte og skæve, og lange, knoglede Arme daskede ham ned over Knæene. Haaret var langt og hvidt, og Ovnrøgen havde gjort hans Øjne røde og rindende. Naar han talte, skælvede Læberne saa stærkt, at hans Ord døde hen som en hviskende Mimren.

Her i denne usle Rønne havde han stridt sig igennem en Menneskealder, altid i Nød. Om Sommeren fangede han Laks i en Fos, der faldt lige uden for Hytten; men nu var hans Ben snart for stive til, at han turde vove sig ud paa de mosglatte Sten.

Hele Vinteren igennem maatte han nøjes med den Sultekost, de forbirejsende kunde give ham. Hans Hus var efterhaanden blevet til en fast Holdeplads; alle skulde ind og koge sig en Kop Kaffe hos Gubben Tuorminen.

Da nu ogsaa vi kom frem med vor Kaffepose, vred den gamle sin brede, tandløse Mund i en overgiven Grimasse og satte øjeblikkelig sin Kedel over Ilden. Imidlertid fik vi vore Knive frem og begyndte at file løs paa

Swonni's vindtørrede Renkød. Det smagte os fortræffeligt efter den anstrengende Dag. Kaffen lod ikke vente længe paa sig, og snart sad vi i nydende Velvære med en dampende Spølkum i den ene Haand og Lapsnadden i den anden.

Vi kunde nu have tilbragt en ganske ejendommelig Aften i hyggeligt Kammeratskab, hvis blot ikke Ovnrøgen havde gjort os Opholdet i det lille Rum uudholdeligt; fra Væg til Væg kunde man knap skimte hinanden. Og da der kom flere Gæster -- en Finne, to Lapper og en fuld Svensker -- var Temperaturen ikke fri for at være trykkende. Udsigterne for Natten var brogede; vi skulde være otte Sovekammerater i dette Hul. Og saa Atmosfæren! Muggen, indelukket Luft, Ovnrøg, sur Skindlugt, Svenskerens Brændevinsos og -- Lapsveden!

De nyankomne bragte friskt Humør og mere Mad. Vi blev som altid heroppe budne til at være med, og Swonni og de andre tog fat igen som sultne Ulve.

Men Lapmaverne er ogsaa vidunderlige. Lapperne har sikkert ikke deres Overmand i Evnen til at sulte -- det skulde da være Eskimoerne -- de kan undvære Føde og dog holde ud Dage igennem. Forholdene tvinger dem ikke saa sjældent til at flakke om paa Ski et Par Døgn i Træk med tomme Maver; men faar de først anbragt sig paa Hug foran deres Nationalret, er deres Mave ogsaa uden Bund. Naar hertil kommer, at de som Regel indtager deres Hovedmaaltid om Aftenen, kan man uden Overdrivelse sige, at de spiser, til Søvn og

Træthed lukker Munden paa dem. Deres Maaltid er forøvrigt heller ikke uden Anstrengelse : At file i Strykker og siden tygge Bid for Bid det seje, stenhaarde Tørrekød fordrer Kræfter ; det tørrede Kød opløses i Munden og bliver større og større, jo mere man tygger ; til sidst har man mellem Tænderne en senet, uhandlelig Klump, som man kan svælge i sig med et kraftigt Vejrdrag.

Mens de andre sad og underholdt sig i et Sprog, jeg ikke forstod, kunde jeg ikke helt lade være med at lade Tankerne kredse om det kommende Natteleje.

Jeg såa ud over Gulvet. Gæsterne havde anbragt sig paa Hug langs med Væggene, og alt mens de talte og lo, krydrede de Samtalen med en sand Krydsregn af Spyt, der suste ud over det Gulv, vi skulde ligge paa, tungt og klaskende som Tagdryp.

Jeg kom til at tænke paa et Opslag, jeg engang havde set i en Finnebod : „Spyt ikke paa Væggene !“, og søgte nu forgæves at tilegne mig hin Købmands dybe Resignation ; thi man maatte vel heroppe anse Gulvet for det naturligste Oplagssted for sin saftige Overflod.

Saa ubemærket som muligt, for ikke at støde mine Rejsefæller, fik jeg ved Hjælp af noget Hø, jeg havde haft i mine Pjåksor, aftørret den Del af Gulvet, der kunde tilkomme mig, og lagde mig saa til Rette med min Rypsåk som Hovedpude. Min Magelighed maatte have virket smittende, thi i Løbet af et Øjeblik blev alt stille omkring mig. Tuorminen slukkede Lyspraasen og bød Godnat.

Et skarpt Lys faldt ind gennem den frosne Rude ;

Maanen fik Isblomsterne til at glitre, og en skælvende Vifte af Nordlys legede over Skovbrynet.

Alle sov nu. Man hørte dybe Vejrdrag fra alle Sider ; kun den fulde Svensker, der laa yderst henne ved Døren, talte uafbrudt. Han kunde slet ingen Hvile finde,

vred sig og kastede sig om paa Gulvet, alt mens han

fordybede sig i forvirrede Betragtninger over Livet og dets Daarskab :

„Ja, nu känner jag, att det är slut med mig ; men det är lika bra, dö ska' vi allsammen. Och det är bäst, — utom för dom, som kommar till helvetet — fy tusan ! Men jag kommar till himmelriket, och där är bra. Där ska' jag bara spela harpa hela dagen för Gudfader och sankte Per. — — — För Resten gir jag fa'n alltihop, — — ta hit flaskan, hör ni ! Ge mej bränvinsflaskan ! — — Det var da sjelfva djevulen — uf !“ — —

Jeg var for træt til i Længden at kunne følge hans Tanker, og snart sov jeg lige saa fast som Lapperne omkring mig.

Først hen paa Morgenens vaagnede jeg ved en underlig tør, skrattende Lyd, der kom fra et Menneske, som var ved at kvæles. Jeg fik rejst mig over Ende, halvt vaagen, halvt sovende, og skimtede de utydelige Omrids af Tuorminens Hoved; jeg laa lige under hans Seng.

Han havde om Aftenen talt om, at det var galt fat med Lungerne, og nu saa jeg, hvorledes han stakaan- det laa og snappede efter Vejret under et Hosteanfald.

Jeg vilde lægge mig om paa den anden Side for at sove videre, da jeg fik Haanden i en klæbrig, vaad Masse, der havde samlet sig paa mit Bryst: Den gamle havde i Mørket taget mit Bryst for Gulvet ...

Jeg fo'r i Vejret og løb over noget blødt, der gav efter; det var Sovekammeraterne. Men henne ved Døren faldt jeg over Svenskeren og løb Panden mod Døren, der fløj op og slap mig ud i den friske Luft.

I Hytten blev der megen Larm. Efter forskellige Gisninger over Grunden til mit pludselige Hastværk hørte jeg, at Ordet Mavepine druknede i hjertelig Latter. Lidt efter snorkede alle videre igen.

Jeg kastede mig i Sneen og rullede mig hen over Vejen; og da jeg ikke havde Lyst til at udsætte mig for Gentagelser, spændte jeg mine Ski paa og løb over Fossen ind i Skoven ...

Dag brødes med Nat, og Stjerner og Nordlys stod blegnende for Morgenskæret.

TELTLEJREN

Swonni og jeg havde nu rejst sammen en Uge. Vi havde haft baade ondt og godt Vejr, og hver Aften havde vi trætte og ordknappe hvilet os ud sammen. For hver ny Dag, der kom, havde jeg gjort ham det samme Spørgsmaal om, hvor langt der nu var til hans Lejr — jeg tror, vi længtes lige stærkt begge to — og han havde taalmodigt forklaret mig, hvor langt vi havde igen.

Endelig en Dag, da vi var kommen til en stor, snedækket Skov, gjorde han et vældigt Greb i den forreste Rens Takker; den rejste sig paa Bagbenene, drejede ved et pludseligt Ryk bort fra Kørevejen og løb i Firspring gennem den bløde Sne lige ind i Skoven.

Swonni vendte sig om imod mig og lo; jeg satte i Hop over Snedriverne og stod et Øjeblik efter ved Siden af

ham. Jeg behøvede ikke at spørge om, hvad dette betød, hagede mig blot fast med Skistaven til hans Pulk og lod mig føre med i Galopaden.

Det gik strygende. Store Sneklumper slyngedes os i Ansigtet, smuttede ind under Pelsen og trillede smeltende ind over den bare Krop; eller vi fik dem i Øjnene, saa vi ikke kunde se, i Næsen og i Munden, saa vi spyttede og nyste hele Snekager ud under Latter og Raab. Der var kommet et ystyrligt Humør over de før saa trætte Dyr; ingen vilde være den sidste, alle vilde frem i Linie. Slæderne trimlede om i Kappestriden, og Swonni, som ellers aldrig lod sig tage af nogen Stemning, sprang af og løb ved Siden af.

Inde i Skoven var der stille og lydt som i en stor Kirke. Naar Sneen faldt ned fra Træerne og skræmte Flokke af Ryper op, gav deres Vingesus et Ekko, der voksede fra Træ til Træ.

Swonni's Ryg rankedes, og hans Øjne straaledede, da en springende Renflok kom til Syne paa en lille aaben Slette i Skoven. Det var hans alle sammen. Vogterhunden gav sig til at logre og forsvandt bjæffende i Forvejen. Et Øjeblik efter genlød hele Skoven af Hundeglam.

Renerne sprang i vildere og vildere Fart. Et lille Stykke foran os skød en tynd, lyseblaa Røgsøjle i Vejret; den kom fra Swonni's Kaate. Han vendte sig om imod mig og pegede paa den. Raabende Lapbørn skød frem af Sneen og kilede af Sted paa deres Ski for at fortælle Nyheden.

Ned over en lille Bakke havde vi et saadant Hastværk, at Slæderne trillede om mellem hverandre. Sneen stod i Røg om os. Gennem en Dal drejede vi ind i Skovbrynet, og inde mellem de yderste Træer standede Raido'en. Vi var ved Teltene.

Fru Birgit Swonni kom ud af Teltet og gik os smilende i Møde, stilfærdig og uden unødige Udbrud. Swonni gav sig straks til at tumle med Renerne, der vilde slide sig løs og fare til Skovs. Han raabte og sprang omkring, skændte og kommanderede, men Dyrene kendte ikke til Forstillelse. De var ellevilde, stod paa Bagbenene, stangede Pulkene, saa de rullede rundt med deres kostbare Indmad, søgte at sprænge Skaglerne, gravede Sneen op, og saa ofte en Køreren slap løs og sprang bort, blev Resten endnu mere utaalmodig.

Da endelig alle Dyr var fraspændt, var Swonni rød i Ansigtet af Anstrengelse, og Sveden drev ned over hans Pande. Jeg stod ved Siden af og ventede med Utaalmodighed paa, at han skulde gaa ind. Men først skulde nu Slæderne tømme, og Indholdet efterses.

Der var Kaffe i Overflod, Sukker, Mel, Brød, brogede Tørklæder, finske Tobaksblade og et Par uldne Tæpper. Swonni maatte være en velhavende Lap.

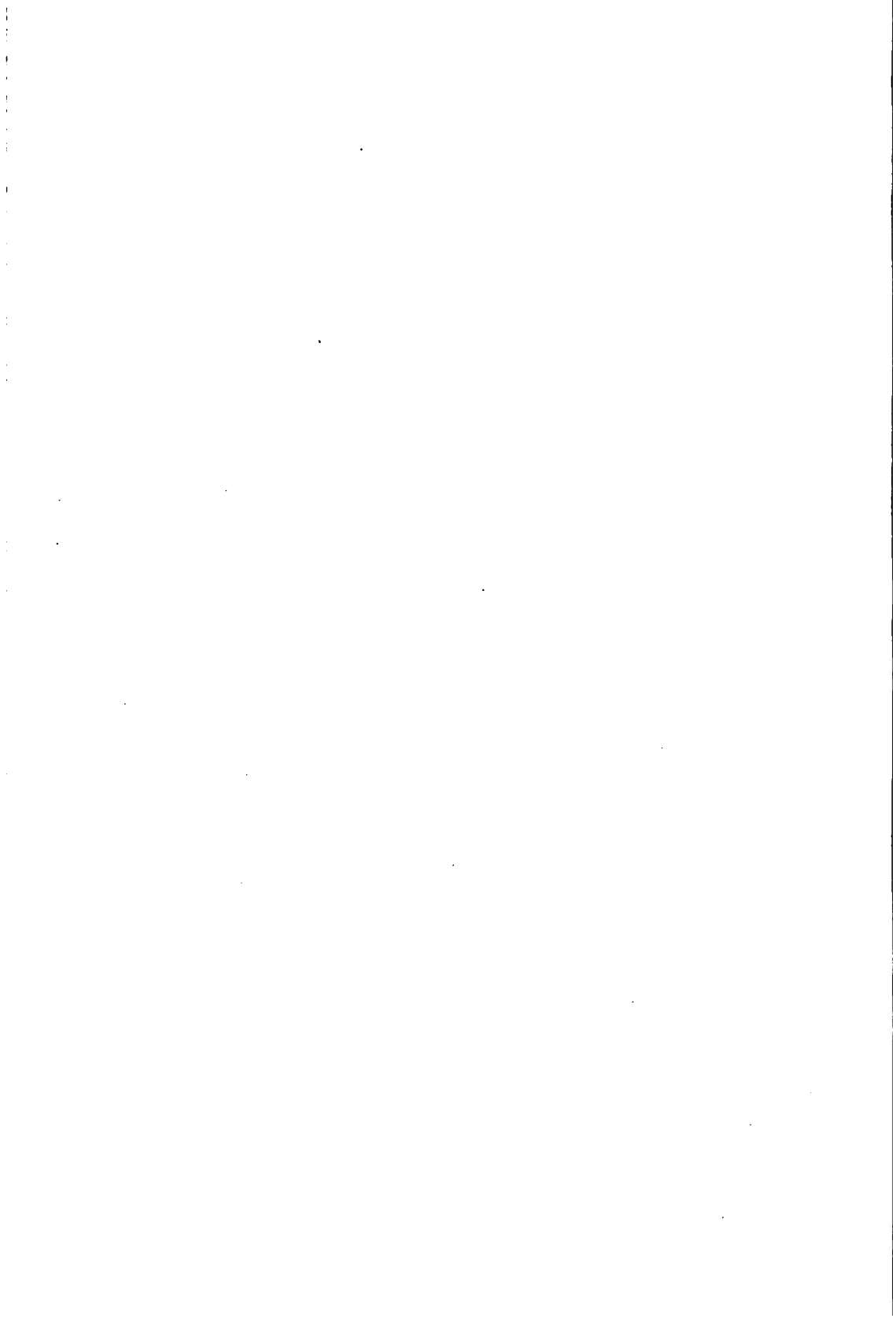
Endelig gav han sig til at slaa Sneen af sig for at gaa ind. Teltforhænget blev draget til Side, og vi kravlede ind. Birkeris og Renskind var bredt ud om Kaateilden, og vi smed os ned og hældte Velkomstkaffen i os.

Børnene kom løbende en for en og krøb sammen bag Moderen. Ogsaa Hundene vilde være med og lagde sig

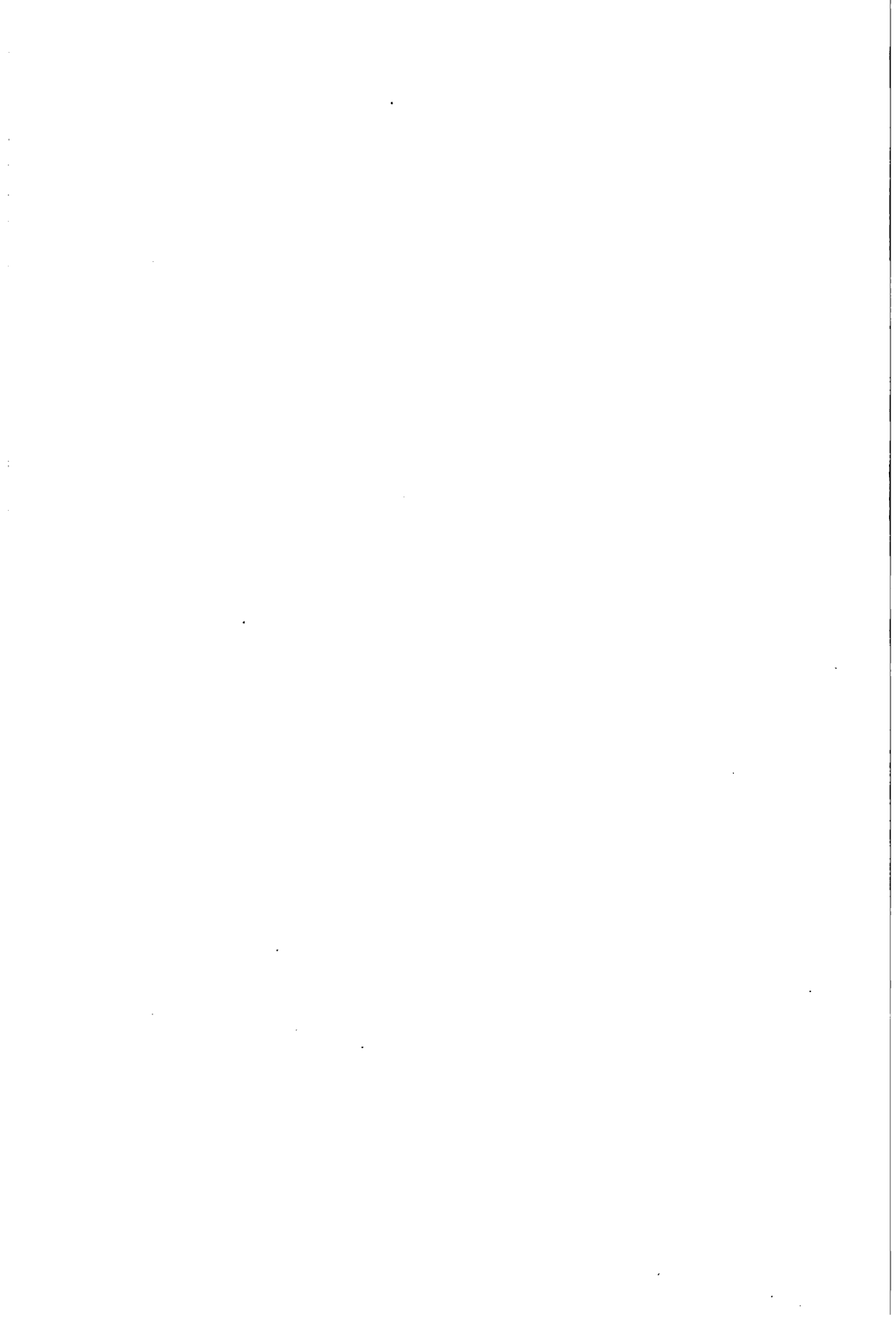
ved vore Fødder. Efter den første Kaffeomgang kom Renkødet frem, baade friskkogt og vindtørret, og saa Kaffen igen.

I tavst Velvære tændte vi vore Piber og strakte os paa Renhuderne. Swonni gav sig til at fortælle om sine Oplevelser, men jeg hørte intet af, hvad han sagde. En eneste Tanke optog mig: Nu var jeg ved mit Maal; jeg var blandt Lapper

SOLSIDEFOLKET

INDHOLD

	Side
HISTORIE.....	45
VORE DAGES LAPPER	55
EN KULTUR, DER GLEMTE	69
MARKEDSORGIER	97
GUDS UDVALGTE	107
KONFIRMATIONSDAGE	127
FORAAR	142

Der var engang en Tid her paa Jorden, da der var mindre Visdom og mere Lykke til. Menneskene var mere enfoldige og mindre fornuftige end nu, og man fortæller, at de levede Livet for Livets egen Skyld.

Fra de Tider gaar der Sagn om et Ord, der førte en besynderlig Trolddom med sig overalt, hvor det lød. Det løftede sig som et Livsraab, der skar sig gennem Døgnene og bares oppe af de bedste Mænd. Den, som raabte det, hørte Sejrsklange om sig og fornåm en jublende Tørst efter Liv.

Man kaldte Ordet Frihed og sagde, at det var Gudernes Faddergave til alle dem, der fik Livet

— — — Men der kom andre Tider og andre Mennesker, og disse troede sig klogere end de gamle Guder.

Først spottede de dem, og siden kastede de dem i Afgrunden. Og saa blev alt anderledes.

Thi Sagnet fortæller, at Guderne svor Hævn over de formastelige. Ingen uden Daarerne skulde herefter føle Livets Sorgløshed og Lykke. Aandelig Trældom skulde ramme Slægterne, og selv de bedste skulde slaas med Blindhed for Livet i Sandhed.

Hvad de før havde elsket, skulde de nu forbande, og hver den, som stræbte efter Frihed, skulde dø.

Og Gudernes Hævn skete Fyldest: Om nogen tager det forunderlige Ord i sin Mund, høres kun et Skrig.

— — — Men der var nogle faa, som i deres Enfold holdt Gudegaven hellig; thi de begreb ikke, at Livet kunde leves uden Frihed.

Og de flygtede bort til Verdens yderste Grænser for at dyrke deres Guder i Fred.

Men naar Menneskene finder dem, kaster de sig rovglubske over dem, som de foragteligt har kaldt vilde Naturfolk ...

HISTORIE

Lapperne eller, som de selv kalder sig, Samefolket hører til den finsk-urgriske Stamme af den mongolske Folkerace. Selv har de en Tradition om, at de er kommen Østen fra, og i Henhold hertil udtaler den svenske Lapforsker v. Düben som sin Formodning, „at de skulde have tilhørt et større, østligt, længe bestaaende Vælde i Altaj-Egnene.“

Lapperne, der som Følge af deres oprindelige Nomadetilværelse har boet nordligst, er først bleven fortrængt; og man kunde da tænke sig, at de er vandrede langs Irtisch-Flodens sydlige Arme til Tobolsk, eller nordligere mod Ob, siden over Ural gennem de her kun 12—1300 Fod høje Pas til Slettelandene ved Petschora og Dvina, hvorefter de har lagt Vejen over det nordligere Finland og omsider er naaede frem til det nuværende „Lapland“ — rimeligvis allerede under den yngre nordiske Stenalder (Professor Storm).

Dette sidste bekræftes af gamle Forfattere, som fra de ældste Tider omtaler Lapperne som strejfende om i de indre Fjældtrakter Nord om Krebsens Vendekreds. Forøvrigt ved man intet om dem i den forhistoriske Tid.

Medens alle andre Folk trængte sig frem, gav deres

Bidrag til den almene Samfundsudvikling og fordrede sig respekterede, drog Lapperne sig længere og længere bort fra Menneskene for at leve deres eget stilfærdige Liv paa Jordklodens Periferier.

Og de stængte sig Verden ude, gav intet, men forlangte heller aldrig andet end de Ødemarker, andre ikke kunde bebo. Friheden var for dem alt.

Her levede de, fri for alle de indre Brydninger, der betinger Udvikling; og derfor blev de et Folk uden Historie i egentlig Forstand. Men de fik som alt levede deres Skæbne, — og den var dem aldrig blid.

Aarhundreder igennem kendte man dem kun gennem løse Beretninger fra Nybyggere, der foragtede dem, og Købmænd, der ejede dem som Kreaturer. Ingen forstod dem, ingen brød sig om dem, og man søgte dem kun op for at kræve Skatter eller for at bedrage dem.

I Tacitus's Annaler træffer vi for første Gang i Historien Lapperne som Genstand for Skildring.

„Der hersker blandt dem,“ skriver han, „en umaadelig Raahed og en skrækkelig Fattigdom. De have ingen Vaaben, ingen Heste, intet Hus og Hjem. De æde Urter, klæde sig i Huder og sove paa Marken. De kunne kun vente sig noget af deres Pile; Jagt er Levebrødet baade for Mændene og Kvinderne, der følge med overalt og dele Fangsten. Børnene have ingen anden Beskyttelse mod Regnen og de vilde Dyr end et Træs sammenflettede Grene. Der trække de unge sig tilbage, her er de gamles Tilflugtssted. Dette anse de for en lykkeligere Lod end at trælle for Agerbruget.“

Først flere Hundrede Aar senere træffer vi paa en anden Beskrivelse, der i Hovedsagen stemmer overens med denne. Den skyldes Goten Procopius, der omkring Aaret 560 skrev de gotiske Kriges Historie. v. Düben citerer heraf blandt andet følgende i sin Bog:

„Blandt de Barbarer, som bebo Thule, fører kun et Folk, Skridfinner kalder man dem, et vildt Liv; thi de have ikke Klæder, bruge ikke Sko, drikke ikke Vin og tage ingen Afgrøde af Jorden; hverken besvære de sig selv, ej heller besvære Kvinderne sig med noget Slags Arbejde hjemme; men baade Mænd og Kvinder give sig udelukkende af med Jagt. De umaadelige Bjerg- og Skovstrækninger i deres Land skænke dem Vildt i Overflod. Og de spise de fangede Dyrs Kød og klæde sig i deres Huder. Deres spæde Børn opføde de ikke som andre Folk, thi Skridfinnernes Børn opammes ikke ved Moderbrystet, men næres udelukkende ved de fangede Dyrs Marv. Saasnart derfor en Kvinde har født et Barn, svøber hun det ind i Skind, hænger det ved en Stump Reb op i et Træ, stikker det et Stump Marv i Munden og gaar saa straks ud for at jage. Thi Kvinderne saavel som Mændene drive Jagten deroppe.“

Af gammel Literatur faar dog Ottar's Rejseberetninger ganske særlig Interesse som de eneste, der ér grundede paa Selvsyn. Ottar var „en Mand, der boede nordligst af alle Nordmænd“, og som omkring 893 rejste til England for at tilbyde Kong Alfred sin Tjeneste.

Gennem disse Rejseberetninger faar vi nemlig Oplysning om, at Lapperne allerede paa et saa tidligt Tids-

punkt stod i en meget høj Skat. Thi Ottar's „største Herlighed bestod i den Skat, som Lapperne betale dem; og enhver Lap betaler efter Evne. Den fornemste maa betale 15 Maarskind, et Bjørneskind, to Poser Fjer, en Bjørneskinds- eller Odderskindskjole og to Skibstouge, hver paa 60 Alen, det ene forarbejdet af Hvalfiskehud, det andet af Sælskind.“

Alle de øvrige Beretninger er løse Sagn.

Mester Adam af Bremen skriver saaledes, at Svend Ulfson af Danmark har fortalt ham, „at et Slags Folk plejer at stige ned fra Højbjerge til Slettelande, og at det var ganske uvist, hvorfra det kom“.

Ogsaa Sakso omtaler dem; han skildrer dem som Nordens yderste Folk, der bebor et næppe beboeligt Land. De ere behændigere Spydkastere end andre Folk, skyde med store, brede Pile, lægge sig med Flid efter Trold-sange, ere udmærkede Jægere og løbe paa store Stokke (Ski) hen over de snedækte Bjerge.

Man kan imidlertid ikke undre sig over, at de gamle, klassiske Forfatteres Skildringer af Lapperne kan være noget fantastiske. Alt var det jo Andenhaandsviden, og sære var de Rygter, som naaede ned til dem.

Men man skulde tro, at man i Tiderne maatte rykke nærmere frem mod Sandheden i Kendskabet til dem. Dette har langtfra været Tilfældet. Tvertimod! Løgnagtige Fordomme har bidt sig fast i Folkebevidstheden, og det ene Aarhundrede har trofast hældt sine Vrængbilleder af et Folk, der *skulde* brændemærkes som Keltringer, over paa det følgende.

Gaar vi blot tilbage til det attende Aarhundrede, ser vi i et offentligt Dokument Lapperne sidestillede med „Landstrygere, Gøglere, Hedninger, Morianer og Løsgængere“, Rakkere, som Godtfolk varedes imod. Og vi behøver endda ikke at gaa saa langt tilbage.

Da den berømte svenske Forsker, Sven Nilssen, for et halvhundrede Aar siden vilde bevise, at Folkeovertroens Trolde og Dvæрге var virkelige Mennesker, der hørte til samme Stamme som Lapperne, grundede han sine Beviser paa den Folkeopfattelse, der stemplede disse sidste som et hæsligt, bedragerisk, fejgt, tyvagtigt og foragteligt Troldfolk.

Og en norsk Forfatter, Hagemann, skriver for en halv Snes Aar siden, at Lapperne af de omboende skildres som „falske, upaalidelige, drikfældige og ondskabsfulde, til alskens Heksekunster og Djævelskab hengivne Folk“.

Det er et Net af indsnørede Fordomme, der er betegnende for det civiliserede og vedtægtsbundne Samfunds Syn paa alle frie Naturfolk. Man søger aldrig Forstaaelse, hører løst og fast om Vildskab og Raahed og fælder pjattede Bedsteborgerdomme uden Spor af Forudsætninger; man kan kun anerkende een Form for menneskelig Tilværelse, og det er den lovhjemlede, der er ens egen. At der ogsaa uden for denne kan avles og udvikles Personligheder, som kan have langt større Menneskeværdi end de ordinære Plejebørn, der er indregistrerede Statsborgere, — har man aldrig kunnet begribe.

Lapperne forargede, fordi de strejfede om i deres Vildmarker uden at gøre den mindste Smule Samfundsgavn. Og de var forargelige, fordi de ikke nærede ringeste Samfølelse over for Mennesker, der vilde blive deres fribaarne Livs Knægtere. Man tilbød dem en Indlemmelse, de vilde ikke. Saa slap man Civilisationens Lejesvende løs paa dem og fjøede en „Sejr“ til de mange.

*

*

*

Der fortælles, at Lapperne endnu under Magnus Ladelaa var et eget, uafhængigt Folk. Kongen vilde tvinge dem ind under Kronen, men magtede det ikke. Saa udsendte han Opraab til Nordlandsbønderne om Hjælp; og hver den, som vilde række Haand til Underkuelsen, gav han Ejendomsret over de krigstagne.

Og en grusom Krig brød ud over Lapmarkerne, thi der var mange, som attraaede Rigdom og Kongegunst. Voldeligt nødte man Lapperne til at underskrive ublu Handelskontrakter, overraskede dem i deres Teltlejre og slog mange ihjel. Og saaledes knægtede man dem til Afhængighed med Ild og Blod.

Voldsmændene, som fik de store Handelsprivilegier, kaldte man Biskarle. Hvor vidt deres Magt strakte sig, kan ikke med Bestemthed siges, de kongelige Breve giver derom meget fattige Oplysninger. Men at Lapperne behandlede som Kreaturer, der solgtes og skiftedes, er uden for al Tvivl.

I gamle Papirer finder man ofte Udtryk som „lap-

ejende Biskarle“ eller „Biskarlenes Lapper“. Og selv om Kilderne er ufuldstændige, faar man dog et ret fyldigt Indtryk af det Tyranni, der har været et saa omfattende Privilegiums Følger. Og man vil kunne forstaa, hvilke Forestillinger Lapperne maatte danne sig om de indvæltende Mennesker, der kaldte sig for civiliserede.

Hertil kom saa desuden, at Biskarlenes indbringende „Handel“ rygtedes Syd over; „lösmän“ strømmede til og øgede Lapfjendernes Tal. Og Nomadefolket stod der, ude af Stand til at kunne rejse sig mod det kongelige, privilegerede Røveri. Voldsomme Sammenstød har dog fundet Sted, som oftest med Undergang for dem, der forsvarede deres Ret.

Sagnene ved adskilligt herom at fortælle.

Berømt er det store Blodbad ved Rikkere-Gaise. Biskarlene havde antændt en Kirke, som var fyldt med Lapper, der var samlede til et stort Marked; og i Anledning heraf udbrød aaben Krig. Lapperne havde forskanset sig paa Toppen af Fjældet Rikkere-Gaise; man havde slæbt store Bjælker derop, trampet Sneen og hældt Vand derover, saa alle Bratninger stod som frosne Fosse. Men for dog at give Fjenden Lejlighed til at komme inden for Rækkevidde, havde man hugget Trin i Isen fra Fod til Top.

Og Biskarlene gik i Fælden; thi da de opdagede Forskansningen og saa de indhuggede Spor, gav de sig straks paa Vej opad. Saasnart de imidlertid befandt sig paa Fjeldskraaningen i en lang Linie, en for en, sprang Lapperne frem og væltede under ekkorystende Larm

Bjælkerne ned over dem. Saaledes dræbte man alle Biskarlene, paa to nær, der skulde bringe Bud om Nederlaget.

Men denne Kamp har sikkert været den eneste, der gav Lapperne en saa afgjort Sejr. Biskarlene var altid større, stærkere og bedre bevæbnede, og de smaa Fjældfolk maatte taale alle de Ydmygelser, Voldsmænd gider bringe over sværdtagne Folk.

Værst stillede var Kvinderne, der skændedes og ydmygedes, ganske efter Mænds Lune. Og betegnende er det, at Karl 9. forbyder al Handel om Natten; ingen ugift Biskarl maatte rejse om i Lapmarkerne, og der sattes Dødsstraf for Voldtægt.

Men i disse Ødemarker, hvor Rettens Haandhævere enten selv bedrog eller ogsaa stod i Afhængighedsforhold til de mægtige, blev slige Forbud selvfølgelig ganske virkningsløse. Først da samme Konge indskrænkede Biskarlens Handelsret til korte Markeder — med Dødsstraf for Overtrædelse! — og ophævede deres Privilegier, kunde de værste Plagerier siges at være hindrede. Men da havde Biskarlene ogsaa drevet uindskrænkede Røverier i henved 400 Aar!

Ogsaa fra anden Kant skulde Lapperne faa et Indtryk af „anderledes levendes“ Humanisme; thi de første Mennesker, der „forfulgte“ dem med et Kærlighedens Evangelium, benyttede ikke altid Midler, der stod i Overensstemmelse med deres smukke Lære.

Den norske Professor Friis skriver herom i sin lap-piske Mytologi:

„De kristne Missionærer ansaa sig i Begyndelsen for forpligtede til at forfølge de lappiske Præster eller netop de Individuer, som var særligt inde i den gamle Gudelære. Ligesom man i Almindelighed paa hin Tid gik ud fra den Forudsætning, at alt Hedenskab fra først til sidst var Djævelens Værk, saaledes var ogsaa de lappiske Præster i Missionærernes Øjne den skinbarlige Djævels udvalgte Redskaber. Med Magt eller med List søgte man at berøve dem deres største Helligdom: Runebommen eller Spaatrommen; og hvor man kunde komme til, afbrændte man deres gamle Gudebilleder.“

Ved nærmere Kendskab til de rette Forhold ser man saaledes, hvor latterligt det falder, naar Folkeopfattelsen har villet stemple Lapperne som et i Bunden falsk, fejgt, ondskabsfuldt og til „alskens Djævelskab“ hengivent Folk. Sandheden ser anderledes ud: Først kaster man sig over et stilfærdigt og fredsommeligt Folk, ud-suger og mishandler det, dræber deres Mænd og skænd-der deres Kvinder; og siden bebrejder man dem Mangel paa Tillid og Kærlighed!

Overalt hvor Lappen kom frem, havde han truffet Fjender, der var stærkere end han selv; og alt levende, der bar Menneskeskikkelse, havde truet ham med Undergang, ham, der elskede Freden som sit frie Vandreliv.

En af de største Lapforskere, Finnen Castren, har skrevet følgende:

„Lappens Sind er at ligne ved en Bæk, hvis Bølger flyder saa sagte, at man knap mærker, at de rører sig.

Kommer en større Forhindring i Bækkens Løb, bøjer den sig smukt til Side, men naar dog alligevel engang frem til sit Maal. Saaledes er ogsaa Lappen: Stille, fredelig, eftergivende. Fred er hans Valgsprog, Fred gælder hans første Spørgsmaal, Fred er hans Afskedshilsen, Fred hans alt. Han elsker Freden, som Moderen det Barn, hun har opfødt ved sin egen Barm.“

Lappens Skæbne gennem Tiderne har saaledes været uendelig tragisk. Hans Liv blev som en stakaandet Jagen fra Centralasiens Højjælde lige op til Nordens Ødemarker, forfulgt og foragtet, drevet gennem en hel Verdensdel af en Fredløngsel, der aldrig blev stillet. Nye Lande bragte ham nye Fjender, og da omsider et Verdenshav tvang ham til at standse, faldt Biskarlene over ham og røvede hans Frihed. Tilbage havde han kun sine Guder. Og dem tog Missionærerne.

VORE DAGES LAPPER

Man plejer i svensk Lapmarken at skelne mellem Fjældlapper og Skovlapper; af disse er Fjældlapperne langt de interessanteste og oprindeligste Levninger af det gamle Nomadefolk.

De falder aldrig til Ro og driver om i deres store Land med de skiftende Aarstider. Og alt, hvad de ejer af Jordegods, bærer samme flygtige Præg som deres Liv: Det er beregnet paa Opbrud.

Intet binder dem til bestemte Steder, og Renerne springer med, hvor det saa bærer hen. Det er lunefulde Mennesker, som ser Lykken i at følge en Stemning.

Deres Tilværelse begynder og slutter paa Farten, og den Tumbleplads, som giver dem Æventyret, er Hundreder af Mile lang og Hundreder af Mile vid, rummer Skove uden Ende og Fjælde uden Tal; og kun her findes der Rum til at leve og dø.

Vinteren tilbringes i Teltlejre paa tre-fire Familier, dybt inde i Skovene; og det er en Hitid, som ofte kan falde dem lang. Markedsrejser og Kirkefester i Nybyggerstederne er det eneste, som bringer Afveksling.

Purres der op i Kaatelaget, er det sjældent for noget godt; det er som oftest Snestorme eller Ulveoverfald paa Renerne, som giver Anledningen.

Og jo længere det lider hen paa Vinteren, jo sløjere bliver ogsaa Kosten; man ømmer sig ved at slagte før Kælvetiden. Dagene længes vel, men Tiden vil ikke rigtig gaa.

Men en Dag mod Tøbrudstide i April kommer der Røre i Renflokkene; de vil ikke længer bede, de bliver springske og begynder at vejre i Retning af Fjældene og Havet: Og saa er Lappens Foraar inde!

Et Jubelraab melder til Opbrud, og de er paa Vej i samme Øjeblik. Vinterladheden er rystet af Kroppen, naar Teltene kastes over Ende; Pulke og Kerres fyldes med Flyttegoods, og under Bagageraslen og Hundeglam, Skælden og Leen løber de Foraaret i Møde.

Man under sig ikke engang Tid til at hvile; Nat og Dag gaar ud i eet, og man tager sig kun de nødvendigeste Pust, mens Renerne beder.

De maa ud af Skovene i en Fart, før Sneen løses, og Føret bliver ufremkommeligt. Søer og Elve bliver usikre, og den tøndende Is aabner sig mangen Gang til en Dukkert; men man ryster blot Koften, som Hunden sin Pels, ruller sig lidt om i Sneen og løber videre efter Dyrene, som ikke er til Sinds at lade sig opholde.

Paa Grænsen mellem Fjæld og Skove slaar man Lejr for en længere Tid, indtil Sneen er borte og Fjældvejene farbare til den norske Kyst. Ved Lejrpladsen har man det foregaaende Efteraar nedlagt et Forraad af tør-

rede Madvarer, der nu kommer som et velkomment Tilskud til Husholdningen. Foraaret er nemlig en vanskelig Madtid, da Renerne er for magre til Slagtning; desuden er Skindene ogsaa uduelige, gennemgnavede af den lille Renbremselarve, der udklækkes ved Vintertid og bryder gennem Huden om Vaaren. Skindet kan være gennemhullet som et Sold.

Efter Kælvetiden gaar Vejen videre til Kysten. Tornelapperne opholder sig fem Maaneder paa norsk Grund, og i den Tid leves der højt. Renerne giver rigeligt med Mælk, og der laves Ost i Mængde. Denne Renost er bekendt for sin Fedme og Velsmag. Det største Forraad føres vel med tilbage, men en stor Del tuskes ogsaa bort mod Tæpper, Vadmel og Faareskind.

Kaaterne opslaas i Fjældet et Stykke fra Byerne; dog ikke gerne længere borte, end at de daglig kan aflægge et Besøg hos Kystboerne.

Lapperne gør den pudsigste Figur mellem Bymennesker paa en Gade; de passer saa lidt ind i Livet der, at de virker komisk; selv paa den jævnesie Gade skridter de af, som om de gik i dyb Sne. Nej, de skal ses til Fjælds paa et Par Ski, for at der kan falde Harmoni over deres Bevægelser og det knæbøjede Fodskifte.

Hvor de kommer, samler de Liv om sig; men de synes ikke at føle sig generede af den Opmærksomhed, de vækker. Der er noget zigeunerstolt over deres Lige-gyldighed mod Byfolkets nærgaaende Glaneri.

Butikkerne er deres Yndlingssted, her skal de ind, enten de har Ærinde eller ikke; men da de ofte, naar

Lunet falder over dem, gør dygtigt med Indkøb, ser man dem gerne i Forretningerne. Man ved blot paa Forhaand, at Lapperne skal have Betænkningstid. Der kan gaa Dage hen, før de kan bestemme sig til noget endeligt Valg. Først vil de have Spændingsnydelsen og Fornøjelsen af at prutte. Lige saa snart en Handel er afsluttet, er den pirrende Uvished, som optager dem, jo ogsaa forbi. Og Lapperne forstaar netop at nyde alt, hvad der optager dem i Langdrag.

De kommer stiltfærdigt ind i Butiken og slænger sig ligegyldigt hen over Disken; kommer Købmanden hen imod dem, ryster de blot en Smule genert paa Hovedet og ler. Henne fra deres Krog gør de deres lagttagelser og Overslag; deres Øjne løber fra Vare til Vare, alle brogede Sager først og fremmest. Spørger man dem om, hvad de vil have, ryster de blot paa Hovedet med en Mine, som vedkom intet af det hele dem det allerminste.

I gamle Dage forstod man anderledes at faa en Handel paa Gled. Man hældte Brændevin i dem. Ofte kunde man paa Købmandens Loft finde hele Skarer af Kunder, der sov Rusen ud. Det hændte ogsaa undertiden, at de maatte lade sig nøje med en Snedrive. Og det var forbavsende, hvad de kunde taale i Fuldskab.

En Morgen fandt man saaledes en Lapkvinde med sit 14 Dage gamle Barn i en Vejgrøft, begravede i Sne; de havde ligget der hele Natten. Moderen var trimlet derved i en Rus. Men hverken Kone eller Barn fejlede det allerminste, da man fandt dem.

Og saa snød man naturligvis Lapperne, naar man først havde drukket dem paa Pelsen. Forholdet mellem Lapperne og Kystboerne var derfor yderst fjendtligt i gamle Dage. Og Lapperne, som i Kræfter altid var de svageste, tog deres Tilflugt til de Trolddomskunster, som de vidste aldrig forfejlede deres Virkning paa den overtroiske Befolkning. De „slog Folk og Fæ med Sygdom og Sot“ og rejste Storme og Uvejr, eller „skabte sig i Bjørns Skikkelse“ og hærgede Bygderne igennem.

I vore Dage har Kystbesøgene en ganske anden fredelig Karakter, naar da ikke Renerne forulemper Bøndernes Jorder. Man synes at have glemt det gamle Nag. Mændene er dog i Reglen mindre inladende. Kvinderne derimod fører et livligt Gæsteri. Ind ad Bagdøre dumper de ind i et Køkken, faar deres Kaffe og deres Sludder og gaar glade bort med Hovedet fuldt af sære Indtryk. De er søde og gratiøse, disse smaa Lapkvinder, altid smilende og glade og saa taknemlige for den mindste Venlighed, man viser dem.

Paa en af Lofotøerne traf jeg engang en Lapkone, Gunhild, der med Dampbaaden var rejst ud „bare for at opleve noget“. Hun var ganske alene og fordrev Tiden med at gaa fra Hus til Hus. Hendes Ansigt straaled af Æventyret. Vi kom i Snak sammen, og jeg gav hende nogle Smaating til hendes Børn. Hun lo højt af Glæde og gav mig en Omfavnelse af Taknemmelighed. Omfavnelse er Lappernes Udtryk for Hilsen og Tak.

„Du maa komme og besøge os,“ sagde hun, „og før du kommer, skal jeg nok fortælle mine Børn, hvordan

du ser ud; saa vil de kende dig, naar du kommer, og løbe dig i Møde. Og min ældste Datter, kan du tro, vil du nok kendes ved!" Og saa slog hun Hænderne sammen og nikkede moderstolt til mig.

Jeg følte den fattiges Misundelse over for denne Kvinde, der tog saa leende let paa Livet og dets Tilfældigheder. — —

Efteraaret tilbringes paa samme Sted som Foraaret. Hvis Ulven holder sig borte, faar Renerne i denne Tid frit Lov til at tumle sig omkring uden videre Tilsyn; først naar Parringstiden falder ind, søger man atter at faa Samling paa dem.

I Begyndelsen af November bryder man op for at tage den sidste Vandring, inden Vinteren bliver for haard. Sneen ligger saa blød og let over Markerne, og Søernes Nyis kan staa utildækket blank. Og hvorledes et Karavanetog kan tage sig ud paa denne Aarstid, har den gamle Lapppræst Læstadius givet os et Indtryk af i følgende Skildring:

„Det er herligt at se en stor Renhjort skride frem over Slette eller Is. Forrest gaar et Menneske og leder en Ren, lokkende og kaldende paa Hjorden, som troligt følger efter. I de forreste Rækker ses i Reglen en Mængde Renokser, der stolt knejsende med deres mangtakkede Horn føre an. Efter dem komme de øvrige mellem hverandre. Det hele ligner en vidunderlig, fremskridende Lund, hvis mangefold grenede Kroner med sine livlige, stadig skiftende Bevægelser tage sig pragtfuldt ud.

Lapperne selv udtrykke dette billedligt gennem en særlig Betegnelse for en stor Hjord; de kalde den säva eller Hav.

Den Hjord, vi denne Aften saa gaa over Kakee, talte omkring 1000 Rener. Den tynde Is knagede under dem. Klovenes Stampen paa Isen og den Knirken i Benledene, som altid høres under Renernes Gang, gav et saadant Gny fra sig, at det kunde høres paa lang Afstand.

Efter Hjorden følger en eller flere Personer og nogle Hunde. Søger en Ren at løbe ud fra Flokken, iler Hundene straks paa givne Ordre efter Desertøren og under den ikke Fred, før den atter er bragt tilbage til Armeen. Ogsaa af sig selv, uden Herrers Tilsyn, gøre gode Hunde deres Tjeneste. De forfølge under største Forbitrelse den Ren, der skiller sig ud fra Hjorden; men saa saare Renen er paa Plads igen, løbe de atter fredeligt ved Siden. Uden en saadan Adjutant skulde Lappen ikke kunne tøjle sine Tropper.

Efter hele Karavanen følger i nogen Afstand „Raijan“, det vil her omtrent sige det samme som Trosset. Telt, Gryder, Kedler, Sengklæder, Husgeraadssager, kort sagt: Hele Lappens Løsebo, indpakket i Akjor (smaa baadformede Slæder, og draget af Rener, som gaa hver med sit Læs i en Rad efter hverandre.“

Dette er i korte Træk Fjældlappens Liv Aaret rundt, saaledes som det leves den Dag i Dag; og i denne Tilværelse føler han sig lykkelig som den fuldblods Nomade, der i Aarhundreder er løbet uden om Civilisa-

tionen. Skovlapperne derimod kan næppe længer kaldes Nomader i oprindelig Forstand; thi de sluges af det Nybyggerliv, der blomstrer op rundt omkring dem. Denne „Bondeficering“ er foregaaet temmelig hurtigt. De Skildringer af deres Liv, vi finder for godt og vel et halvhundrede Aar tilbage — hos Læstadius f. Eks. — passer desværre ikke paa Nutiden.

Hver Familie havde dengang mange Kaater, stærktbyggede af Træ, inden for deres lovbestemte Skatte-land, ofte i Nærheden af fiskerige Søer. Det vrirmede med Fuglevildt i Skovene, og naar Renerne ved Foraarstid var slupne løs og overladt ganske til sig selv, tilbragte man et livligt Ferialiv med Jagt og Fiskeri. Ved Midsommer samledes Renerne igen og førtes om mellem Teltene, der rejstes ved de forskellige Bedesteder. Sommeren igennem gav Malkningen af de mange Dyr nok at gøre.

Efteraaaret var Slagtetid. Skovrenerne, der ikke skulde flakke saa meget om som Fjældlappernes, blev baade større og mere mælkerige.

Hele Vinteren tilbragtes i Skovene, og i denne Tid faldt deres Liv og Vaner ganske sammen med Fjældlappernes.

Læstadius, der særlig har opholdt sig mellem Skovlapper, er fuld af Begejstring og Beundring for deres Liv, som han hæver til Skyerne paa alle andre Lappers Bekostning.

„De bør blandt alle ubestrideligt anses for de bedste,“ skriver han; „og saa synes mig deres Liv saa lykkeligt,

at jeg ikke kender nogen anden Levemaade, som burde foretrækkes, naar man betragter dem, som skulle æde deres Brød i deres Ansigts Sved og med Bekymring nære sig paa Jorden, saaledes som skrevet staar. Thi de, som udelukkende leve paa andres Bekostning uden noget Besvær for det daglige Brød, høre ikke hid. Og det kan saamænd være meget tvivlsomt, om deres Liv er lykkeligt.

Digterne prise Hyrdelivet, Jagten er en Adspredelse tilmed for Konger, og mange kende sikkert ikke noget fornøjeligere end at fiske. Alle disse tre Beskæftigelser i Forening udgøre Lappernes Liv.“

Denne Guldalder tid hører nu kun Historien til. Alt har forandret sig. En yngre svensk Videnskabsmand, Professor i Finsk og Lappisk ved Universitetet i Upsala, K. B. Wiklund, har gjort indgaaende og meget interessante Studier over Skovlappernes Liv i vore Dage. Han har rejst iblandt dem, boet hos dem lange Tider ad Gangen og paa Grundlag heraf beriget Literaturen om Lapperne med nogle Afhandlinger, der røber den største Sagkundskab. Det er væsentligst over disse, følgende Skildring af Skovlapperne, som jeg ikke selv har besøgt, er bygget.

Professor Wiklund mener, at meget tyder paa, at Skovlapperne oprindeligt har været Fiskere og Jægere. Gamle Fogedregnskaber fra det sekstende Aarhundrede viser saaledes, at de betalte deres Skat i Form af Fisk eller Pelsværk og ikke i Renskind, saaledes som Fjældlapperne. Først senere synes de at have lagt sig efter

Renhold. Denne Omstændighed kunde have sin Del i, at de aldrig har følt saa udprægede Nomadetilbøjeligheder som Fjældlapperne, og staar nøje i Forbindelse med den Retning, de nu mere og mere slaar ind paa i deres Levemaade. De bliver Nybyggere og mister ganske Interessen for deres Rener. De mange Telte, de tidligere havde rundt omkring paa de forskellige Bedesteder, er nu gaaede af Brug; man har sjælden mere end et enkelt, og selv dette bruges kun om Sommeren; man har faaet rigtige Bjælkehuse. Renpasningen indskrænker sig til nogle afmægtige Forsøg paa at samle Hjorden om Sommeren under den værste Myggetid for at skille Renerne eftér de forskellige Ejere og mærke de nyfødte Kalve. Naar de saa siden endnu en Gang har samlet Flokken mod Høst i Slagtetiden, lader de dem forøvrigt passe sig selv hele Resten af Aaret.

Mod Vinteren søger Renerne ned mod Kystlandet, og det hænder da, at Lapperne følger dem med Hest og Vogn! At køre Rener til giver man sig ikke mere af med. Ofte bliver Ejerne endda ganske roligt siddende hjemme i deres Hytter uden at bryde sig om, hvor Dyrene løber hen. Om Foraaret driver Instinktets dem atter mod Lapmarkerne.

At disse halvvilde Renhjorder kan gøre overordentlig Skade paa Bøndernes Marker, overalt hvor de falder ind, er indlysende. Naar de saaledes har været ganske overladt til sig selv i længere Tid, lader de sig heller ikke let indfange. Og Lappen tager da resolut sin Tilflugt til Geværet!

En Lapfoged i Vesterbotten kunde saaledes uden Overdrivelse karakterisere Skovlappernes Renpasning som en for dem „priviligeret Jagt“.

Dette er Nomadefolket i Karikatur; og længe vil det ikke blive taalt af de omboende, der faar deres dyrkede Marker ødelagt. Mange af Renerne tilhører desuden bofaste Folk, som mod Betaling overgiver dem til Lappernes Røgt. Myndighederne griber Gang paa Gang ind, og det er muligt, at man ved Lov vil forbyde Skovlapperne at have større Renhold, end de kan overkomme at passe, naar de tillige vil drive Jordbrug; eller ogsaa vil man forpligte dem til at holde deres Rener hos Fjældlapperne under disses Kontrol.

Grunden til denne Demoralisation, siger Wiklund, er den, at Skovlappernes Land har været alt for godt for Nomadeliv med Rener: Man kan ikke paa samme Gang dyrke Jord, drive Kvægavl og strejfe om i Skovene med Rener.

Alle Skovlapper Syd om Pite-Elven er nu Bønder, gaar svensk klædt, faar svensk Skoleundervisning og har tildels tilegnet sig svensk Levemaade. Giftermaal med svenske Familier er almindelige. Husenes Bygning og hele Indretning er ganske paa Nybyggervis.

Skovlapperne har opgivet deres Nationalitet, og det er kun et Tidsspørgsmaal, naar de fuldstændigt vil være gaaede op i den svenske Nation.

Foruden de her omtalte findes endnu en talrig og broget Flok, der ikke kan føres ind under nogen bestemt

Klasse; det er Lapfolkets Proletarer, som i vore Dage anslaaes til ca. 2000 Individuer, eller omtrent en Tredjedel af de svenske Lappers samlede Tal. De flakker om i hele det nordlige Sverige, ofte jagede fra Sogn til Sogn af velvillige Fattigforstandere. Til disse regner man de saakaldte „Sognlapper“, der væsentligst slaar sig igennem ved Tiggeri.

For at undgaa at blive udjagede for Løsgængerer tager de ofte Arbejde som Haandlangere eller Røgttere, og Læstadius skildrer dem som „en hel lille Haandlanger-nation, der turde blive lige saa evig som Jøder og Zigeunere, og som sikkert vil staa som en Rest af de gamle Lapper siden, naar disse forlængst ere forsvundne.“

De faar næppe Lejlighed til at blande sig ind i svenske Familier, thi ingen udefra gifter sig ind i Sognlaps-slægten.

Selvfølgelig findes der blandt disse, der vokser op under Menneskers Spark, en Del, hvis selvskrevne Moral ofte kommer de skikkelige Bønder noget paa tværs; men, som Læstadius siger: „Den, som er eksponeret for Verdens Foragt, fatter paa sin Side en vis Misanthropi og Mistro til Verden og sætter sig derved ganske ud over alle Hensyn til den, -- og deraf følger sjælden noget godt.“

Foruden de fødte Fattiglapper findes der ogsaa mange, som tidligere kendte bedre Dage, men som gennem „uforskyldte Ulykker eller egen Sløagtighed — og

Brændevin og Fylderi“ mistede alt, hvad de ejede. Disse undser sig ofte for Tiggeriets Ydmygelse og trækker sig, i Modsætning til de forrige, bort fra Mennesker. Nybyggere har de ikke Kræfter og Midler til at blive, og saa tager de deres Tilflugt til Fiskeriet. Man kalder dem Fiskelapper, og deres Liv er ikke misundelsesværdigt. De bygger faste Tilhold og forfølger Fiskene fra Sø til Sø. De ejer sjælden mere end Kaaten, der er opført af Birkegrene, tækket med Tørv og Bark, og saa den skrøbelige, selvgjorte Baad. Jagten kan de ikke gøre noget ved, da de i Regelen har meget mangelfulde Vaaben.

Naar det træffer ind med heldigt Fiskeri, kan de dog ogsaa paa deres Vis leve højt. De fylder sig med Fisk og drikker dertil den skarpe Suppe, der hensætter dem i en Art sløvt Velvære; og i denne Tilstand kan de sove Dag og Nat i Træk. Men de kan ogsaa nok trænge til at trække sig lidt ud af deres elendige Liv gennem en saadan Søvnrus.

Fiskelappen er de store Vildmarkers Eneboer. Kun et Par Gange om Aaret lister han sig ned til Mennesker. Det er Længselen efter andre, der lokker ham ud. Kan han saa oven i Købet skaffe sig noget Brændevin, søger han Glæmsel for Sult og Mishandling.

I Nordlandsbyerne ser man somme Tider gamle, svage Mænd slæbe sig fra Hus til Hus; de er usselt klædt, halvblinde, gigtplagede og tungthostende, men altid smiler de, naar man søger at gøre sig forstaaelig. De taler et Sprog, som man ikke forstaar; men paa deres

Bryst har de fasthæftet en smudsig Tiggerlap, som en medfølelse har udfyldt med en Opfordring til at hjælpe, eller det traditionelle: „Gud elsker en glad Giver“. Det er udlevede Fattiglapper, som ikke kan faa Bugt med deres Liv.

EN KULTUR, DER GLEMTES

Gamle Guder.

Den, som i vore Dage rejser blandt Lapper, vil for-gæves søge Oplysning om deres gamle Religion. De fleste aner intet om Fædrenes Guder, og de gamle, der sikkert ofte sidder inde med Generationens interessante Overleveringer, tør ikke komme frem med deres Viden af Frygt for at blive mistænkt for Afguderi. Man er tvungen til at søge til gamle Kildeskrifter eller moderne Forskere, der har samlet og kritisk bearbejdet disse. Men selv disse Kilder er yderst fattige at øse af; thi paa et saa sent Tidspunkt begyndte man at interessere sig for Nomadefolkets Gudelære, at den allerede da var stærkt opblandet dels med Finnernes Mythologi, dels med den nordiske Asalære og siden med Kristendommen, saa at det ofte blev svært at skelne det oprindelig lappiske fra det senere tilegnede.

Der har været Tider i Lapland, hvor Religionen ud-artede til et saadant Sømmensurium, at den kristne Gud, Radien, den finske Ibmel og den nordiske Thor har været dyrkede i Flæng med lappiske Afguder.

En Omstændighed, der yderligere har bidraget til at fremkalde Begrebsforvirringen, er den, at Lapperne

ligesom andre Naturfolk ikke har haft deres Livsanskuelser færdigt definerede og ikke heller har forsøgt at fæstne deres religiøse Forestillinger i noget System. Deres Tro har ikke altid været overensstemmende i alle Egne, ja ikke engang hos alle Individuer i de samme Egne, saaledes som Professor Wiklund har paavist.

I en Afhandling fra 1848 lægger en Upsala-Magister, Jonas Ulrik Grönlund, følgende til Grund for deres Mytologi :

To Principper, det gode og det onde, begge lige evige, synes at have samvirket ved Menneskets, Gudernes og Verdens Skabelse i Lappernes oprindelige Religion. Derfor er Menneskeskæbnen underkastet en stadig Vekselvirkning mellem ondt og godt, det, som i egentlig Forstand skaber Liv. Og Tilværelsen blev saaledes ikke saa haard, som den onde Aand helst vilde have haft den; men heller ikke saa lykkelig, som den gode Aand tilstræbte.

Der fortælles om, hvorledes disse Aander har kæmpet med hinanden, kastet Fjælde paa hinanden og hvirvlet store Sten i Luften, da de endelig efter Skabelsen frigjorde sig for hinanden.

Den onde Aand kaldte man Perkel, den gode Aija. Aija synes senere at være overgaaet til en Slags oprettholdende Midler, der uddeler Belønninger til Menneskene for deres Troskab og Straf over deres Synder mod Guderne. Denne Dommer tænkes siddende i Skyerne, hvor han ser og hører alt, ser Menneskenes Øjekast, naar de sover, og hører deres Ord, naar de tier.

Lappernes Afguder var Atja, Seit og Peive eller Solen.

Atja var Herre over Liv og Død, Helbred og Sygdomme. Om hans Skabelse berettes et Sagn:

Der var engang en Pige, der sad under et Træ i Skoven. Der fandt den onde Perkel hende og forførte hende med List. Pigen blev svanger og fødte en Søn, som altid græd. Den gode Aija kom og tog Barnet med sig op til Skyerne og spurgte, om det vilde hjælpe sin Fader eller Moder.

„Moder vil jeg hjælpe, min Fader og hele Troldens Slægt forfølge!“ svarede Barnet.

Dette gør han nu, kløver Bjerge og antænder de Træer, hvorunder de gemmer sig.

Seiten hersker over alle Dyr, og han giver dem, som dyrker ham, Lykke til at fange dem.

Solen dyrkedes som Giver af Lys og Varme, som alle levende Væsners milde Fostermoder. Medens Atja og Seit havde deres særlige Afgudsbilleder og Offersteder, var dette ikke Tilfældet med Solen. Atja's Alter var i Reglen i et Pileskuds Afstand fra Teltene, Seiten's ved Søernes Bredder og i Fjældes Kløfter. Solofret bragtes til Atja's Alter.

Baade i Livet og Døden beherskedes Menneskene af Guderne. I den himmelske Gud Radies Favn laa Menneskets Livsaande; naar nogen skulde fødes, sendte Guden den ned fra Himlen, for at den kunde forene sig med Fosteret i Moderlivet. Siden blev den overladt til Madderakka, der sammen med sine tre Døtre: Sarakka, Uksakka og Juksakka, er Menneskets gode Aander.

Madderakka gav den svangre Kvinde Trøst og Mod. En lykkelig og let Forløsning tilskreves hendes guddommelige Medvirkning.

Sarakka gav Fosteret Skønhed, Kraft og Sener.

Uksakka bestemte Fosterets Køn og forlenede Sjælen med Forstand.

Juksakka udøvede sin Indflydelse under Barnets Opdragelse.

Efter Døden, troede man, kom Mennesket paa Prøve i Jabmeki-aimo, de dødes Rige, hvor Dødens Dronning herskede. Her blev det en Tid, indtil det bestemtes, om det skulde gaa tilbage til den himmelske Gud, hvorfra det var kommet, eller om det skulde nedstødes til den onde Råttaka's Rige for at lide sin Straf.

Endelig skal blot nævnes en Slags Troid eller Jætte, som kaldtes Stallo. Den var Menneskeæder, havde en umaadelig Længde, eet Øje i Panden og Jernklæder paa Kroppen. Ofte var den paa Jagt efter Mennesker og altid frygtet for sin Blodtørst.

Naar en Lap havde vundet Ry for sin Styrke, kunde det hænde, at han blev udfordret af en Stallo; men før Tvekampen skulde Kæmperne aabenbare deres Skattes Skjulested for hinanden. Den Lap, som afslog en Stallos Udfordring, blev siden altid forfulgt og til sidst myrdet. Overvandt han derimod Stalloen, fik han alle hans Skatte. Dog var Faren derved endnu ikke afværget. Naar Stalloens Drab rygtedes, kom hans to Brødre til for at tage Hævn; først naar begge disse to var fældede,

havde Lappen Fred; men da havde han ogsaa tilkæmpet sig stort Ry og umaadelige Rigdomme.

Læstadius fortæller, „at der endnu (for ca. 50 Aar tilbage) findes adskilligt af dette Stallo-Sølv hos enkelte Lapfamilier, hos hvem det var gaaet i Arv fra Fader til Søn“.

Dette er i korte Træk, hvad vi ved om Lappernes Mytologi. Den bekendte norske Lapforsker, Professor J. A. Friis, har forsøgt en Klassedeling af de lappiske Guder, idet han opstiller følgende Rækker: Overhimmelske Guder, Himlens og Luftens Guder, jordiske Guder og underjordiske Guder.

Men en anden norsk Professor, Amund Helland, mener dog ikke, at en saadan Inddeling kan være berettiget, da Lapperne selv aldrig har haft nogen ordnet Gudelære, og man saaledes vanskeligt kan fastslaa snævrere Rammer for de enkelte Guders Magtomraade.

Efter al Sandsynlighed har Lappernes hele religiøse Dyrkelse oprindelig været helliget Naturen og dens Kræfter.

Alt det, som overvældede dem, alt det ufattelige og voldsomme blev for dem det overnaturlige, som de maatte bøje sig for og holde venligsindet gennem Gaver og Ofringer. Der har sikkert hverken været noget særlig godt eller udpræget ondt hos deres Aander, blot de holdtes „tilfredsstillede“ og ikke fik Anledning til

Misfornøjelse. De har ikke haft een Gud, men „en Mængde Guddomme, som tilsammen holdt Tilværelsen i Ligevægt“, saaledes som en gammel Polareskimo engang definerede mig sin Tro.

Solen, den store Varmer og alt levendes Fostermoder, har de tænkt sig som et levende Væsen, der krævede Menneskets Ofringer. Den har sikkert været deres højeste Guddom, hvad blandt andet den Omstændighed kunde tyde paa, at de kaldte sig selv „Solens Børn“.

Det var særlig ved Midsommer og Jul, at man bragte Solen store Ofre, bestaaende af unge, hvide Renkøer. Da anraabte man om at kaste et naadigt Lys paa Renerne og det, hvoraf de skulde ernære sig. Under Ofringerne holdt Mænd og Kvinder Gilde paa den saakaldte Solgrød.

Juleofret bragtes paa den Tid, da Solen atter begyndte at stige paa Himlen. .

Aar og Dag imellem ofredes ikke saa faa Dyr; men den gode Lap havde dog i Reglen sin religiøse Ærbødighed saa praktisk tilrettelagt, at det ikke var ham forbudt at spise Offerdyr, blot ingen af Knoglerne ødelagdes.

Foruden Solen personificerede man ogsaa Tordenen; Stormen, som havde en Skovl, hvormed han skovlede Vindene til sig, og en Kølle, hvormed han drev dem ud; Vandene, Skovene, visse mærkeligt formede Fjælde eller Sten, Stjernerne o. s. v.

Endelig var der et Dyr, som var særlig Genstand for deres Ærbødighed, og det var Bjørnen. Adjunkt Edman

fra Luleå fortæller om de forskellige Ceremonier, hvorunder en fældet Bjørn bragtes til Teltet, hvor Mænd og Kvinder sang Vekselsange over den. Under Flænsningen, Kogningen og Maaltidet overholdtes ogsaa særlige Skikke. Først naar hele Bjørnen var spist, gravedes Benene ned i deres naturlige Orden. Ingen Knogle maatte kastes bort.

Alle disse Forholdsregler skyldes sikkert Frygten for, at Bjørnen skulde gaa igen, hvis man ikke behandlede dens døde Krop med Ærbødighed. Hos Eskimoerne overholdtes ganske de samme Skikke af ovennævnte Hensyn. De tror nemlig, at Bjørnens Sjæl lever videre, selv efter at den er dræbt; beskadiger man da under Flænsningen Knoglerne, eller undlader man at samle dem, efter at Kødet er spist, bringer man Sjælen i en Forlegenhed, som kan vække dens Hævnløst.

En stor Ærefrygt for de døde har Lapperne tilfælles med alle andre Naturfolk. Ligene begravedes med megen Omhu, og man medgav dem i Gravene forskellige Redskaber, som havde været dem uundværlige i Livet. Slægtningene ofrede flere Aar igennem Renner til deres Ære, helst sorte Dyr; kunde sorte ikke skaffes, nøjedes man med at sy en sort Traad gennem Dyrets ene Øre.

Af en Skildring fra det norske Finmarken, fremdraget af Edman, fra Aar 1790 fremgaar det, at Lapperne, naar de om Efteraaret skulde føre deres Renner tilbage, plejede at opkøbe sorte Køer, Faar, Geder eller Katte. Bønderne begreb ikke, hvad de vilde med alle disse sorte Dyr, men da der bødes dem usædvanlig høje Pri-

ser, netop for den sorte Farve, gik de med Glæde ind paa at føje dem i deres fikse Idé. Lapperne førte saa paa deres Vej fra Kysten og ind i Landet Dyrene op til en eller anden afsides Fjældkløft, hvor de lod dem staa til Føde for deres Gud. Det ansaas for Tegn paa Lykke, naar de Aaret efter kom tilbage og ikke saa Spor af Dyrene; da havde Guden modtaget Ofret.

Denne Offerskik blev opdaget paa følgende Maade: En Lap henvendte sig engang til en Bonde i Ofoten for at faa et sort Kreatur. Der var særlig en sort Malkeko, som han for enhver Pris vilde have. Da Bonden imidlertid ikke vilde indlade sig paa Handelen, bød Lappen tolv Specier paa Haanden, og det var lige det dobbelte af en Kos Værdi i de Tider. Det kunde Bonden ikke staa for og slog til.

Tilfældigvis gik han et Par Dage senere til Fjælds for at hugge Ved og hører langvejs fra Brøl fra en Ko, der stod fastbunden i en Fjældhule og var meget medtaget af Sult.

Bonden løste Koen, tog den med sig hjem og fortalte ingen om, hvad der var hændet.

Aaret efter kommer Lappen igen, og Historien gentager sig. Lappen køber den atter for tolv Specier, og Bonden henter den hjem fra samme Fjældhule, da Lappen var vel i Vej.

Denne for Bonden yderst indbringende Forretning ophørte først ved Lappens Død.

— — —
Lapperne troede paa en Fortsættelse af Livet efter

Døden, ganske under samme Former som paa Jorden, med Renhold, Jagt og Fiskeri. Denne Tilværelse henhattes til et Land, der laa under Jorden. Her boede det gode og lykkelige Saivo-Folk, der i Udseende lignede Menneskene, men ellers var dygtigere til al Slags Idræt end disse. Mange Lapper roste sig af i levende Live at have besøgt Saido, hvor de sammen med de underjordiske havde drukket, danset, sunget og slaet Troldtrommen.

Den, som var særlig forfaren i Trolddom, kunde endog gøre sig til Herre over disse underjordiske, saa at de altid var rede til at staa ham bi i alle Livets vanskelige Forhold. (Sml. Eskimoernes ingnerssuit, der tjente angakut.) Jo flere underjordiske man havde under sig, desto mægtigere var man. Disse Hjælpere kunde oven i Købet arves, købes og sælges som anden Ejendom. Naar de anraabtes, aabenbarede de sig i Menneskeskikkelse, iført gule, røde, grønne eller hvide Klæder. (Edman.) Og da gav de Held i Jagt og Fiskeri, afværgede Farer, aabenbarede skjulte Ting og skaffede Hævn over Fjender.

TROLDTROMME OG NOAIDER

Enhver Familiefader kunde selv forrette sine Ofringer og raadspørge Guderne ved Hjælp af den saakaldte Troldtromme. Denne var en udhulet Træskaal, formet omtrent som Laaget paa en Spaanæske, indtil fire Fod lang, skaaren af Gran, Fyr eller Birk, der skulde være

fældet et Sted, hvor Solen aldrig havde skinnet. Træets Aarer skulde bøje sig efter Solens Gang. Over dette Træskelet udspændtes en hvidgarvet Renhud, der var prydet med en Mængde Tegninger, som forestillede Lapper, Lapkaater, Rener, Sole, Skove, Bjørne, Ulve og lignende.

Paa det udspændte Skind lagdes, naar Magterne skulde raadspørges, et Knippe Messingringe. Greb man nu Trommen i et Haandtag, der var anbragt forneden, og slog løs med en Hammer af Ben, flyttede Messingringene sig om mellem Figurerne, der hver havde sin Betydning. Den Figur eller Rune, som Messingringene var standsede ved, naar Trommeslagene ophørte, gav Svar paa det Spørgsmaal, man søgte løst. Trommeslagene ledsagedes altid af Sang eller Joiken, baade af Raadspørgeren eller Tilhørerne.

Det var naturligvis ikke alle, der var lige drevne i at helbrede syge og granske de skjulte Ting; og de Individer, der ansaas for særlig heldige i deres Forhandlinger med Guderne, blev forstaaeligt meget søgte Midlere, saa snart vigtige Ting stod for. Dette gav Anledning til Dannelsen af en særlig lappisk Præstestand, de saakaldte Noaider. Disse Noaider udviklede gennem Uddannelse visse Færdigheder og lærte snart at omgive sig med den Mystik, der altid har været en Betingelse for Hobens Respekt og Underkastelse.

Noaidernes Uddannelse svarede til de eskimoiske Angakokkers. En ung Mand føler sig draget af det hemmelighedsfulde og søger Ensomhed i Fjældene

eller i Skovene. Her aabenbarer Aanderne sig og belærer ham om de skjulte Ting, Menneskene ikke forstaar sig paa. De dygtigste Noaider kunde gøre Rejser til de dødes Rige for at „hente syge Sjæle“ tilbage. En saadan Aanderejse skildres af Adjunkt Edman saaledes:

Naar en syg skal helbredes, kommer Noaiden i Selskab med en Mængde Mænd og Kvinder til den syges Telt. Her tager han Troldtrommen frem og giver sig til at slaa og synge saa stærkt, han kan. Alle de tilstedeværende stemmer i med. Naar Troldmanden saaledes har slaaet paa sin Tromme og sunget en Stund, tør han sig fuldstændig som en gal, springer omkring med voldsomme Bevægelser, stadig ledsagende sin Sang med Trommeslag. Dette gør han, lige til han falder om som død. De tilstedeværende lægger nu Trommen paa ham, fortsætter deres Sang, dog mere lavmælt, og ser nøje til, at intet vækker ham.

Naar Noaiden atter kommer til sig selv, fortæller han om, hvad der er hændt paa hans Rejse, medens hans Krop laa som død. Han har passeret de hellige Offerbjerge og deres Beboere, hørt deres Sang og deltaget i deres Liv. Til sidst er han naaet ned i Dødsriget, der ligger langt under Jorden. Her bliver han ofte venligt modtaget af de døde, som han uden Vanskelighed bevæger til at afstaa fra at faa deres levende Slægtninge til sig.

Til andre Tider er man imidlertid ikke saa medgørlig dernede under Jorden, men har spærret Indgangen til Aandekaaterne; under saadanne Forhold gælder det om

at finde en lille Aabning, gennem hvilken Noaiden kan slippe ind. Efter veludrettet Ærinde vender Noaiden atter tilbage til Jorden, og denne Færd gaar da saa hurtigt, at Sten og Sne flyger om ham ...

Hele denne Skildring kunde lige saa godt være skreven om en eskimoisk Aandefærd.

— — —

Noaiderne fik snart gennem deres Kunst saa stort Ry for Trolddom, at endog Ikke-Lapper kom rejsende langvejs fra for at søge deres Hjælp. Foruden Helbredelse af syge forstod de sig ogsaa paa at slaa Folk med Sygdom, pludselig at rejse ulykkebringende Storm o. l. og var saaledes yderst nyttige, baade mod Venner og Fjender. De har sikkert haft deres store Glansperiode paa den Tid, da de første Rygter om Kristendommen begyndte at sive ind i Lapland, og det gamle Heden-skab maatte stramme sig op i Kampen mod det nye, der fik Tag i Folk, medens alle Slags forvirret, djævleblændt Overtro hærgede Fantasierne.

Fra denne Tid stammer sikkert deres geniale Opfindelse af en Slags spiselige, yderst velsmagende Smaadjævle, der skildres af en gammel Forfatter Randulf:

SPISELIGE SMAADJÆVLE

„Der er saavel i Finmarken som i Nordland en Slags smaa Djævle, ikke mere end et Kvarter eller en halv Alen lange, bevæbnede med Kaarder og Spyd i Forhold til deres Størrelse.

Disse „Noaide-Gadser“ viser sig i Lapklæder og altid i stor Mængde, nogle Tusinde, for Noaiderne, enten naar disse med Sang og Tromme kalder paa dem og vil sende dem ud for at skade andre, eller ogsaa naar „Gadserne“ er vrede paa Noaiden selv. Da kommer de af sig selv for at dræbe ham.

Men hvem skulde nu vel tro og tænke sig, at Satan hos Lapperne har vakt den unaturlige Appetit til at æde disse Smaadjævle? Intet er dog vissere, end at Lapperne ikke kender nogen større Delikatesse end den at stegge og æde saadanne „Noaide-Gadser“, hvilke de fanger saaledes: Om Natten lægger de lige uden for deres Gamme en Støvle, i hvilken saa en eller flere af disse Smaadjævle lægger sig til at sove; og naar Lapperne om Morgenens mærker, at der er „Noaide-Gadser“ i Støvlen, lægger de det ene Knæ paa Støvlen og binder til, for at de ikke skal løbe ud. Saa bringer de dem ind i Hytten, hvor de dræber og steger dem.“

— — —

I Aaret 1389 kom en gammel Lapkvinde vandrende paa sin Fod til Malmø helt oppe fra det nordligste Lapland. Hun lod sig stede for Dronning Margrethe og anraabte hende om at tage Kampen op med hendes Landsmænds skammelige Hedenskab.

Den gamle Lapkvindes Forbøn resulterede i et stort Opraab til Lapperne, forfattet af Dronning Margrethe og Erkebispem i Lund — paa Latin, som efter at have udviklet den kristne Læres Grundprincipper opmanede dem i følgende Ord:

„Betænk derfor, hvilket der er det fornuftigste: At tro paa Gud, sin Skaber, og dyrke ham som den eneste Gud og gennem gode Gerninger fortjene det evige Liv, samt faa regere evindeligt sammen med ham og alle hans Helgene i himmelsk Herlighed — eller at dyrke Afguder og tilbede Menneskehænders Værk og med onde Gerninger fortjene den evige Død, og som Følge deraf evindeligen plages i Afgrunden med Djævelen og hans Engle“.

— — —
 Dette blev det første Forsøg paa at indføre Kristendommen. Men Lapland laa langt borte, og Noaiderne var snu Folk.

Thi det fortælles, at de fandt paa at affinde sig med Kristendomsindførerne ved at betale Skat for deres Hedskab!! Dette kølnede Prædikanternes Iver noget.

Og endnu i adskillige Hundrede Aar kunde Noaiderne saaledes hævde deres Indflydelse over deres Landsmænd.

SAGN OG DIGTNING

De ganske faa Brudstykker af lappisk Poesi, som findes bevarede, vidner om en ganske usædvanlig digterisk Begavelse; det er deres Guder og deres eget Liv, der besynges; Verseformen er korte, fyndige Strofer.

De skønneste Myter samler sig om Solens Datter, Beijen Neita, som blev kaaret til Hustru af Lappen Njavvis. Soldatteren er derfor Lappernes Stammer og gode Skytsgudinde; selv kalder de sig for Solsidefolket.

Man ved nu gennem gamle Lapper, at disse Myter oprindelig har dannet en stor Sagnkreds: „Soldatterens Sang“, som blandt andet indeholder hele den lappiske Gudelære, gengivet i over hundrede, med hinanden sammenhængende Digte. Af alle disse findes nu kun bevaret i oprindelig Form et eneste Digt: „Soldatterens Død“, der er optegnet af Svenskeren K. A. V. Lindholm efter en gammel Lapkvindes Diktat. Ellers findes af hele Sagnkredsen kun en Slags Oversigt paa Prosa, der hos v. Düben er gengivet efter den bekendte lapfødte Præst Fjellner's Fremstilling. Dette Fragment giver os et saa karakteristisk Billede af Lapperne selv, saaledes som det er bleven opfattet og fortalt af dem selv, at det her skal gengives i Oversættelse:

„I Tidernes Morgen var alt kun godt her i Verden. Elvene flød med Mælk, og i Floderne flød Fiskekød og Fiskerogn frit om.

Menneskene lagde sig ved Elve og Floder og behøvede ikke at arbejde.

Men al denne Herlighed sluttede brat, da Splid opstod mellem Menneskene. Man begyndte at slaa hinanden ihjel.

Gøglende Genfærd rejste sig, Urmennesker spøgede, skræmte Folkene, Genfærd raabte paa Hævn.

Pigen var ikke længer Menneske, Gedden ikke Fisk, Skaden ikke Fugl.

Pigen bød sig til kommende og farende, Gedden skulde sprede Liglugt over hvert Næs, og Skaden skulde ædes.

Man fangede Rener blot for at dræbe dem; tæmme dem gad man ikke. Man jagede blot og fiskede, da der var Vildt og Fisk i Overflod.

Paa samme Tid levede Njavvis og Attjis; de fangede Rener og søgte at tæmme dem og levede ikke som de andre af Jagt. Da disse to med hellige Eder fæstede sig Hustruer, blev Kvinden atter Menneske, thi hun blev Mage. Gedden blev atter Fisk, thi den fødte Mennesket om Vaaren. Og Skaden blev atter Fugl; den blev Menneskets glade Kammerat og fulgte det med sin Latter.

Men Njavvis og Attjis blev myrdede. Njavvis's Hustru var et Solbarn, Attjis's Hustru et Maanebarn, og de bar ved Mordet begge Foster under Bælt.

Enkerne føjtede ikke om med Fiskere og Jægere, men vogtede i Skovene de Rener, deres Mænd havde fanget. De satte Snarer op, gravede Faldgruber for vilde Rener og fangede Renkalve, som ved Vaarfloden ikke kunde følge deres Mødre over de svulmende Elve.

Og de tæmmede „Solens Gaver“ (Rener) og arbejdede sammen.

Njavvis's Hustru har et fagert Haar, som flagrer i rige, bølgende Lokker; nogle af dem smutter helt frem om Ørene. Hendes Pandé er klar og høj, Øjenbrynene mørke og regelmæssige, Øjnene milde, Udtrykket smilende, Næsen svagt buet, Ansigtifarven lys, Halsen blændende hvid, Hænderne bløde. Hendes Legeme er velskabt og yppigt, med kæk Holdning og smidig, let Gang. Hun er klædt i fine, mørke Renkalveskind.

Attjis's Hustru har stridt, nedhængende Haar. Panden

er bred og rynket og gennemløben af svulmende Aarer. Øjenbrynene er mørke og tætte, Øjnenes Udtryk skarpt og hvast, Næsen stærkt kroget, Ansigtet aflangt, magert og mørkt i Farven, Hagen spids, Munden bred, Tænderne store. Ansigtets Udtryk er arrigt og vredt. Hendes Krop er knoglet og stærkt senet. Fødderne er løse og dinglende i Gang og Spring. Stemmen er høj og skarp. Hun er klædt i en tynd, hvid Dragt, der er noget opskørtet.

Begge disse Enker fødte Børn: Njavvis's Hustru en Søn, Attjis's Hustru en Datter. Børnene voksede op.

En Dag, da Mødrene plukkede Bær sammen, sagde Attjis's Hustru:

„Den, som først faar sit Maal fyldt, skal have Drengen.“

Drengens Moder vilde ikke gaa ind herpaa, men maatte dog til sidst give efter. Men Attjis's Hustru lagde Mos og Kviste i sit Maal og fyldte det kun oventil med Bær.

„Nu er mit Maal fyldt og Drengen min!“ sagde hun saa. Men da Njavvis's Hustru saa Bedrageriet, vilde hun ikke give Slip paa sin Dreng. Men den anden tog ham med Magt og gav hende sin Datter i Stedet.

Da Drengen blev saa stor, at han kunde hjælpe til, skilte Attjis's Hustru sin Renhjord ud, fordi hun troede, at den skulde trives bedre.

„Jeg skal blive rigere end du; jeg skal faa Rener til Slagtning i Mængde!“ sagde hun pralende til Njavvis's Hustru.

— — — —

Saaledes var nu de første Rener tæmmede, og Kvinder havde tæmmet dem. Derfor har ogsaa Kvinden fra fordums Tid faaet største Part ved Arv af Renhjørde. Hustru, Søster skal have „det store Hundrede“ (120) mod Mandens, Broderens „lille Hundrede“ (100).

Og som Tak for, at hun skaffede Huset den bedste Indtægtskilde, skal hun have den halve Kaate og Ret til „helt Sengeleje“. Faar hun ikke disse Rettigheder i Boet, siger man, at hun maa lade sig nøje med „Hundelod“.

Et Foraar faldt det ind med meget stærk Flod. Søer, Bække og Elve flød over deres Bredder. Og det traf sig, at Njavvis's Hustru ikke slap frem til de Bedemarker, hvorhen hendes Rener var sprungne i Forvejen.

Saaledes blev hun ganske uden Føde. Fosterdatteren led Sult og raabte paa Mad. Men Drengen, som vidste, at hans Legesøster led Nød, tog et Kødstykke af Attjisenes Forraad, listede sig bort til Njavvis-enes Telt, klatrede op og sænkede med en Snøre Kødets ned i en Gryde, der stod over Ilden med noget Barkskrab.

Njavvis-ene, der saa hans Billede spejle sig i Vandet, saa op og raabte:

„Min Søn!“

„Er jeg din Søn?“ spørger han saa.

„Følg mig til en Kilde, saa skal vi spejle os,“ sagde Moderen.

Og de gik til en Kilde og spejlede sig sammen deri.

„Ja sandelig, min Moder!“ raabte han og omfavnede hende.

Nu fortæller hun, hvorledes han som ung blev vundet fra hende ved Bedrageri og siden røvet med Vold.

„Ret er det, at Mennesketyv dræbes!“ raabte han, vendte hjem til Attjis-ene, overfaldt og dræbte hende.

Lykken fulgte ikke Attjis-enes Hjord. Ved hendes Død forvandlede hendes Rener til Padder og Frøer.

Om Attjis-ene fortælles det ogsaa, at hun blev be-svangret af Nordenvinden og fødte Sønnen Atsits. Han var bitter og voldsom som Faderen, spodsk, misundelig og listig som Moderen. Han handlede saa ilde mod Renerne, at han i Vrede sled deres Horn af. Til sidst spottede han sin Morfader, Maanen, fordi den var blegere end Solen, og derfor blev han kastet op i Maanen; og der sidder han endnu.

Til evig Skam for sin Ondskab mod Renerne sidder han med et afrevet Renhorn i den ene Haand; sit til Straf afrevne Hoved holder han i den anden, og det kan ses af hver og en, som har gode Øjne.

— — — — —
Njavvis-enes Renflok voksede. Hun og Sønnen kunde ikke længer passe den stadig voksende Hjord alene.

Pigen er Menneske. Hun tages til Hjælp. Men Hjorden vedblev at vokse. Til sidst kunde de ikke flytte og binde Dyrene, naar de havde bedet.

— — — — —
Menneskene formerede sig. Kødet strakte ikke til for alle. Men Himlens Hersker havde i den lykkelige Tid,

da Elvene flød med Mælk, taget noget af denne og gemt det hen.

Nu fremtog han det og spredte det om i Renkøerne, befalede Drengene og Piger at strække Lemmer og Fødder i Spring, at udpresse Sveden, for at holde sammen og drive til Kaaten de nye, springende Mælkekilder.

Saaledes lærte man at malke.

Og da Mælken er en Gave fra Himlens Hersker, maa man vel agte sig for at lade noget gaa til Spilde. — — —

Renhjordene voksede; og da de strejfede om, blev de vilde og sky. Forgæves søgte de glade og kyske Drengene og Piger at holde sammen paa Dyrene; det var ikke længer muligt.

Saa kom Hunden en vakker Dag og tilbød Mennesket sin Tjeneste. Den driver Renerne sammen, rejser de vildfarende op og beskytter dem alle mod vilde Dyr.

Og den blev Samefolkets bedste Ven og Tjener.

— — — —

Den gode, dydige Soldatter Njavvis-ene levede længe. Da hun mærkede, at Døden nærmede sig, bad hun om, at man vilde begrave hende paa den højeste Fjældtinde, for at hun viden om kunde se ud over Drengenes og Pigers, Mænds og Kvinders Sæder.

Hun døde Sottedød og førtes højtideligt op paa det Fjæld, som endnu den Dag i Dag kaldes Soldatterens Tinde.

Og endnu staar hendes Grav grøn paa Fjældet, men

selv er hun der ikke; hendes Aand svæver i skøn, jomfruelig Skikkelse rundt om i Samelandet.“

* * *

Dette lille Brudstykke lader os ane, hvilken herlig Folkemyte der gik tabt, da man glemte „Soldatterens Sang“. Men først gennem følgende, eneste fuldstændigt optegnede Digt af hele denne Sagnkreds faar man den fulde Forestilling om den fine Kunst, der fødtes saa umiddelbart hos „Solsidefolket“. Den gengives her efter Hr. Lindholms svenske Oversættelse i Originalens Versemaal. Rim anvendte Lapperne ikke.

SOLDATTERENS DØD

Laa ved hellig Dør i Kaate
 Beijen Nejta-Njavvis-ene,
 Træt af Livets tunge Byrder;
 Vilde bort til andre Egne,
 Skue Jubmel, Verdens Hersker,
 Skue Tjermes, Jætters Fjende,
 Skue Solen selv, sin Fader.
 Ventende paa Dødens Aande
 Laa ved hellig Dør i Kaate
 Beijen Nejta, Solens Datter.

Hun, som ved at tæmme Renen
 Solskænk gav til Solens Sønner,

Skal nu paa sin sidste Færd.
Stod ved Hovedgærde Sønnen,
Onde Attjis-enes Bane ;
Stod ved Foden Fosterdatter,
Attjis-enes unge Datter.
Taler Solens fagre Datter,
Taler mat med bruden Stemme.
Lytter nøje ! Gem i Minde !
Bejve's fagre Datter taler :

Solen daler. Natten kommer.
Mørke falder over Jorden,
Over fagre Sameland —
Ingen ved, naar Morgen kommer.

Solen daler. Ulven kommer,
Smyger gerne om i Natten,
Skjuler sig i mørke Baghold —
Ingen ved, naar Morgen kommer.

Solen daler. Hjorden mindskes.
Pest skal døde. Brems skal stikke.
Lysets Børn i Mørke fare —
Ingen ved, naar Morgen kommer.

Solen daler. Beijen Nejta
Flyver atter op mod Lyset.
Før til Solen hende hjem —
Ingen ved, naar Morgen kommer.

Et saadant Digt, fundet i vore Dage hos en gammel Lapkvinde, er en Genklang fra Tider, da det var Folkene selv, som digtede og sang, og Poesien endnu ikke var bleven Næringsvej. — —

Et andet meget karakteristisk Digt, som ikke hører til Soldatter-Myterne, handler om en Frierrejse til Jætternes Land. Opskriften skyldes v. Düben. I den følgende Gengivelse er der ikke lagt Vægt paa Digtets Metrik, for at Oversættelsen kunde blive saa ordret som muligt.

SOLSØNNENS FRIERI I JÆTTERNES LAND

Et Sagn havde sunget, at der langt borte om Nordstjernen, Vesten om Sol og Maane, fandtes Guld i Mængde, ædle Stene og Fiskegarnssten. Guldet funkede, Sølvet straaede, Jøklen spejlede sig i Hav; Sole, Maaner og Stjerner lyste og lo ad deres egne Spejlbilleder.

Solens Søn løser sin Snekke og kalder de bedste Mænd om Bord. Vind fylder Sejlet, en Havmand driver Baaden fremad, og Bølgerne flyr for Mændene, som vrider Styreaaren. Østenvinden fører Baaden forbi Maanen, forbi Solens straalende, runde Skive. Sol og Maane blive mindre end Nordstjernen, denne bliver større end den store Sol, rødmende med andre Straaler, blændende med anden Glans.

Aar igennem sejlede de. Endelig rejser Land sig af Bølgerne, og Jættestranden aabner sig for dem, straalende for Øjet.

Jættens unge Datter, den blinde gamles eneste Hjælper, vadsker Tøj ved et Barkbaal paa Strand; sagte gyder hun Vand over Klæderne og lader det rinde. Hun ser de fremmede, glatter sin Barm, gør den herligere og skønnere, lader hastigt Blikket fare over de kommende, fæster det skarpt paa Solens Søn og siger:

„Hvorfor kommer du? Og hvem søger du? Døden maaske? Om vi beredte Maaltid, vilde du blive en ussel Slurk for min Fader, for mig selv en Stump at suge, for Brødrene en lille Mundbid, for Svogrene en ringe Kogebid.“

Solens Søn svarer:

„Sarakka gav mig spændte Sener efter Fader; Kæmpekræfter sugede jeg af Moderbryst. Skøn Arv efter Fader og Moder! Uksakka blandede Mælken og gød mig Snille i Hovedet. Hvem jeg søger? Jo, mod Stormen en Bervinger; ædelt Sind, som tæmmer Vrede; trofast Følge gennem Livet; gode Raad i Livets Modgang; Dæmperske i Livets Medbør; Midlerske i Hjertesorger; Trøsterske i Nød og Angst; Hjælperke ved Jagt og Fangst; en, som kender Livet heden; af os, efter os en Ætling.“

Jættedatteren svarer:

„Blodet gennem Aarer syder; Jomfrubarmen herligt svulmer. Solsøn, lad os blande Blod, blande Sorger, blande Glæder!“

(De gaar sammen til den blinde Jættefader; men denne vil ikke antage den fremmede Frier, før han har givet en Prøve paa sine Kræfter. Og han udæsker ham til Styrkeprøve i følgende Ord:)

„Solsøn, kom! Lad først os prøve spændte Seners Fingerkroge, drage først hinandens Hænder, rykke først hinandens Fingre.“

(Men Datteren, som ser, at hendes Fæstemand vil blive overvunden, lister ham et Jernanker i Haanden. Jætten drager løs og udbryder:)

„Stærke er i Sandhed Solsidefolkets Fingersener, denne Solsøns Fingerkroge!“

Og Frieren rykker nu frem med sine Fæstegaver: „Fæstemjød af Tran en Tønde, Fæstedrik en Tønde Tjære, og som Lækkerbid en Hest“.

Jætten smager det, finder Behag i det og siger:

„Sød tykkes Solsidemjød at være, glider let gennem Gane; saare stærk er Fæstedrikken, Lækkerbiden ganske herlig.“

Fæstegaverne mildner Jætten og gør ham ør i Hovedet.

„Træets Saft og Fiskens flommede Fedt løber til Hjerteret og løser det op.“

Han raver frem, stiller Brud og Brudgom paa en Hvalhud, „blander Blodet, lægger Haand i Haand, slutter Favn i Favn, knytter Kyssets Knuder, bryder Skinnsygens onde Knuder, skiller atter Hænder, afskærer atter Knuder.“

Og Brylluppet fejres.

Den blinde Jætte skænker sin Datter rig Medgift: „Klipper af Guld lod han bryde og bære til Stranden, Sølvblokke lod han ro til haarfagre Møs Hjertemage“, lige til Snekken var synkefærdig af kostbare Skatte.

Og Pigen gjorde sig færdig til Rejsen, „helliger sig til nye Pligter, faar i Løndom Trolddoms Nøgler. Badelinets tvende Knuder vies til Sar-, Uks-, Mader-akka: Brise, Kuling, Storm de bringe“.

(Brudeparret støder fra Land, netop som Jættesønnerne kommer hjem fra Jagt paa Haj og Hval og Hvalros. De savner straks Søsteren, og da de hører om Bryllup og Brudgom, sætter de efter de flygtende.)

„Baad de skubbed' ud paa Dybet, for at føre Brud tilbage. Stærke Slag af Aarer høres, Larm og Brus af Bølgers Skum; Aaretolles Knirken vinder ind paa dem, som flygte.

Pigen løser første Knude. Medbørsbrise fylder Sejlet, driver Skibet frem paa Bølge.

Jættesønner lades agter. Stærkere de slide Aaren. Sveden presses ud af Øjne. Galden syder. Vreden koger.

Pigen løser anden Knude. Vestenkuling rejser Havet, spænder Sejlets hvide Dug. Brødrene af Sigte tabes.

Hævnbegæret heder Blodet, liver op de sidste Kræfter. Blodig Sved fra Pande tørres, Rygge kroges, Hænder stivne. Negle dybt i Aarer bores. Hjertet hedes. Baaden svømmer. Havets Bølge voldsomt kløves. Snart de atter synes agter.

Pigen løser tredje Knude. Da selv Ilmar, Himlens Herskers første Tjener, bliver oprørt. Stormen hylér, Havet fyger. Raaen bøjes, Sejlet kastes vindfyldt frem. Baaden hopper, krænges under Bølgens Pres. Bruden

selv sig gemmer bange, skjuler sine skønne Øjne. Og med Natten Fjenderne forsvandt i Mørket.“

Da næste Sol faldt paa Jættesønnerne, stivnede de til Sten, og deres Baad blev en Klippe. Solens Søn naaede sit Hjemland. Og her fejredes Brylluppet paany.

Og Jættedatteren fødte siden stærke Sønner. — — —

* * *

Denne stærke og farverige Poesi skildrer os Lapperne som sande Børn af en stor Natur og et ubundet Liv. De er djærve i deres Voldsomhed, hjertelige og uforbeholdne i deres Udbrud, dristige i deres Fantasi. Og de er til Bunden de sorgløse Solbørn, der vil se Livet fra Solsiden.

Begyndelsen af Frierfærden straalere af Livsmod og Forventning. Der er lagt en smittende Glæde ned i Indledningsskildringen af det forjættede Land, hvor Gullet funkler, Sølvstraalene og Jøkler og Sole ler ad deres egne Spejlbilleder i Havet. Og naar Nordstjernen vokser sig større end Solen, „rødmende med andre Straaler, blændende med anden Glans,“ alt mens Østenvinden fører Snekken forbi Maane og Sol, falder Æventyret saa haandgribeligt ind i Digtet, at man uvilkaarligt selv spændes og længes med de sejlende.

Man kunde fristes til at sammenligne den kortfattede og myndige Rejseskildring med det berømteste og mest besungne af alle Digtværker. Og sandelig! Lappernes Odysse blegner ikke ved Siden af Homers. Hvor

er f. Eks. ikke Ankomsten til Jættelandet fuld af Skønhed og Poesi! Og hvilken Kraft er der ikke nedlagt i Skildringen af Forfølgelsen; hvilken Anspændelse i Jættesønnernes fortvivlede Jagt paa Søsteren:

„Blodig Sved fra Panden tørres. Rygge kroges, Hænder vrides. Negle dybt i Aarer bores!“

Men Lappen vilde ikke være det sande Naturbarn, om han ikke ogsaa kunde fælde Taarer med samme Oprigtighed, som han kan le. Hans Styrke ligger jo netop i en intens Hengivelse i den Stemning, som i Øjeblikket behersker hans Sind. Det er denne sjælelige Bevægelighed, som gør ham lykkelig; thi kun den, som kan lade sig gribe saavel af Smerte som af Glæde, kan leve rigt.

Og rig er netop den stille Smerte, den dybe Angst for Samefolkets Skæbne, som er det gribende i „Soldatterens Død“; rig den Vemod, som kan tale saaledes:

Solen daler. Natten kommer.
Mørke falder over Jorden,
Over fagre Sameland —
Ingen ved, naar Morgen kommer.

MARKEDSORGIER

De store Lapmarkeder i gamle Dage havde en mærkelig løssluppen Stemning over sig. Selve det forretningsmæssige var bare en Baggrund, man kunde næsten sige Paaskuddet, for det egentlig bærende i Stævnet: Brændevinsorgierne i stor Stil! Lapper og Nybyggere samledes langvejs fra under Rejsestrabadøer og Farer, blot for disse faa Dages Skyld. Alle Bekymringer slængtes til Side, og man lod staa til under Dans og Drik, Venkskabserklæringer og Slagsmaal. Og disse haardføre Mennesker havde sikkert en Følelse af, at de i et Par glade Dage skulde le ud for et langt, tungt Aar.

Den ejendommelige Lapmarkspræst Petrus Læstadius, Broder til den store Bodsprædikant Lars Levi, har givet en Skildring af disse Orgier i sine berømte Journaler, en Skildring, der selv er saa vidunderligt smittet af det kaade Markedshumør, at man har ondt ved at tro, at det er en værdig Præstemand, som fortæller.

Det omtalte Marked holdtes i den lille Kirkeby Arjepluog, og saa længe det stod paa, vendtes op og ned paa alt: Præstegaarden blev Gæstgiveri, den menneskefattige Landsby overfyldtes af fremmede fra hele Lapmarken, Stilhedens og Ensomhedens Enemærker erobredes af Festlarm, og alle levende friskede sig op og rystede sig i Latter og Kommers. Det er Eneboerne, der pludselig fornemmer, at der findes andre Mennesker i Verden, og de gnider Øjnene med Undren og slaar sig løs.

Markedshistorien begynder med en omstændelig Præsentation af de høje Herskaber, som husedes i Præstegaarden. Der er dem, som kommer i Embedsmedfør: Herredshøvdingen, Kronofogeden, Provinsiallægen, Landfiskalen og Visitatoren; og dem, der blot kommer for Fornøjelsen: en Kaptajn og en Hofretsanscultant fra Skellefteå, en Løjtnant og en Student; enkelte af dem sammen med deres Fruer.

Uden for Præstegaarden havde der indlogeret sig Købmænd, „alle fortræffelige Hædersmænd, der var behagelige at omgaas“, og desuden Broderparten af de markedssøgende, „menig Almue af Lapper og Svenskere“. Og med alle disse Mennesker som agerende aabnés saa Markedskalasen.

„Hver Købmand i Lapmarken har sine bestemte Kunder, som han handler med. Men Brændevin alene betinger en livlig Handel. Naar en Lap kommer til sin Købmand, skal han til en Begyndelse have sin „puoristkokse“ eller Velkomstdram, noget Lappen forøvrigt selv forlanger som eneste Betingelse for en Handel, om man

ikke straks byder ham det. Siden skal han have sine „smaa-vejsa“ : Saks, Fingerbøl, Knive o. l., som enhver Købmand er skyldig at give sin Lap, endda „gratis“, som det hedder. Til Gengæld kommer Lappen med „vuossiam-pjärke“ eller Kogekød; dette kan enten være en Rensteg, Bringe, Bov eller flere mindre Stykker. Men hvad der hos os følger paa Fisken, det følger her som en højst given Sag efter Kogekødet, nemlig Drammen, og det endda en rigtig stiv Kandidat-Dram. Og Købmanden maa traktere, ikke blot den, som gav, men ogsaa de Frænder og Venner, som Giveren har med sig som Vidner. Dog indretter Købmanden sit Traktement efter Kødets Mængde og Bescaffenhed. Her gælder det kun at være om sig, og man slipper at høre noget som helst Takkeord, kun udelukkende :

„Købmand, giv mig en Dram! Husk, at jeg har givet dig Kød!“

„Aa, dit Kød har du allerede drukket op; det var mager og usselt.“

„Ja, ja, Købmand! Er du kneben med dine Smaa-vejsa, kniber jeg ogsaa paa Kødet.“

Naar man omsider kommer til den egentlige Handel, skal Lappen nok vogte sig for at sælge alle sine Skind paa een Gang; han kommer med dem Stykke for Stykke, for han ved, at efter hver Handel maa ogsaa følge en Handelsdram. Saa snart han nu føler Trang til en Dram, gaar han hen i sin Bod og henter sig et Skind, som han bringer Købmanden. Under Salget betinger han sig saa en lille „Tur-Dunk“, fyldt med Brændevin.

Med denne under Armen begiver han sig med sit lille Selskab til en Stue eller Kaate, hvor der slaas Kreds om Dunken; ofte nøjes man ogsaa med en Snedrive. Velgøreren holder nu Brændevinen i en Slags Sløv, og heraf slubrer man løs efter Tur.

Medens Selskabet nu sidder saaledes og vederkvæger sig, konverseres der livligt; og efterhaanden som denne Livets Nektar begynder at virke paa Sindene, bliver ogsaa Konversationen muntre og kærligere. Prosaen ophører, og Samtalen slaar over i Sang. Sangen er ganske simpel og „monostroph“, hvorfor man ogsaa med Lethed faar Ordene til at stemme ind i Melodien. Denne Lapsang kaldes „Joikat“. Melodierne er utallige; nogle dystre og bedrøvede, andre glade og stolte. Det er yderst udtryksfulde Naturlyde, der dog for fremmede lader højst uskønne. Er det gode Stemmer, savner disse dog ikke et vist Behag.

I et saadant Drikkelag tolker enhver sine Følelser i Sang. Man falder hinanden om Halsen, tiltaler og svarer hinanden i Sang og brister til sidst i Graad af Sorg eller Glæde. Al Forstillelse er borte, og Menneskene giver sig, som de er.

Men Lapperne er ikke ene om Glæderne; ogsaa Svenskerne tager deres gode Del. Hver Morgen vækkes man med en Kläm: Kaffe med Brændevin. Og kommer man til Købmændene, sættes øjeblikkelig Brændevinen frem. „Vi lader os ikke nøde længe,“ skriver Læstadius, „men gør os til gode med Flasken og de Rosiner og Svedsker, der lægges frem som „Brændevins-Brød“. Naar vi har

gæstet en Købmand, gaar vi til den næste, og saaledes fordriver vi Tiden, til Middagen kommer. Saa begiver vi os til Præstegaarden. Der finder man et langt, dækket Bord i en stor Sal, og man kan ganske ugenert tage for sig af de talrige, fremsatte Retter. En fremmed mere eller mindre betyder ingenting, der er Plads nok ved Bordet. Og efter en bedre Middag kan man ryge sin Pibe, drikke sin Kaffe og tage sig en Middagslur, om man har Lyst. Om Aftnerne kommer Købmændene paa Besøg, og saa drikker man Toddy, taler, synger og spiller Kort.“

Saaledes gaar Dagen under Markedet i Arjepluog.

Enkelte Aftner tilbringes ogsaa uden for Præstegaarden hos en af Købmændene; men ingen Aften gaar hen, uden at hele Societetet er forsamlet. Glemmes maa det heller ikke, at Præsten paa Markedssøndagen holder et Hovedkalas, hvortil alle Standspersoner ikke blot er velkomme, men oven i Købet ordentligt indbudte, og hvor man i Spisen og Drikken ikke blot forpligter sig til at lægge „gotisk Kraft og Fortids Alvor“ for Dagen, men ogsaa gør det. Her drikkes Vin og Punsch, og alt gaar til som i den store Verden.

Den, som første Gang besøger et Marked, kaldes „Hønseunge“ og tvinges, som det hedder, til at „hønse“: give et Drikkegilde. Ved omtalte Marked var der mange Hønseunger, blandt andre Læstadius. En Aften fik de Meddelelse om „i Følge gammel lovlig Sædvane“ at møde i Præstegaarden med en Flaske Arrak og $\frac{3}{4}$ Skaalpund Sukker hver.

„At ogsaa jeg blev opført blandt HøNSEUNGERNE, for-aarsagede fra min Side en Protest af lige saa stor Alvor og Virkning som en ung Piges Vægringer mod en Kavallers Galanterier: „prælia virginum decerptis in juvenes unguibus acrium“. Mit Kontingent udeblev ikke, og endnu mindre jeg selv. Om Aftenen var der saaledes atter „plenum“ i Præstegaarden, og „nonne plenum optimum, ubi omnes pleni“ („Skaaler blev drukne, og Lar-men forstyrrede Epicuri Guder, saa langt de bo fra“) — Arjepluog.

Her skulde nu ogsaa danses, og Student Lindahl præ-siderede i Orkesteret som første Violin, dog ganske ene som Adam i Paradis. Det værste var, at Mangelen paa Damer blev ret følbar, ganske som hos de gamle Romere; men i Naboskabet fandtes ingen Sabinere, som paa en net Maade kunde indbydes til Ballet.

Imidlertid forløb dog alt vel, og til sidst forføjede enhver sig bort for at sove. Men nogle af de ældste af Borgerskabet, som ikke havde deltaget i Dansen og sammen med Landfiskalen Hofverberg var occuperede ved et Spillebord, blev tilbage som de gamle Senatorer i Rom, da alle forlod Staden under Gallernes Indfald. Ogsaa disse vore Senatorer blev siddende ved deres Bord, lige indtil vor Tids og Lands Gallere (Hanerne) begyndte at gøre Alarm i Byen.“

En anden Markedsskik fejredes paa „Vadmelsdagen“, og det er Stævnets store Begivenhed for Lapperne, thi da kan Brændevin efter urgammel Skik frit købes og

sælges; det er ellers en forbuden Salgsvare, man kun faar som en Naadegave i Lidkøbet efter velsluttet Handel.

„Vadmelsdagen“ er den sidste og livligste, sandsynligvis den for Købmændene mest indbringende af alle Markedsdagene. Man bør ikke undre sig over, at den arme Lap nu vil gøre sig en glad Dag efter veloverstaaede Forretninger, lykkeligt afvendt Uheld, Modgang og Skuffelser, og hvad andet han nu kan have oplevet. Han har nu under Markedet „købt Penninger“, som man plejer at sige, betalt Skat, delt Kogekød ud til højre og venstre, maaske ogsaa været stævnet for Fuldskab, bødet eller købt sig fri for en „Blank“ (en Speciedaler), haft en eller anden Sag fremme ved Tinge og derfor troet at maatte „smøre Retfærdighedens Hjul“ en Smule, eller maaske til og med været tiltalt for Tyveri, saa meget værre og — dyrere! Indrøm derfor til en Begyndelse, at Lappen ærligt har fortjent sin Dram. Betænk tillige, at Frænder og Venner tager Afsked for mange Maaneder, Aar eller maaske for bestandig. Husk videre paa, at her forestaar en maaske endnu mere hjertegribende Afsked med Livets ædle Gudedrik: Brændevinen, som ikke flyder i Bjergene og ikke er at øse af Skovenes Kilder, men som man først, om Gud vil, skal gense til næste Marked, og da maaske dyrere end nu!

Derfor køber Lappen Brændevin i Mængde og drikker med sine Venner, og Sang lyder fra alle Telte, Boder og Snedriver. Folk falder hinanden om Halsen; den

ene kvæder en Vise, den anden lytter opmærksomt til og svarer paa Tur. Man ser en med Brændevinsdunken i Haanden, men i Glæden og Begejstringen mærker han ikke, at han lader Nektaren flyde ud over Sneen; det er et uundgaaeligt: Libamus Jovi Liberatori!

Her hulkes og grædes til Afskeds-, Venskabs- og Kærlighedsfavntag; der les og raabes i overstadig Munterhed. Og man synger i „stolte Toner“ om sit „stens-krafvel“ (skrinlagte Rigdomme), sine „takkede Horn“ (Renhjorden), alt i poetiske Talemaader.

Men disse saturnalske Scener afbrydes dog af stormende Optrin; thi under slige Omstændigheder, hvor Menneskehjertet aabner sig og giver sig Luft, gaar det, som naar Æolus kalder Vindene sammen: ikke blot de milde og sagte susende Vinde, men ogsaa de heftige Orkaner strømmer ud. Man møder en, som man mistænker for at have frastjaalet sig en Ren, en anden, som har beskyldt en for Tyveri, kort sagt: Man møder sin Fjende.

I et saadant Øjeblik lægger hverken Blufærdighed eller Forstillelse Baand paa Tungen. Fra Ord skrides til Handling. Og man slaas, som fordem Heltene ved Troja, under bitre og forsmædelige Ord. En blodig Næse slutter som oftest Kampen.

Naturligvis sørger man ogsaa for at skaffe sig Brændevin til Rejsen, for at man kan vederkvæge sig ved Nattekvartererne og de „Dram-Graner“, hvor der i Følge gammel Hævd gøres Holdt og snapses. Afrejsen udskydes i Reglen til næste Dag. Tidligt om Morgenen

hentes Kærrerenerne hjem fra Skoven, hvor de imidlertid har bedet og sørget for sig, som de kunde bedst. De spændes nu for Slæderne og bindes foreløbig fast til et Gærde, mens Kusken gør sig endelig færdig. Men man har svært ved at gøre sig færdig; som oftest kommer man slet ikke af Sted den Dag, og Renerne slippes løs igen. Naar det saa endelig bærer af Sted, ligger adskillige i Bunden af Pulkene, fastsurrede som døde Kroppe. Og saa forsvinder Karavanerne mod alle fire Verdenshjørner. — — —

— — —

Om man i vore Dage opsøger et svensk Lapmarked for at leve med i en ejendommelig Fest, bliver man sørgelig skuffet. Landets Udvikling har revet gammel Sæd og Skik over Ende. Hver Lap søger nu i Reglen sin Købmand op, naar han behøver ham; og Vejen er sjælden saa lang som i gamle Dage. Handelen selv er ikke længer nogen munter Farce, der spilles af Køber og Sælger. Ikke heller drikker man sine Varer op i let-sindige Sømmensold i Snedriver; denne Skik har Læstedianismen slaaet en Pæl igennem. Markederne holdes ganske vist til fastsatte Tider paa Kirkepladserne, og de kan vel ogsaa samle en Del Mennesker sammen; men Stævnet er ganske uden den drøje Festivitas, som før var den nødvendige Forretningsbaggrund.

En Dag tog jeg over til en Landsby, hvor der netop skulde være Marked.

Ved min Ankomst tog jeg ind til en Bonde, fuld af Forventning om, hvad jeg vilde faa at høre og se. Jeg

havde indbildt mig, at den Dag skulde blive en af Begivenhederne under mit Ophold i Lapmarken. Da jeg udsurgte dem om Markedet, rystede de ligegyldigt paa Hovedet og erklærede, at de intet vidste derom. Oppe i Byen fik jeg at vide, at der „vistnok“ var Marked den Dag. Endelig uden for en Købmandsgaard fik jeg Øje paa en Flok Lapper, der tømte deres Pulke for Renkød, som omhyggeligt vejedes og vurderedes. Inde i store Boder var de i Lag med at gøre deres Indkøb for de Penge, Markedsvarerne havde indbragt dem.

Det var et moderne Marked. Ikke et eneste Slagsmaal om Aftenen. Ikke en eneste beruset. Intet Humør. Kun en vis hjemlig Terminsstemning over de Mennesker, der vandrede til Købmandsgaardene. — — —

GUDS UDVALGTE

I Aaret 1800 fødtes i Arjeplong Menighed en lille svagelig Dreng af fattige Forældre.

Drengen var kun nogle faa Uger gammel, da Moderen af Frygt for, at han skulde dø, maatte bære ham 7 Mil paa sine Arme til Præsten for at faa ham døbt. Han fik Navnet Lars Levi Læstadius.

Denne Dreng skulde senere faa en voldsom Reformators uindskrænkede Indflydelse over hele Lapland og skal derfor nærmere omtales.

Under megen Fattigdom voksede han op, uden at kunne faa nogen Støtte fra sit Hjem; men gennem en ubegrænset Energi skaffede han sig selv sit Ophold og sin Uddannelse, „da han i Ungdomsalderen, efter at hans Fader allerede var død, blev sendt i Skole for at lære denne Verdens Visdom. Og denne Ungdom vilde ikke tage paa Skyld, saasom den studerende Ungdoms Skik er; for han forstod, at Gæld gør man meget lettere, end man betaler den. Og deri viste han stor Klogskab.“ (En gammel Mindetavle).

Han blev Student i Upsala og udnævntes i 1826 til Præst i Karesuando, Sveriges nordligste og mest afsi-

Til efterfølgende Skildring har jeg, foruden egne lagttagelser, faaet værdifulde Oplysninger gennem Tromsholt's „Under Nordlysets Straaler“.

desliggende Lapmarkskald. For Botaniken nærrede han den største Interesse og ansaas af Tidens største Botanikere for en Autoritet paa dette Omraade. Han blev Æresmedlem af adskillige videnskabelige Selskaber og fik bl. a. for sin fortjenstfulde Deltagelse i en fransk Ekspedition i Lapland i 1838 Æreslegionens Kors. En Broder til ham er den i det foregaaende omtalte, lige saa begavede som originale Petrus Læstadius.

Det var som aandelig Vækker, at han kom til at øve saa stor en Magt over Lapperne, og hans Prædikener er sikkert de mest ublufærdige og hensynsløse, der nogen Sinde er bleven holdt.

Det var dog først i sit 44. Aar, at han slog over i sine yderliggaaende Krav til sig selv og alle kristne. En haard Sygdom, som nær havde kostet ham Livet, og et lille Barns Død angives som den ydre Anledning til hans religiøse Omslag.

I ikke ringe Grad medvirkede sikkert den øde og dystre Afkrog, hvor han henlevede sit Liv. Dertil kom, at den lappiske Befolkning var nedsunken i en frygtelig Demoralisation. Rentyverierne udartede i flere Distrikter til organiserede Renjagter, og en tiltagende Drikfældighed truede til sidst hele Lapfolket med fuldstændig Undergang.

Han forstod, at man maatte tage voldsomt fat for at blive hørt; og han, som havde tilbragt hele sit Liv i Lapland, kendte til Bunds, hvilke Midler der skulde bruges.

Saa begyndte han omkring 1845 sine berømte og be-

rygtede Domsprædikener, der ganske overvældede Lapperne let fængelige Sind. Større og større Skarer af vakte flokkedes om ham, og snart kom Folk tilrejsende fra afsidesliggende Egne, selv i Norge og Finland, for at høre den mærkelige Mand.

Vækkelsen ledsagedes af voldsomme Følelsesudbrud. Naar de vakte følte Aanden over sig, skulde de give sig til at le højt under Dans og vuggende Bevægelser af Kroppen, og de skulde springe op og omfavne hverandre midt under Prædikenen, for at ogsaa andre skulde kunne faa Del i deres Glæde. Følte de pludselig Sorgen over deres Synder, maatte de nødvendigvis give deres Hjerter Luft i Skrig og Graad, alt medens de jamrende kastede sig næsegrus paa Gulvet.

Læstadius siger selv herom :

„Hvis Lovens Lyn fra Sinai Bjerg træffer det sønderknuste Hjerter, saa bryder der frem et Angsts-krig. Er det en Straale af Evangeliets Lys, som træffer dem, saa maa de udstøde et Glædess-krig. Og det staar ikke i deres Magt at kue disse ophøjede Følelser ; de maa give dem Luft gennem Lyd, ellers vilde deres Hjerter briste. De vakttes aandelige Røster i Kirken kan ikke tie, saa længe der findes en Gnist af levende Tro i deres Hjerter. Men med den aandelige Død følger ogsaa den aandelige Dødsstilhed i Kirken : Ingen Sukken, ingen Græden, ingen Klynken, ingen Jamren ; ingen udstøder et Angsts-krig eller et Glædess-krig.“ — —

Men denne intensive Vækkelse, som ofte førte til de vildeste Overdrivelser og rent hysteriske Anfald, maatte

ogsaa give sig et praktisk Udtryk i en Syndserkendelse, der nødvendigvis skulde resultere i et offentligt Skriftemaal.

De vakte overfaldt i manges Nærvær de lidet troende med nærgaaende og oftest yderst ublufærdige Spørgsmaal, og ingen ansaas for at tilhøre de udvalgte Folk, med mindre han havde Mod til at afklæde sig al sin Syndighed over for sine Brødre og Søstre i Aanden.

Der var Liv over Læstedianernes Møder; det var i Sandhed en Kamp mod Sløvheden. En svensk Biskop giver fra en Visitats i 1877 følgende livfulde Skildring:

„Efter at Prædikenen var begyndt, hørtes først blandt Nadverungdommen de sædvanlige Udraab: Hih! Huh! Da dette havde holdt ved en Stund, brød de ældre Kvinder ud i Klagehyl, som overgik Rævens og Ulvens i Styghed. I den store Midtergang strakte en Kvinde sin Hage frem og gøede som en Hund. Under denne Scene maatte Præsten selvfølgelig afbryde sin Prædiken.

Da jeg senere i en Tale bebrejdede dem, at de fejrede deres Sammenkomster som de onde Aander i Afgrunden med tudende, skældende og skrigende Raab, for Kvinderne op fra deres Bænke med vrede Blikke og styrtede ud paa Kirkegaarden, hvorfra de opsendte om muligt endnu mere hjertesønderrivende Nødraab.“ —

Denne Voldsomhed i Hengivelsen var noget, som stemte godt overens med Lappernes hele Naturel. Disse forkvaklede Naturbørn trængte netop til at skaffe al deres ufordøjede Religiøsitet Luft; og den Vildskab, som

her ligefrem var paakrævet, har sikkert bekommet dem som en velkommen Fortsættelse af deres gamle forbudte Hedenskab, der netop under Noaidernes Trolddomskunster havde budt dem slige ubeherskede Ekstaser.

Den lange, triste Polarnat og den lysvældende Sommer formede netop Karakterer, der var tilbøjelige til Overdrivelser. Og paa disse Mennesker, som ingen Kritik besad, som blot holdt deres modtagelige Sind annammende frem og lod den stærke rejse deres Fantasi, — maatte Læstadius's aandeligt voldtagede Domstaler virke uhjælpeligt knusende. De overgav sig paa Forhaand og lod sig rive med.

Og Læstadius, der netop havde sat sig som Maal at knuse deres Selvtillid, at vække deres Angst for den store Dommer, naaede sit Maal.

Han vilde udrydde Drukkenskaben, han vilde vække Rentyvenes Samvittighed, han vilde højne Moralen, og til Opnaelsen af dette hos et halvt Naturfolk behøvedes netop de Vaaben, han rykkede i Marken med. For han kendte sine Lapper grundigt.

For os er det interessant nøjere at veje de Midler, han benyttede sig af; og vi maa da paa Forhaand vogte os for at dømme ham efter den Smag, der er justeret i vore civiliserede Samfund. Og idet vi erkender, at Læstadius i sine Prædikener netop brugte saadanne Billeder og Udtryk, der maatte tvinge Lapperne til at tage sig selv i Nakken, maa vi tilstaa, at hans Vækkelsesmøder giver os et betydningsfuldt Bidrag til Forstaaelsen af primitiv Aand og Fantasi.

For at forstaa dette, maa man have læst hans Prædikener; her er et Brudstykke, taget ud af en af hans mere urbane Taler:

„Vi ser, at Fraadseri og Drukkenskab er herskende Synder i Verden. Verdens Herrer gaar foran med gode Eksempler, og Bønderne følger efter. Naar et Menneske fødes, dyrker de den Gud, som er i Endetarmen; dør et Menneske, da dyrkes atter den samme Gud; Navnedage og Fødselsdage helliges til Forlystelse for Endetarmens Gud. Helligdagene gøres til Ætherdage, Drikkedage, Morskabsdage, Bandedage og Slagsmaalsdage; og det ser ud, som Endetarmens Gud skulde faa den største Ære og Dyrkelse af Verdens Trælle. Har da Gud skabt Mennesket bare til at æde og skide, drikke og slaas, drive Hor og stjele? Eller hvortil er det skabt og sat ind i denne Verden? Verdens Herrer smører deres Struber med flydende Djævelsmøg, og Bønderne følger deres Eksempel. Saaledes leves der nu i Verden, og med det Liv mener de at skulle staa sig for Gud. Dersom en kristen kommer og bebrejder Verdens Børn den Slags Levned, saa bliver de vrede, skærer Tænder; de faar ikke Samvittighedsro, før det forundes dem at lave Pølser af de kristnes Blod. Men for at lave Pølser maa de hente Lys fra Himlen. Man kan forstaa, at med et saadant Levned følger Omsorg for Endetarmen. Naar de har dyrket vel hin Endetarmens Gud, gaar alle Tanker til det samme Sted.“

Der spores ofte noget genialt i denne Mands Evne til at kaste sig ud i Yderligheder, i hans forbløffende

Mangel paa sund Sans, i hans konsekvente Til sidesættelse af Smag og Anstandsfølelse; og man begriber, at en saadan Tordengud, der oftest bevægede sig ude i Periferier, som skar det vanvittige, maatte kunne paa-virke svage i Aanden til skæbnesvangre Forvildelser.

Saadanne udeblev heller ikke; og Stedet, hvor denne Religiositet slog ud i momentant Vanvid, blev karakteristisk nok en Egn, som Læstadius selv aldrig havde besøgt. Hvor han selv stod midt iblandt de vakte, skulde han nok forebygge Excesser.

Den By, Læstedianismen kom til at give sin herostratiske Berømmelse, var Kautokeino i det norske Finmarken.

For Resten havde Kautokeino allerede tidligere haft en lignende religiøs Vækkelse; det var hen mod Slutningen af det attende Aarhundrede. Man kaldte dem dengang for „Raabere“, fordi de rejste raabende omkring og opfordrede til Bod og Bedring.

Disse alt for nidkære kristne kunde komme i et saadant Oprør over denne Verdens Syndighed, at de kom til at ryste over hele Kroppen og sluttelig faldt hen i en sansesløs Besvimelse, under hvilken de fik mærkelige Syner og Varsler for Verdens nærforestaaende Undergang. Visse Tegn skulde vise sig, og da skulde den store Katastrofe indtræde.

„Svanen skulde blive sort som Kul, og Raven hvid som Sne. Rensdyrene skulde faa nye Horn midtvinters og blive saa vilde, at Folk ikke kunde passe dem. Saa skulde der ogsaa komme Dyrtid, Pest, Hunger og Krig,

og Krigen skulde saaledes medtage alt Mandkøn, at Kvinderne skulde slaas om de faa, der blev tilbage; ja til sidst skulde Mændene blive saa sjældne, at Kvinderne skulde kysse deres Fodtrin og fælde Taarer over dem.“

Men den daværende Præst, „haarde Hjorth“, en dygtig, men meget streng Mand, rejste omkring i Renbyerne og gennempryglede Raaberne, der ellers var skikkelige og stilsfærdige Folk, og fik saaledes disse voldsomt vakte til at gaa i sig selv.

Kautokeino-Bevægelsen i 1852 skulde imidlertid blive ganske anderledes ubændig i sine Udslag og føre til en formelig Rædselsperiode.

Bevægelsen var forberedt gennem flere Aar. Allerede i 1845 udsendte Læstadius „sine første Hunde, for at de kunde gø for de uomvendte i Kautokeino“. Da saaedes den første Udsæd, og Vækkelsen greb videre og dybere om sig, indtil Kulminationen i 1852.

I Foraaret 1851 tog de første offentlige Forstyrrelser deres Begyndelse. Der fandtes dengang ikke nogen fast Præst ved Stedet, og Præsten i Vadsö, Stockfleth, fik derfor straks af Biskoppen i Tromsø Anmodning om at rejse ned og berolige de forvildede.

Men al Fornuft hos Lapperne var allerede paa dette Stadium afløst af et tøjlesløst religiøst Vanvid. Man erklærede sig for at staa over den jordiske Øvrighed. Intet Menneske kunde dømmes Guds udvalgte; den vakte aandelige Genfødelse forklaredes videre saaledes, at intet for ham længer var Synd. Han maatte stjæle, uden at nogen kunde bebrejde ham det, og Hor blev et

virksomt Tegn paa hans Næste-Kærlighed. Præsten og alle Embedsmænd erklæredes for Djævelens Profeter, medens de aandeligt vakte selv fremstod som sande Præster og Øvrighed.

Kvinder rendte fra deres Mænd og lod sig udraabe som „Apostlenes Hustruer“, og gamle Mænd sammenkaldte Folket og lod sig tilbede som Kristi, Herre og Konge.

Man kappedes om at proklamere Aabenbaringer og Drømmesyn, og et forvirret Sammensurium af Profetier over Guds udvalgtes Forherligelse og Fordømmelsen af alle uomvendte tog deres sidste Rest af sund Sans.

En Skolemester gjorde sig til et saa voldsomt Herrens Redskab, at han maatte holdes bagbunden i flere Dage. Nøgen i guddommelig Herlighed og fraadende om Munden af hellig Iver kastede han sig vaandende om paa Gulvet og lod sig tilbede af sine forskræmte Børn.

Ingen kunde længere gaa naturligt hen ad en Vej; man skulde hoppe med samlede Ben, syngende og raabende for at forkynde Alverden, at man var under den store Naade som Guds udvalgte.

En skikkelig gammel Lap, som hed Rasmus Punski, blev engang overfaldet i en Skov af en arg Kælling, som hed Susanne; og da Punski nægtede at tilbede hende som Jomfru Marie, blev han afklædt, gennempryglet og efterladt halvdød, bunden til et Træ.

Naar unge Piger nægtede at bekende deres Synders Mangfoldighed, blev de uden Naade trukne ind i Telte

eller Huse, afklædt og tampede med frosne Birkeris paa den nøgne Krop i hele Forsamlingens Nærvær. Alle var grebne af den store Rabies.

Saaledes var Situationen, da Stockfleth kom til Kau-tokeino. Ved hans Ankomst rasede Bevægelsens Ledere paa tredje Døgn uden Søvn. Man havde gjort Indbrud hos Handelsmanden, og idet man passerede gennem alle Værelserne, havde man lyst Forbandelse over hele Huset. Handelsmandens Hustru havde man i Raseriet kastet sig over, og hun slap kun fra dem med en sønderflænget Kjole.

Hos Helland findes der følgende Skildring af Stockfleths første Besøg i det Hus, hvor Herrens udvalgte holdt til; Stockfleth havde søgt dem alene, kun bevæbnet med en god, tyk Stok :

„To eller tre, deraf et Fruentimmer, stod og løftede Armene op og ned med stærke Bevægelser, bandende og udfordrende Gud. Han løftede Stokken og slog til. Rundt om paa Gulvet rejste man sig og gav sig yderligere til at huje og bande. Nogle var saa hæse, at de ikke kunde give nogen Lyd fra sig. Alle vendte sig nu mod Stockfleth med Ansigterne fordrejede af Raseri; han blev roligt ved med at slaa, men ingen gjorde Mine til at falde over ham. Kirkeværgen laa i en Seng og forlangte, at man skulde tilbede ham. Et Barn paa en halv Snes Aar opførte sig ganske som de andre, dansende, hoppende, bandende. Da Stockfleth vilde gaa, gik en midaldrende Lap ham i Møde fra Gangen med halvt lukkede Øjne, foregivende, at han just havde et Syn.

Stockfleth gav ham i forbigaaende to dygtige Ørefligner.“

Præstens tunge Kæp holdt naturligvis til en Begyndelse de hellige noget i Ave. Men da de Skarer, der daglig søgte ham med deres Forbandelser og Trusler, stadig voksede, fandt han det rigtigst at skikke Bud til Alten efter et Par stærke Politibetjente. Ligeledes blev Stedets lappiske Lensmand, der havde sluttet sig til de vakte, erstattet med en Nordmand. Det skulde snart vise sig, at Sikkerhedsforanstaltningerne var vel beføjede.

Rasmus Spein var en 25—26aarig Lap, som allerede paa dette Tidspunkt gentagne Gange havde gjort sig bemærket ved sine vilde Udskejelser. Han gav sig nu under en Gudstjeneste en saadan Rolle, at man saa sig nødsaget til at sende ham til Tugthuset i Kristiania.

Stockfleth stod for Alteret og skulde messe, da han mærkede, at nogen sneg sig bag om ham; og inden han kunde forhindre det, stod Rasmus Spein paa Prædikestolen.

Blussende af Ophidselse, med fanatisk brændende Øjne raabte nu den unge med tordnende Stemme ud over Menigheden:

„Forbandet være Præsten Stockfleth! Bort med alle saadanne Præster som ham! Omvender eder! Det er Aanden, som taler igennem mig; jeg er Vejen til Salighed; jeg er Herrernes Herre og Kongernes Konge, og jeg skal komme igen i Himlens Skyer og holde Dom!“

Længere kom han ikke og lod sig uden Modstand føre ned fra Prædikestolen. Men da to Politibetjente nu mødte op for at føre ham ud af Kirken, opstod der en frygtelig Tumult. De hellige kastede sig over Betjentene og Præsten og rev Rasmus fra dem, og et vildt Haandgemæng var ved at opstaa, da der atter hørtes en overdøvende Stemme i Kirken :

„Dette er Satans Tjenere, der lægger Haand paa den retfærdige!“

Stemmen kom fra en af de hellige, og der blev et Øjeblik dødsstille.

Men nu sprang Rasmus Spein op paa en af Kirkestolene og skreg ud over de vakte, der var blege af Opvildelse :

„Lapper, omvender eder! Præsten Stockfleth er en Djævel, og alle Præster er Djæвле. Vender eder bort fra ham! Vender eder bort fra Mørket! Vender eder bort fra Satan! Jeg er helliggjort ved Aanden, og i Aandens Medfør fordømmer jeg alle uomvendte til Helvedes Afgrund. Jeg er Vejen til Saligheden! Jeg har Nøgen til Himlen og Helvede! Den, som ikke tror paa mig, skal aldrig komme til Salighed! Jeg er større end Gud! Og du, Helvedes Præst, bøj Knæ og bed!“

Her blev Kirkedøren voldsomt revet op; det var den 20aarige, smukke Lars Hätta, der kom sin Ven og Herre til Hjælp. Og idet han slog sig Vej gennem Mængden, raabte han af al Kraft :

„I har gjort min Faders Hus til en Røverkule!“

Hele Kirken genlød nu af Skrig; man kastede sig

over hinanden med Næveslag. De mindre hellige Lapper hjalp Betjentene og Præsten, og saaledes lykkedes det endelig at faa ført Rasmus Spein til Arresten.

Dette skete i November 1851; og Stockfleth, som nu indsaa, at der maatte tages alvorligt fat, sendte Bud efter Biskop og Amtmand. I Februar holdtes der Forhør, og 22 Personer blev idømt større eller mindre Straffe.

Forgæves havde den norske Biskop henvendt sig til Læstadius, hvis Autoritet Kautokeinoboerne stadig paa-beraabte sig, for at bevæge denne til at sende de hellige Ledere en skriftlig Misbilligelse af deres Færd; Læstadius svarede nærmest med en Kritik af de norske Embedsmænds Opførsel, og han gjorde intet for at standse Bevægelsen, skønt det vilde have været ham en let Sag selv at foretage en Rejse til Kautokeino.

Imidlertid syntes de genstridige at falde noget til Ro; og da Kautokeino nu fik sin egen Præst, rejste Stockfleth tilbage til Vadsö.

Hele Foraaret og Sommeren var der nu Ro over alle. Men ud paa Efteraaret, da de straffede vendte tilbage, kom der nyt Liv i Gemytterne.

Aslak Häтта, der havde fattet et brændende Nag til Handelsmand Ruth, svor paa, „at den røde Hane skulde komme til at gale over hans Hus“; og han lovede Død baade over Ruth og Lensmand Bucht, som man ansaa for selve Djævelens Redskab. Det proklameredes, at det ikke var nogen Synd at dræbe de ubodfærdige og vantro.

Vanviddet greb om sig. De hellige kørte paa Besøg til de forskellige Renbyer og afklædte og afbankede med Birkeris alle dem, der ikke vilde slutte sig til dem.

Det var atter i November, at Hovedslaget forberedtes; og saadan skyndte man sig med Forberedelserne, at Katastrofen virkelig kom ganske bag paa de ulykkelige.

Tidligt en Morgen begav man sig i stort Følge til Kautokeino, kørende med Ren; bagest i Rækken kom Aslak, „Lappernes Herre og Konge“, bevæbnet med en umaadelig Kølle, rede til øjeblikkelig at kaste sig over den i Troppen, der gjorde Mine til at desertere forinden Afgørelsen. Man medførte en stor Slæde, udelukkende fyldt med Birkeris, som flittigt benyttedes undervejs, hvor man traf Folk.

Endelig stod man da i Byen, rede til Overfaldet. Aslak Hätta førte an.

Uden for Købmandens Hus traf man baade Lensmand og Handelsmand.

„Nu skal du dø, du Djævelens Haandlanger!“ skreg Aslak og styrtede ind paa Bucht, der fik et saadant Slag med Køllen i Hovedet, at han segnede om.

„Død over Djævelen!“ brølte Aslak i afsindigt Raseri. „Hævn, Hævn over Guds Fjender!“

Og han kastede sig hoverende over Lensmanden og afbed hans Næse.

Ruth, der vilde springe til Hjælp, blev ligeledes strakt til Jorden af et Kølleslag, og Kvinderne kastede sig hylende over ham og tildelte ham saa mange Knivstik, at han hurtigt døde.

Lensmanden var mere sejlivet. Med Blodet strømmende ud af Næsen var han atter sprunget op til Forsvar; men da han var ubevæbnet, fik de ham snart igen bedøvet med Kølleslag. For en Sikkerheds Skyld jog nu en af Kvinderne en Langkniv ind i Armhulen paa ham lige til Skaftet, dog uden at ramme Hjertet.

Da man nu ansaa dem begge for døde, styrtede hele Skaren ind i Huset; Handelsmandens Kone var imidlertid flygtet op i Præstegaarden.

Atter kom den store og stærke Lensmand Bucht til Bevidsthed, og ved overmenneskelig Anstrengelse lykkedes det ham at slæbe sig op paa et Loft, hvor han laa siddende Døren og krøb i en Seng.

Men hans Blodspor i Sneen forraadte ham; snart fandt man op til ham og sprængte Døren. En Lap holdt nu en af de store Knive, som anvendes til Renslagting, for Brystet af ham, medens en anden greb et Stykke Ved og slog til, saa Kniven gik lige igennem Manden. Saa endelig drog Lensmanden det sidste Suk.

Da man nu havde plyndret Handelsboden for alt, hvad man gad eje, tændte man Gaarden i Brand, og derpaa stormede man Præstegaarden. Præsten, som gik dem i Møde for at forsvare Kvinderne, blev øjeblikkelig overmandet og bundet, og under Raabene: „Der kan du se, hvorledes de ubodfærdige brænder i Helvede! Nu er Guds Vredes Dag kommen!“, slæbte man ham under ubarmhjertige Mishandlinger frem, for at han skulde se Branden.

Kvinderne bandt man ikke, men man nøjedes med at

slaa dem saaledes med Ris, at de var blodige og ophovede over hele Kroppen.

Just som Situationen saa meget haabløs ud for de overlevende, der ikke anede, hvad Øjeblik de kunde falde for et Lune af Bødlerne, — kom Hjælpen aldeles uventet.

En Lap, som ikke hørte til de udvalgte, var straks efter Mordene løbet til en Naboby og kom nu tilbage med 16 Mænd og 3 Kvinder, der bevæbnede med Køller og enkelte Bøsser anførtes af den stærke Skolemester Klement Gundersen.

Skønt de hellige var meget overlegne i Tal og rykkede frem under frække Forbandelser og Eder, blev de dog snart overmandede, bagbundne og spærrede inde i Præstens Lade. Saa snart der yderligere kom Forstærkning, sendtes de videre til Arresten i Alten.

I den paafølgende Retssag dømtes 33 Personer for Mord, Mordbrand, Vold paa Personer og Gods; af disse dømtes 5 til Døden, 8 til livsvarigt Tugthus.

Dødsstraffen blev dog kun eksekveret paa to, nemlig Mons Somvy og Aslak Hätta, der halshuggedes i Alten 1854, uden dog at nogen af dem vilde indrømme, at de havde forbrudt sig.

Hele denne ulykkelige Vækkelsesperiode slog efter sin sørgelige Udgang Kautokeinoboerne med en saadan Skræk, at denne By nu er en af de faa, hvor den meget udbredte Læstedianisme ikke har haft nogen Jordbund.

Læstedianismen i vore Dage har Tilhængere i de nordlige Egne af Sverige, Norge og Finland, mest dog

blandt Lapper og Finner; i Amerika findes der nu ogsaa et Par læstedienske Menigheder.

Man maa indrømme, at Læstadius's Lære har ført umaadelig meget godt med sig. Ingen Læstedianer drikker eller ryger, og de er som oftest flittige og stræbsomme Folk, der foregaar deres Landsmænd med et godt Eksempel. Men samtidig maa det fastslaaes, at der følger megen usmagelig Selvgodhed og Dømmesygdom med denne Lære, der ofte frister til Selvforherligelse og altid vil friste til Overdrivelse.

Vore Dages ivrigste og mest fanatiske Læstedianere findes vistnok blandt Lapperne i det nordlige Norge. I en Lapby som Karasjok ender Bønnemøderne endnu den Dag i Dag ofte i det vildeste Hysteri; men samtidig maa jeg indrømme, at jeg aldrig har været blandt Smaakaarsfolk, der har haft deres Gaarde og øvrige Kram i en saa mønsterværdig Orden, som disse Karasjokboere.

Ved Juletid holdes her i et særligt Bedehus af tilreisende Prædikanter Møder, der kan strække sig fra Klokken 3 om Eftermiddagen til 3 Nat; og Menigheden befinder sig mod Slutningen i en saadan Tilstand af Ophidselse, at de springer op paa Bænkene og dansende, leende, syngende omfavner og kysser hverandre. Disse Bodsmøder holdes daglig en hel Maaned igennem.

En stor Fare ved Læstedianismen er forstaaeligt ogsaa den alt for overdrevne Dyrkelse af Prædikanten; og der er mange, som gaar saa vidt, at de ikke mener, at Salighed kan opnaas uden Skriftemaal for en Prædi-

kant og dennes Syndsforladelse. Den hellige Skrift selv og Bønnen til Gud bliver i og for sig noget ganske underordnet.

Under Præstens Gudstjeneste i Kirken hører voldsomme Forstyrrelser til Dagens Orden. En greben Kvinde kan give sig saadan til at le af Glæde over Naaden, at Præstens Ord ganske overdøves. Latter er Glæde, og kun den, som har Fred med sin Samvittighed, kan være glad. Derfor er Latteren for Læstedianerne noget ungdommeligt, og ikke sjælden ser man Koner gaa fra Bænk til Bænk for under de besynderligste Gebærder at faa Menigheden til at briste i Latter.

Ejendommeligt er det ogsaa at se en hel Menighed komme syngende og dansende ud af Kirken for at spredes over Landevejene i store Flokke.

Jeg har ikke selv paa mine Rejser truffet nogen af de store læstedienske Profeter og skal derfor slutte Skildringen af denne mærkelige Bevægelse med at gengive en Beretning fra Professor Helland, som skyldes Matti Aikio fra Karasjok :

Broder Karjalainen fra Finland skulde tale i en lille By i Porsangerfjorden. Den store Finnestue med lavt Loft og smaa Vinduesruder var pakkfuld. Folk sad tavse, de fleste fyldt af en kildrende Angst for den Rædselsnydelse, som nu skulde beredes dem. Lampens matte Skær øgede Karjalainen's Ansigts dystre Bleghed, idet han lod sine umaadelig stærke, sorte Øjne glide sagte over Forsamlingen, sikker paa at kunne lamme enhver, som ikke med raffineret Modstandskraft var forberedt paa at møde dem.

Da der endelig var indtraadt en fuldstændig Tavshed, rejste han sig op, mager og mørk og stor, foldede Hænderne sammen og lukkede Øjnene. Der fulgte en sælsom Pavse. Saa begyndte han ganske sagte: „Vor Fader, du, som er i Himlene!“

Ordene hørtes som fjerne, dybe Havskvulp, Stavelserne tonede, sukkede, ramlede sagte men tungt mod hinanden, bad i vanvittig Inderlighed, i hjælpeløs Hengivelse, i forsagt Ydmyghed! Og da han saa med en gripende vemodig og blød Tonestigning, der skælvende hang fast i det sitrende Hjerte, bad den femte Bøn: „Og forlad os vor Skyld“, da brast Kvinderne ud i Hulken, uden Forfærdelsens Smerte, men opløst i en ubestemmelig Hengivelse. Bølgen fra Karjalainen's mægtige Sjæl forplantede sig ud over Tilhørerne og skyllede kildrende koldt over deres Nerver.

Karjalainen istemte en Salme, velstemte Sjæle faldt ind, og Sangen steg op, et bredt skælvende Sus i Moll fra Hjerter ved Genfødelsens Opstandelse. Rædselsfulde var de Ord, der som i Havsnød vred sig op fra Karjalainen's Bryst, da han begyndte at tale. Tilhørerne hulkede og skar Ansigter. Vanvittige Øjne stirrede hjælpeløse omkring.

Karjalainen gjorde en Pavse. Hans Ansigt begyndte lidt efter lidt at forklares. Med en berusende Glæde, med et Tonefald, der var dugget af et overvældet Hjerte, læser han op af Bibelen: „Thi Lammet, som er i Tronens Midte, skal vogte dem og lede dem til Livsens Vandkilder, og Gud skal aftørre hver Taare i deres Øjne.“

Han smilte, han lo. Tilhørerne smilte, lo, formelig brast i Latter. Nogle sprang op, hoppede og dansede i vanvittig Glæde, rev Stolene over Ende og laa glædes-hylende i hinandens Arme, Kvinder og Mænd i en lurvet Masse.

En fed ung Kone sprællede som en, der danser Hal-ling; hendes Bukser gled ned over Knæene. Hendes Mand rykkede hende i Koften: „Træk Bukserne op!“ Men hun sansede ingenting. De troende sendte hinanden skinnende Smil: Ogsaa David dansede nøgen foran Herrens Alter.

Da de dansende lidt efter lidt blev udmattede og laa bedøvede rundt om som i en Rus, rejste Stedets Leder sig op og sagde: „Lader os bekende vore Synder!“

Den fede Kone vaagnede pludselig op, tog et raskt Tag i sine Bukser og diskede op med et Synderegister. De troende saa smilende paa hinanden med et næsten haanligt: „Var det ogsaa noget!“, og saa sagde de i Kor: „Vor Søsters Synder skal være hjerteligt tilgivne!“

Og efter som de mange betyngede Samvittigheder lettedes, saa man i Øjeblikket kunde siges at være helt uden Synd, begyndte Humøret at stige, og man fik Pi-berne frem, fyldte dem med Tobak og gav sig til at ryge, alt mens man drøftede Spørgsmaal om Heste og Rener og snakkede fortroligt om Vorherre. — — —

KONFIRMATIONS-DAGE

Døren til Præstens store, hyggelige Studereværelse var i stadig Bevægelse. Uden Banking blev den kejtet revet op, og ind smøg sig smaa, pelsklædte Skabninger, der storgloende blev staaende midt i de indstrømmende Kuldeskyer, uden et Øjeblik at bekymre sig om at lukke efter sig.

„Luk Døren!“ gentog Præsten mekanisk for hver Gang uden at løfte Øjnene fra Kirkebogen, og stiltfærdigt og varsomt skubbedes Døren til.

De indtrædende blev staaende langt tilbage uden at mæle et Ord, og først efter gentagne Opfordringer tog de Plads paa en af de fremsatte Stole. Enkelte rejste sig op igen, mønstrede Stolen, løftede den lidt op i Benene som for at overbevise sig om, at den virkelig kunde bære dem, og satte sig saa tavse ned igen, synligt generede af en for dem ganske usædvanlig Hvilestilling. Thi alle sad de yderst ude paa Stolekanten med krummet Ryg og stive, fremstrakte Ben og saa ganske

afsjælede ud, med Sveden strømmende ned over Anlængst var udbrændt, og sendte med korte Mellelrum, som for at adspredde sig, en flyvende Spytklad ned over deres brede Renskindspjækser; de vidste, at de ikke maatte spytte paa Gulvet.

For hver, som gik, rykkede en ny frem til den store, ærværdige Kirkebog, og Præsten hilste dem med smilende Venlighed, baade til Velkomst og til Afsked med et Favntag.

Det var Lapper, som kom for at lade sig indskrive til Nadveren i Anledning af den store Konfirmation.

* * *

For et halvhundrede Aar siden var det de store Lapmarkeder, der samlede Folk fra alle Kanter deroppe. Nu lever disse kun som løsslupne Ungdomsminder i gamle Menneskers Hukommelse. Markederne har tabt deres Betydning. Den asketiske Læstedianisme har lyst Brændevinsorgierne i Band, og de forbedrede Kommunikationsmidler har gjort Masseafsætning og Masseindkøb unødvendige.

Og Lapperne mistede deres kaade, ugelange „Nationalfest“. Men disse Vildmarksbørn føler Trang til at bryde deres Ensomhed et Par Gange om Aaret; de maa have noget at glæde sig til, noget at snakke om, naar Dagene kortes, og Aftnerne bliver dem for lange.

Markedskalasen maatte erstattes af noget nyt, og man valgte sig Konfirmationsdagene.

Forberedelserne har man en egen Evne til at trække i Langdrag. Nye Festdragter sys, og gamle gøres i Stand; Sølvsmykkerne tages frem og pudses, og har man selv en Søn eller Datter blandt Konfirmanderne og holder de gamle Traditioner i Ære, gør man sig maaske oven i Købet en lang og besværlig Købstadstur for at købe nye Smykker. Overalt hvor man kommer frem, hører man Tale om Konfirmationen. Man faar at vide, at den og den har et Barn, som skal konfirmeres, og at Konfirmanderne i Aar bliver saa og saa mange; at en stakels Nila eller Marie faar Lov at vente til næste Aar paa Grund af bristende Evner, og at den ældste i Flokken denne Gang kun er 25 Aar.

Man vil kunne forstaa, at Aldrene i disse Egne maa blive ret varierende. Præsten fortalte mig saaledes, at hans ældste Konfirmand det foregaaende Aar havde været en Gubbe paa 51. Det giver et lille Begreb om Ødemarkernes Udstrækning og Lappernes isolerede Tilværelse: En skønne Dag finder man tilfældigvis en Mand, som er over de halvtreds, og som aldrig er bleven konfirmeret. Et saadant Tilfælde hører naturligvis til de mere usædvanlige, men vækker dog ingen Opsigt. At adskillige samtidig tager deres „Militærøvelser“, er derimod meget almindeligt. Rimeligvis sker sligt heller ikke uden Beregning; thi de praktiske Lapper, som har svært ved at undvære deres Børn for Renpasningens Skyld, udsætter maaske ofte Konfirmationen til Eksercitsalderen for at slaa to Fluer med eet Smæk, især naar de bor i en mere afsides liggende Tragt.

Forberedelserne hos Præsten tages forøvrigt med stor Alvor, i hvert Fald naar det lakker mod Afgørelsen. Overalt hvor man i Kirkebyerne kommer ind hos Nybyggere eller i Kroer, hvor Lapbørn er indakkorderede, finder man Ungdommen samlet om den lysende Arne med Bibelhistorier, Salmebøger og Katekismer i Skødet. Og de læser højt i Munden paa hinanden, en i Bibelhistorien, en anden i sin Katekismus, saa hele Rummet bliver et syngende, summende Virvar, hvor de ti Bud, de gamle Patriarker, de store og de smaa Profeter væltes om imellem hinanden. Den ene hæver Stemmen for at overdøve sin Sidemand, medens en Sinke vælter lange Skriftsteder ud af sig for at naa samme Sideantal som Kammeraten foran, der læser samme Bog. — Men de gamle ser paa dem og smiler hovedrystende og tilfredse over Ungdommens store Religionsiver!

Saadan var det ikke i deres Tid.

Det er i Virkeligheden heller ikke saa længe siden, at Lapper i en snæver Vending, under et eller andet kritisk Tilfælde, bejlede til deres gamle Guders Gunst. Det fortalte mig saaledes, at en Del Lapper for nogle Aar siden bragte deres Afgudsbillede et Offer for at blive af med en ondartet Renpest. Men da Sygdommen ikke desto mindre vedblev at hærge Flokken, brændte man under stor Ophidselse den afmægtige Guddom.

Civilisationen har jo til Held for den ejendommelige lappiske Kultur en Del Vanskeligheder at overvinde. Og selv min Ven Swonni, der dog var en ualmindelig in-

telligent og oplyst Fjældmand, havde sine egne hemmelighedsfulde Anskuelser om Ting og Sager, „som Svenskerne aldeles ikke havde Rede paa“.

Dagen før en Konfirmation er alle Sognets Lapper samlede i Kirkebyen, baade de, der har Børn, som skal konfirmeres, og de, der blot kommer for at træffe Venner og Frændes. Og disse sidste er naturligvis altid i Flertal.

Under denne Tid faar man Indtrykket af, at der hersker det bedste Forhold mellem Lapper og Nybyggere. Alle Huse er overfyldte, thi Nybyggeren stiller gæstfrit sit Gulv til de fremmedes Disposition for Nætterne. Og kigger man saa en Aften ind gennem Ruderne til dem, skimter man i Halvmørket overalt paa Gulvet sammenrullede Skikkelser. Flygtigt set ligner de en Bunke op-hobede Renhuder; men kigger man nøjere efter, opdager man lidt efter lidt — en Næse, der stikker frem, — en Mund, der aabner sig for en Rad stærke, gule Tænder, — brogede Baand og Sølvsmykker; og kan man saa, uden at komme til at knirke alt for meget i den skrigende Frostsne, faa Øret anbragt tæt op mod Rudeglas-set, fortæller en summende Snorke, at de derinde har et godt Sovhjerter. De ligger der i fuld Paaklædning, Renlighedshensyn bliver ikke overdrevne. Aldrig saa jeg nogen Lap vadske sig, men dog gjorde de ikke noget urent og snavset Indtryk; deres Hud har saadan en praktisk, mørkbrændt Farve!

Og hygiejniske Hensyn kender man ikke til. En Pels, der trækkes paa, bliver siddende paa Kroppen Vinteren

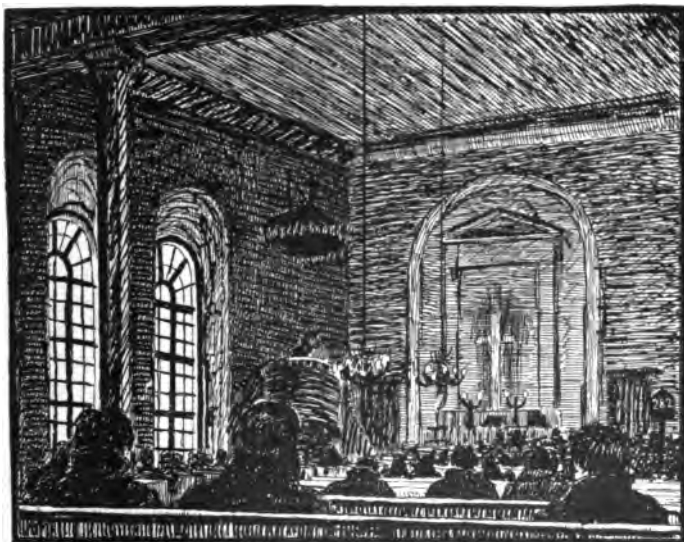
over, saa længe den kan holde sammen. Lugtesansen er ikke saa følsom, at man behøver at tage Hensyn til fjorgammel Sved og Uddunstninger.

Ganske tidligt paa Morgenen begynder Folkevandringen. Toilettet kræver ingen Tid; det er fuldbragt, naar man bare faar gnedet Søvnens af Øjnene. Flokkevis vandrer man snadrende og leende fra Hus til Hus, og Skarren vokser for hver Visit. Deres Ansigter straalere, og de kappes om Latteren og Underholdningen. Intet Under heller! De har jo drømt om disse Par Dage Maaneder igennem. Og Tiden maa bruges vel, for Oplevelserne skal jo give Stof til Samtaler og Lattersalver i al den Tid, inden Sommeropholdet ved de norske Fjorbyer bringer dem nye Æventyr.

Intet Sted er saa bestormet som Præstegaarden. Alle skal de naturligtvis til Alters, og saa følges de ad derop for at blive indskrevne. Men dette forhindrer jo ikke, at de ogsaa kan have andre Sager paa Samvittigheden. En yngre Moder med et aabent Solskinsansigt kommer slæbende med et Par strittende Poder for at faa baade sin og Børnenes Fødselsdag opgivet. Og en gammel hvidhaaret Nomadættling forklarer Præsten med generte Lader, at han skulde være ham meget taknemlig, om han kunde faa opgivet sin Alder; han føler sig gammel nu, og Hukommelsen har svigtet; der er gaet Kludder i Regnskabet. Og den store, ærværdige Kirkebog, som de betragter med største Pietet, løser alle Gaader for dem.

Først ude i Køkkenet hos Præstefruen tør de op. Her

mellem Gryder og Kaffekedler og Madlugt bliver de sig selv igen. Det er ikke længer hellig Grund, de træder paa. Og de placerer sig rundt omkring paa Gulvet og lader sig fylde med Kaffe af den elskværdige Værtinde. En efter en lister de saa Piberne frem af Lommerne, og i Løbet af kort Tid staar Køkkenet i Røg.

Og siden, naar de gaar, omfavner de Præstefruen, overvældede af Glæde over hendes Gæstfrihed.

Den ene Flok gaar, og en anden kommer. Hele Dagen igennem flammer en lystig Ild i Ovnen, og en stadig kogende Kedel udøser til Overflod den sorte Drik, som er deres uskyldige Lidenskab.

Det hænder næsten aldrig, at nogen drikker sig fuld. Overalt hersker den mest harmløse Stemning, der med

en ganske egen Virkning giver de brogede Folkelivsbilleder sit muntre, barnligt løsslupne Præg.

* * *

Det var en klar og stille Frostdag. Himlen stod lys og let over Skov og Fjæld, og Sneen kunde bære overalt. Slæder kom susende og bjældende gennem Byen og gjorde Holdt uden for Kroen. Ellers var der mod Sædvane stille og mennesketomt overalt, og det hele virkede underlig hemmelighedsfuldt, naar de mange fraspændte Slæder og Pulke rundt om ved Husene røbede, at der maatte være fuldt med Gæster overalt i Byen.

Kirkeklokken gav sig til at ringe; og det var saa stille i Luften, at man bildte sig ind med Øjnene at fange de Lydbølger, der smeldede ud fra Klokketaarnet og lagde sig som Sang over den lille Kirkeby, der laa halvt skjult i Sne og Is.

Dørene rundt om sprang op, og festklædte Mennesker spredte sig ud over Snemarkerne. De kom fra alle Kanter og løb sammen ude paa den brede, nedtraadte Vej, der førte op gennem Byen. Den sorte, bølgende Strøm bugtede sig op mod den lille, venlige Kirke, der syntes at suge dem til sig. Kirkedørene sloges op, Orgeltoner blandede sig i Klokkesangen, og hele Menneskehavet forsvandt ind i Kirken. Det var som et Jættegab, der aabnede sig og slugte et ringe Menneskeoffer, som bragtes det.

Præsten skred langsomt og værdigt ud fra Præste-

gaarden, og da ogsaa han var bleven borte i Kirkedøren, tav Klokken i Taarnet, og alt blev tyst og stille igen.

Paasken og den store Konfirmation var kimet ind over den lille fattige Lapmarksby ...

Kirken var propfuld. Andægtige og henfaldne sad de gamle under hele den lange Handling; stive og ubevægelige stod Konfirmanderne plantede i Gulvet, saa længe Overhøringen stod paa; deres Ansigter forraadte ikke et Øjeblik, at der var Liv i dem. Præsten gik talende og spørgende fra Stol til Stol og fik dem skiftevis til at glimre med et Skybrud af Skriftsteder, der kom fremvæltende med en saa uimodstaaelig Kraft, at de formelig kom til at snappe efter Vejret deraf.

Men under alt dette havde der hersket en alt andet end andægtig Stemning nede i den modsatte Ende af Kirken; thi der havde man anvist Smaabørnene deres Tumbleplads. De opfattede sikkert hele Gudstjenesten som en pragtfuld Festforestilling, som de ganske ufortjent havde faaet Lov at agere i. Og de stillede sig derfor ganske uforstaaende over for den Alvor, der pludselig havde bemægtiget sig deres Forældre.

Henne under Trappen, som førte op til Orgelet, havde de indhegnet sig en hel lille Fæstning af Fodstykker, de havde slæbt frem fra Stolene. Med korte Mellemrum opstod der iblandt dem den vildeste Uenighed, der gav sig Luft i lystige Krigsscener og Hyl; fortvivlede Mødre kom da farende frem og trakterede dem med saa velrettede og tungt klaskende Kindheste, at de ganske glemte at skrike.

Jeg sad langt tilbage i Kirken, og da jeg ikke forstod de Ord, der holdt Menighedens Andagt fangen, kunde jeg med god Samvittighed samle al min Opmærksomhed paa Børnene.

Som de laa der paa Gulvet og kravlede om i deres lodne, struttende Renskindsbukser, lignede de en Flok dunede Fugleunger, der lige havde sprængt deres Æggeskal. Snart søgte de at klatre op ad Stoleryggen, tabte Ligevægten, fægtede et Øjeblik i Luften med Arme og Ben og dumpede om paa Gulvet, saa deres Nakker klaskede mod Stenene. Nye Grædeanfald med paafølgende Afstrafningsscener og eventuel Udvisning af Kirken.

Nu og da dukkede ogsaa et lille snavset Hoved frem mellem Benene paa mig og søgte med de kosteligste Miner at faa mig draget med ind i Legen, indtil min udeltagende Holdning atter drev det hen til Kammeraterne.

En lille munter Episode maatte dog forlede et Par andægtige Forældre til at smile. En sortsmudset Gut paa 4--5 Aar havde væltet en yngre Medborger i Gulvet og trillede ham nu som en gemen Tøjbyldt op gennem Midtergangen; men før man endnu kunde faa ham fat, gjorde han omkring og trillede med en triumferende Mine sit skrigende Legetøj tilbage til Trappen igen.

Først da Orgeltonerne oppe fra Pulpituret atter samlede al Opmærksomhed om sig, faldt der Ro over det muntre Smaafolk.

Men sikkert var jeg den eneste i hele Menigheden, som havde ofret det min Opmærksomhed; thi slige Scener hører til i en Lapkirke, lige saa sikkert som Præ-

stens Prædiken. Og da jeg efter Gudstjenesten over for Præsten udtalte min Forbavselse over, at han kunde holde sine Tanker samlede under et saadant Børneskraal, svarede han smilende, at han knap havde lagt Mærke dertil. Slige Sager maa en Lappræst vænne sig til; thi da alle paa en saadan Højtidsdag vil med i Kirken, kan man ikke efterlade Smaabørnene hjemme.

Da jeg gik ud, kunde jeg ikke dy mig for at kigge lidt nærmere paa Børnenes Krog. Inde mellem Skamlerne, der laa stablede op mellem hverandre, søgte en bred Pøl at bane sig Vej udefter. Og da jeg spurgte Præsten, hvordan Sne kunde smelte i en saadan Hundekulde, lo han højt af min Naivitet.

* * *

Det var Dagen efter. Konfirmanderne havde været til Chokoladegilde i Præstegaarden, og hele Huset havde været overfyldt af Helligdagsgæster. Nu var der tomt igen i Stuerne, og en stille Ordknaphed havde afløst den megen Feststemning. Præsten havde lagt sig til Hvile paa Sofaen, og Præstefruen havde fundet et gammelt Familiealbum frem, som jeg gennembladede i Halvmørket ved Kaminilden, da en hul Hoste pludselig lod sig høre midt i Stuen. Vi havde slet ikke lagt Mærke til, at Døren var gledet op, og først nu fik vi Øje paa en sammenkrøben Skikkelse, der vuggede frem og tilbage midt ude paa Gulvet. Det var en gammel Mand. Han hostede igen og anstrengte sig for at stamme nogle Ord frem, der gled bort i en hæs Mumlen.

Præsten rejste sig op og gik hen til ham, og den gamle strakte et Par skælvende Arme ud for at hilse ham med det sædvanlige Favntag; det var enøjede Jon fra Karesuando, som havde vovet sig ud paa den lange, besværlige Rejse til Vitangi for at tage Del i Konfirmationsdagens Glæder. Og nu vilde han have sin Præsts Velsignelse med sig hjem.

Enøjede Jon havde sin egen Livshistorie, og Folk vidste at berette mange mærkelige Ting om ham. Alle kendte ham deroppe, og jeg havde hørt en Del om ham gennem Swonni. Han havde engang været en temmelig velhavende Lap med en Renflok, der talte flere Hundrede; men da han ikke var kommen til Velstand paa ærlig Maade, gik det ham ogsaa ilde, som Swonni udtrykte sig. Renpesten havde angrebet hans Hjord, og de faa, der levedes, havde Graaben haft et ualmindelig godt Øje til. Da Jon nu imidlertid skulde søge at erstatte sine Tab, gjorde han det paa en saa aabenlys Maade, at han blev nappet og puttet i „Hægten“ for Rentyveri. Siden var han draget Syd paa og havde dernede tjent til sit Ophold ved at røgte Bøndernes Kreaturer. Saa ofte han fik sparet nogle „Slanter“ sammen, gjorde han sig usynlig og viste sig først igen, naar han ikke havde mere til Brændevin. I Drukkenskab havde han engang yppet Klammeri med en Nybygger og faaet sit ene Øje slaet ud.

Men man vidste værre Ting om Jon. Han kunde „slaa Folk med Gan“, og derfor var det, man var bange for ham. En Sommer, da han føjtede om paa „Norske-

kysten“, havde han engang bedt en Fisker om at skrive sig en Tiggerseddel, da Folk ikke forstod ham. Men Fiskeren havde spillet Jon et fælt Puds, som kom ham dyrt at staa.

Da Lappen vandrede ud for at paakalde Godtfolks Barmhertighed, fandt han kun grove Ukvemsord og tørre Klø i Stedet for Mad og Smaaskillinger. Saa anede han omsider Uraad, og da han ikke selv kunde læse, henvendte han sig til en Købmand for at faa de uheldsvangre Runer tydede. De oplyste i al Korthed om, at Jon var en berygtet Tyveknægt, som Folk skulde tage sig i Agt for!

Enøjede Jon svor en Ed paa, at han nok skulde vide at skaffe sig Hævn, og vandrede ned til Fiskeren.

Med en Baadshage knuste han Husets Vinduer og raabte rasende ind til den forskrækkede Fisker, „at han skulde faa Men for denne Sag baade paa Hænder og Fødder“! Folk stimlede sammen; Jon blev overmandet, bagbunden og kastet ned i en Fembøring, der næste Morgen skulde sejle til Tromsø. Paa en eller anden ubegribelig Maade lykkedes det ham dog at undslippe i Løbet af Natten. Men hans Forbandelse gik i Opfyldelse. Fiskeren svævede i et helt Aar mellem Liv og Død, og hans Arme og Ben flød med Blod og Materie af store Bylder, der gennem Lappens Trolderer pludselig slog ud.

Efter den Bedrift var Jon en frygtet Mand overalt, og alle gav ham, hvad han begærede; thi man vidste, at det ikke var godt at gøre sig Uvenner med enøjede Jon.

Nu var han bleven gammel og gudsfrygtig og levede i Fred og Forstaaelse med sine Medmennesker. Paaske-dag havde han været til Alters som alt andet Kristen-folk og var nu nede for at tage Afsked med sin Præst. Han var bleven trakteret med god Mad og Kaffe, og da

han rejste sig for at gaa, randt store, mørke Taarer ned fra hans ene Øje.

„Ja, Pastorn,“ sagde han, „nu faar man berede sig paa den lange Rejse didop. Det gaar saa ryselig fort her i Livet, — aja, ja! — saa fort, Pastorn, at en ikke faar Tid til at angre og fortryde alt det onde, en har bedrevet! — Guds Fred i Huset! Adjø!“

Gennem Ruden saa man ham stavre langsomt ud over Sneen paa sine stive, magre Ben. Et Stykke uden for Præstegaarden satte han sig i en Snedrive og saa sig om; da han ingen bemærkede, vrikkede han forsigtigt

frem fra Brystet en velfyldt Brændevinsdunk, som han satte for Munden og tømte til sidste Draabe; saa rejste han sig og gik med vaklende Skridt ned mod Kroen.

Enøjede Jon var endnu ikke mæt af Dage, — og til Konfirmation og Nadvere kom han jo kun een Gang om Aaret.

Rundt om i hele Nybygget fejredes Afskedsfest. Det var, som om Husene stod i Brand; de flammende Arnebaal kastede deres Lys gennem de smaa, isblomstrede Ruder og favnede Sneen i deres skælvende Skær.

FORAAR

Den strengeste Tid af Vinteren var forbi, og Solen var allerede begyndt at brænde sorte Huller i det hvide Landskab. Ved Middagstid paa de varme Dage dryppede det fra de snetunge Grene, og Spætten, som vidste, at det var Varsel om Vaar, hamrede løs paa Stammerne af Utaalmodighed og Glæde.

Men Sneen laa endnu mange Alen over Jorden, og Frosten spillede Solen fæle Puds, saa snart den blot begyndte at dale; thi det var kun Marts Maaned, den mest lunefulde af dem alle tolv, og der var endnu langt frem til Vaaren. Nede i en lille Dal havde der samlet sig flere Hundrede Rener; de havde opgivet at sparke Sneen op for at faa Mos og laa nu bare og dovnede, mætte og halvslumrende med sløve Øjne. Varmen virkede søvndyssende, man hørte kun Dryp paa Dryp fra Træerne; Smaaelvene svedte sig ganske blanke i Solbadet, og den tøende Sneskorpe knurrede ensformigt hen i Luften; hele Naturen syntes at puste i Velvære som et stort Dyr, der har forspist sig.

Men paa een Gang rystedes Stilheden voldsomt op af hidsige Hundeglam, og med Kastevindsfart kom en Lap flyvende frem fra Skoven. En højtakket Ren slæb-

te ham af Sted, og det lille Menneske løftedes og slyngedes til Siderne, saa Skiene kun strejfvist piskede hen over Sneen. En Lassoløkke havde snurret sig fast om Dyrets Takker, og Lappen havde surret den modsatte Rebende fast om Livet paa sig.

De for ned over Bakken frem over Skoven. Renen sprang ud over en Skrænt og gav et saadant Ryk i Rebet, at Lappen svævede flere Sekunder i Luften som en Papirsdrage, der stemmes op mod Vinden i Storm.

Lappen skreg og spyttede af Arrigskab, sled og rykkede i Rebet, bremsede og sank i Knæ, satte sig ned paa Skiene og opgav at gøre Modstand, men skældte og bandede saa meget desto værre.

Renen vilde intet høre, den havde faaet Øje paa Kammeraterne nede i Dalen. Men lige med eet stoppede den op, som om den havde betænkt sig, og vendte sig hovedrystende og fnysende mod Skiløberen, der ikke fik bremsset, men rutschede uden om den med en saadan Kraft, at baade Lap og Ren tumlede omkuld. Hjorden nede i Dalen skræmtes op og satte i Galop ind mod Skoven; og Lappen, der var kommen op, mens Renen endnu laa sprællende med Benene i Vejret, fik nu endelig Magt over Dyret og drev det i jævnt Luntetrav op mod Teltlejren.

Swonni og jeg havde ligget i Lejren og set paa det hele; vi holdt Middag og laa nu hver paa sin Side af Ilden med vor Snadde i Munden. Da den uheldige Rentæmmer naaede op til os, blev han hilst af en saa hjertelig Latter, at han selv maatte le med. Han havde ganske

vist lige været udsat for at blive stanget fordærvet af den rasende Tyr, men det er dagligdags Sager, som man ikke ofrer nogen Højtidelighed heroppe.

* * *

En Times Tid før man lægger sig til at sove, falder Hovedmaaltidet: det kogte Renkød, og Aftenkaffen plejer saa i Regelen at samle hele Lejren. Har man noget at tale om, bliver man liggende en god Stund ved den brændende Ild, smaasnakkende, til Sønnen driver hver til sit.

Den Aften havde vi fraadset i Ungrenkød og slubrede nu den fedtglimsende Lapkaffe i os. Piberne kom frem, og min Ven Swonni satte sig til Rette i en Dynge Renskind: han havde lovet at fortælle om en Ulvejagt fra sine unge Dage.

„Du maa ikke tro,“ sagde han henvendt til mig, „at vi altid driver Tiden saa mageligt hen som nu. Du ser, at vi alle er skrabede og stygge i Ansigtet; det er Frost, som har bidt sig fast i Huden, og Snestormen, som har pisket alle disse Rynker ind. Naar de rigtige Vinterorkaner falder over os, maa vi slaas med dem midt i Snefoget; vi har ingen Steder at gemme os.

Teltene løftes i Vejret, Kastevinde fra Trætoppene slaas ned gennem Røghullet og holder Baalosen inde, saa vi er ved at kvæles; Snefoget strømmer ind fra alle Sider og slukker til sidst Ilden, og der sidder vi — midt ude i Uvejret, i Sne til Knæene, med vore Koner og Smaabørn.

Naa, ja! Men det var jo Ulvejagten! Den foregik for den Sags Skyld ogsaa i Snestorm.

En Aften for mange Aar siden, vi havde alle lagt os til at sove, hørte vi Skrig og Raab ude fra Skoven. Det maatte være min Broder Nila; han var ude hos Renerne, og vi kunde jo straks tænke os, hvad der var sket. Jeg sprang op for at løbe ud til ham; men før jeg endnu var kommen ud, blev Teltforhængen revet op, og ind styrtede Nila, hvid i Ansigtet og stammende af Forfjamskelse. Ulven havde været der, og fem af vore største Rener laa i deres Blod.

Der blev en Snakken og en Græden; mine Søkende hvinede, Hundene løb tudende om Teltet, og min Fader svor paa, at Ulven skulde bringes ham inden Dag. Den gamle, der i sin Ungdom havde været mangan Graabens Bane, saa ikke godt mere, og det blev derfor bestemt, at min Broder, som var en dygtig Skiløber, skulde gøre sig færdig til at fare med det samme. Vi andre skulde imidlertid se at faa de døde Rener slæbt hjem.

Mo'r fik Kaffekedelen over, for at Nila kunde faa sig en Styrkedrik, og mens han ventede, blev det bestemt, at jeg skulde følge med ham.

Mo'r græd, da hun skænkede Kaffen op til os, for hun vidste, at det let kunde komme til at vare længe, inden hun fik os at se igen.

„Herren følge jer, Nila og Ola!“ raabte hun, da vi løb afsted; Fa'r sagde ingenting, men vi vidste, at han vilde tage varmt imod os, om vi kom hjem uden Ulv.

Det var klar Nat med Maane og stærke Nordlys, og

da vi først var komne ind paa Sporene, gik det saa hurtigt, vi kunde flytte Skiene. Først var ypperligt, et tyndt Lag nyfalden Sne, og Sporene var meget lette at følge. Den halve Nat gik med samme Fart; vi sagde ingenting til hinanden.

Og saa var det, at Nila kastede sin Kofte og satte Farten yderligere op; jeg maatte gøre det samme for at følge med.

Vi kom nu frem til et Fjæld, stod nedover Side om Side, saa Sneen perlede om os, hoppede over nogle Skrænter og krydsede op igen, sidelæns, da Sporene havde skiftet Retning.

Nila gav et Raab fra sig, saa Ekko rystede, og oppe fra Fjældet skar et langt, stygt Hyl gennem Luften. Vi havde nu vundet Bæstet ind. Den hoppede fremefter i lange, sære Spring, og da Sneen ikke var synderlig dyb, skød den en ganske god Fart. Vi kom den dog nærmere, og snart kunde man se den lange, røde Tunge daske ud af Flaben paa den.

Det var Morgen nu, fuldstændigt Dagslys, Stjerner og Nordlys var borte.

„Før Solen staar op!“ raabte Nila; jeg nikkede og fordoblede min Fart.

Nila's Haar flagrede vildt ud i Luften; det var oventil hvidt som Sneen af Rimfrost; i Nakke og Tindinger hang Istapper af frossen Sved. Huen havde han tabt, og Brystklædet var gledet ned; hans bare Krop skinnede frem gennem den tynde Underkofte, men han mærkede

ingenting, stirrede bare ufravendt paa Ulven, der hoppede af Sted nogle Hundrede Skridt fra os.

Da gav det pludselig et Ryk i Skovene, og vi hørte bag os en Susen, der blev ved med at vokse. Vi saa nu, at det røg oppe paa Fjældtoppene, men vi havde Uvejret med os. Vindstød og Sneskyer kom hvinende efter os og strøg ind over vore dampende Legemer, saa Underkøfterne frøs fast til Is.

Ulven blev somme Tider ganske borte for os, men vi fulgte den paa dens hæse, luftsnappende Prusten. Da vi kom lidt i Læ af Snefoget, kunde vi se, at den skælvede over hele Kroppen af Dødsangst og Udmattelse. Dens Tunge hvislede hen over Sneen som en Brand, og Aanden stod den ud af Flaben som Røgskyer; den havde bidt sig i Tungen, og store Draaber brændte sig ned i dens Spor.

Nede paa en Slette, hvor det meste af den løse Sne var bortblæst, syntes den igen at vinde fra os; den snappede efter Vejret og kølede sit hede Gab med Sne. Fraade og Blodsavl stod den om Snuden, og dens Aandedræt lød som Gurglen. Vinden slog Haarene op paa den, og Svansen vajede som et vindfyldt Sejl.

Skønt jeg var et godt Stykke bagefter, kunde jeg tydeligt høre, at min Broder græd af Ophidselse. Han løb ikke længere paa sine Ski, han gled frem i hidsige Sæt med en saadan Fart, at man knap mærkede, at han bevægede Benene.

Snebølger kom flyvende efter og svøbte sig om ham;

det saa ud, som om Vinden havde løftet ham og førte ham gennem Luften.

Vi kom til en Bakke, og før jeg var midtvejs oppe, var baade Nila og Ulven forsvundne; da de igen blev synlige for mig, var de næsten Side om Side; Graaben snoede sig som en ledeløs Orm.

Saa endelig blev den siddende i en Snedrive!

Nu skulde Kampen staa. Dyret vendte sig om, aabnede Flaben, der dryppede af Blod, og satte i at hyle, idet den langsomt krøb hen over Sneen.

Nilas svang sit Spyd; Ulven hvæste, dens Øjne brændte af Had, og Tænderne klaprede i Munden paa den. Men han gav den endnu ikke Dødsstødet.

Først læste han Forbandelse og Død over den, saaledes som vi plejer, før vi slaar den ned; han stod endnu skældende og forbandende, da jeg naaede derop.

Saa rejste Ulven sig for at kaste sig over ham, men i samme Nu peb Spysodden gennem Luften. Et kort, brudt Vræl. Ulven faldt tungt tilbage i Sneen og sprælledede med Benene i Vejret.

Nilas udstødte en hoverende Latter og vilde kaste sig over den med sin Kniv, men faldt udmattet og bevidstløs om i den bløde Sne.

I Stedet fik Bæstet min Langkniv i Bringen og vred sig i de sidste Krampetrækninger.

Først næste Morgen kom vi hjem med Graaben slæbende efter os. Der blev stort Røre i Lejren, for man havde troet, at vi var omkomne i Snestormen.“ — — —

Ole Jonsson saa sig om blandt sine Tilhørere. Mindet

om gamle Bedrifter havde faaet hans Blod til at rulle raskt og havde lagt ham fængende Ord paa Læben; hans lille, undersætsige Legeme svulmede af Kraft. Saa smilte han forlegen over den Stilhed, der var om ham, bøjede sig frem, skænkede sig en Kop Kaffe og fortsatte:

„Ser du, det var første Gang, at jeg var ude efter Graaben, og maaske derfor har jeg bevaret den Jagt saa frisk i Mindet.

Naa ja, hva' ? Et Par Døgn i Snestorm, gennemfrosen i Tøjet, uden Mad! Om det blot er vel overstaet, saa regner vi Fjældfolk det saamænd ikke engang for saa meget, at vi gider prale af det. Medmindre da, at vi har Besøg af en eller anden uerfaren Gæst dernedefra!“

Og da Ole Jonsson oversatte sin Slutningsbemærkning paa Lappisk, fik hele Forsamlingen sig en hjertelig Latter.

* * *

Paa en Aften som denne faar man Indtrykket af, at disse saa ofte beklagede Fjældfolk er Jordens lykkeligste Børn.

De vil ikke vedkende sig Strabadser af nogen Art og ler kun af alt det, som vilde bryde os andre isønder.

Nede fra Skovbrynet kunde man se tværs igennem Teltets Dug og havde for sig hele Lejridyllen, baade indvendig og udvendig.

Man saa det store, knitrende Baal og skimtede de glade, vejrbidte Mennesker, som kransede det. Man hør-

te Mændenes rolige, veltilfredse Latter, Pigernes fnisende Sladren og Børnenes joikende Sang. Der strømmede ud deroppefra en velsignet Overflod af godt Humør og hyggeligt Velvære; — nu lo de igen deroppe, og Munterheden ledsagedes af Koppeklirren. De havde min Tro sat en frisk Kedel Kaffe over Ilden igen!

Gnister hoppede op gennem Røghullet og dansede ud i den stille Aftenluft; Teltene selv straaled i festligt Lys som store, gennemsigtige Illuminationslamper, der var sat ud i Skovbrynet; de bjælkestærke Granstammer stod lunt beskyttende i Ryggen, og Lysbølgerne drev op mod Nattehimlen som en skælvende Glorie over den vilde Ødemark, der omgav dem.

Millioner af blinkende Øjne tindrede ned over dem, og Nordlysene flammede i Nord; de glitrede hen gennem Rummet som flyvende Parabler i flimrende Uro; pludselig voksede de sig store, stormløb som fremvæltende Ildtunger i en Brand og toppede op i Flammer i Øst. Langt, langt borte samlede de sig sammen i en stor Knude, hvorfra de brød ud i blændende Straalebundter, i vibrerende Tunger, i susende Viftefald; de svajende Slør dirrede snart brandgule, snart i bløde, røde Toner.

Nordlysene legede. De voksede og tog af, fløj gennem Rummet som en straalende Farvesymfoni i flyvende Ustadighed. Og naar de foldede sig ud over Skovhorisonten og Lappernes Telte, var det, som om de vilde overvælde mig fremmede, civiliserede Menneske med en flammende Apoteose af Nomadefolkets frie Naturliv.

Men hørte ikke ogsaa mine lykkelige Venner deroppe netop hjemme mellem disse Vildmarkens tavse Gaader, og havde de ikke selv taget disse hemmelighedsfulde, flyende, skiftende Nordlys's Natur i sig? Og jeg kom til at tænke paa dem derhjemme. De mindede mig om Eremitkrebsen i Havet. Den lever det første og korteste Stadium af sit Liv frit om paa Æventyr i det store, dybe Hav. Men naar den har naaet en vis Grad i sin Udvikling, overvældes den af Fornuft, fælder bitre Taa-
rer over sin vilde Ungdom og giver sig pludselig til at bygge Hus og sætte Bo. Og den graver sig dybt ned i Sandet og henlever der et daadløst Fangeliv, indtil den en Dag dør af Ælde og Samvittighedsnag.

Men de derhjemme kan ikke engang lignedes ved Eremitkrebsen, thi hvor mange af dem har haft Ungdom, der er værd at græmme sig over! — — —

„Knu-ut! hva' e' du?“ Det var Swonni, som kaldte; nu skulde man til Ro deroppe.

Gumman kastede de sidste Stykker Ved paa Baalet, og Pigen lagde Renskindene i Orden.

Det var et simpelt Sovekammer. Paa den ene Side af Ildstedet laa Ægteparret og de mindste Børn; mig havde man anbragt øverst paa den anden Side. Et Stykke fra mig laa Pigen og Swonni's ældste Datter; hun laa med et tørret Stykke Renkød i Haanden og sang i Søvn.

En Hund sneg sig ind og lagde sig over mine Fødder som en varmende Dyne. Over mit Hoved havde jeg hele Nattehimmelen, Stjernerne og Maanen gennem Røghullet, og Skovens mørke Omrids tegnede sig gennem Telt-

dugen. Ingen Støj, ingen Lyd noget Sted, kun de sovendes søvndyssende Aandedrag.

* * *

En Morgen ganske tidligt, mens det endnu var mørkt, tog jeg Afsked med Swonni og hans Familie.

„Naa, nu skal du vel fortælle om, hvorledes vi har det heroppe, naar du kommer hjem?“ spurgte han mig smilende, da jeg stod og bandt Skiene fast.

„Ja, Swonni!“ svarede jeg; „det skal jeg. Og jeg skal bede dem om aldrig mere at tale om „de stakkels, fattige Fjældfolk“ deroppe, for I er langt rigere og lykkeligere Mennesker end de fleste derhjemme. — Blot I faar Lov at beholde jeres Ødemarker!“ føjede jeg til.

Men han rystede mistroisk paa Hovedet og forstod ikke, hvad jeg mente.

Først da jeg var helt ude af Skoven, stod Solen op. Trætoppene dyppedes i rødt, og Snenaalene sprang ud.

Skiene fløj hen over de hvide Marker og bar mig i flyvende Flugt længere og længere bort fra Teltene; det var virkelig, som om jeg flygtede. Det greb mig. Og ligesom for at berolige mig, rejste en Tanke sig i min Hjerne:

Nomade! — Ja, Nomade! Men ikke blot i Lapmarken, nej over den hele Verden!

216

YLDENDALSKE BOGHANDEL · NORDISK FORLAG

KNUD RASMUSSEN
—
NYE MENNESKER

MED TEGNINGER AF HARALD MOLTKE

4 Kroner 50 Øre.

UNDER NORDENVINDENS
SVØBE

MED ORIGINALTEGNING AF HARALD MOLTKE

4 Kroner 50 Øre.

